

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 3 (185) 2016

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF

Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, profesor universitar, decanul Facultății de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare Antonina DEMBIȚCHI

Asistență computerizată Maria BONDARI

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniu Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînză (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar,
rectorul Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrecht@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Sergiu BRÎNZĂ

Considerații referitoare la caracterizarea omo-
rului săvârșit prin mijloace periculoase pentru
viața sau sănătatea mai multor persoane (lit.m)
alin.(2) art.145 CP RM). *Partea II*..... 2

Xenofon ULIANOVSKI

Tănuirea de date sau prezentarea intenționată
de date neautentice despre poluarea aerului..... 10

Vitalie STATI

Fabricarea ilegală a semnelor de marcă de
stat, punerea în circulație și utilizarea acestora
(art.250¹ CP RM): Aspecte de drept penal. *Par-
tea II*..... 19

Lilia GÎRLA, Jacob RUB

Fight against terrorism poses especially chal-
lenging questions for democratic countries 27

Iurie MIHALACHE, Polina HILOTII

Subiecții activității de întreprinzător din dome-
niul transportului rutier de persoane 32

Liliana ȚURCAN

Aspecte de drept comparat privind ministerele 36

Daniela ȚURCAN, Ludmila BELIBAN-RAȚOI

Actele juridice încheiate sub condiție 40

Liliana ȚURCAN, Cristina POPOVICI

Considerații generale privind competența
autorității administrației publice 47

Andrei PÎNTEA

Accepțiunea bănuielii rezonabile potrivit legis-
lației procesual penale..... 51

Ghenadie PAVLIUC

Elementele constitutive subiective ale infrac-
țiunilor prevăzute la art.349 din Codul penal.
Partea II..... 56

Eleonora ANDRIUȚA

Coraportul capacității juridice cu capacitatea
juridică civilă 62

Dragoș CRIGAN

Reflecții teoretice privind revizuirea con-
stituțiilor 65

ANUNȚ. Premiul Curții Constituționale „Con-
stantin Stere”, Ediția 2016..... 68

CONSIDERAȚII REFERITOARE LA CARACTERIZAREA OMORULUI SĂVÂRȘIT PRIN MIJLOACE PERICULOASE PENTRU VIAȚA SAU SĂNĂTATEA MAI MULTOR PERSOANE (lit.m) alin.(2) art.145 CP RM)

Partea II

Sergiu BRÎNZA,
doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

În prezentul studiu argumentăm, printre altele, că, în lipsa scopului nominalizat la art.278 CP RM, omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane va fi calificat în baza lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, nu conform alin.(4) art.278 CP RM. De asemenea, se ajunge la concluzia că, în ipoteza coautoratului la infracțiunea specificată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, latura obiectivă trebuie să fie executată simultan de către toți coautorii. Într-o asemenea ipoteză, coautoratul poate fi doar paralel, nu și succesiv. În continuare, este demonstrat că, în cazul în care persoanele participante la săvârșirea omorului nu cunoșteau în prealabil despre prezența la una din ele a mijloacelor periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, însă, aflând despre prezența acestora în procesul aplicării lor, continuau să coopereze cu persoana care le aplica, acțiunile tuturor persoanelor participante trebuie calificate în conformitate cu lit.m) alin.(2) art.145 CP RM (cu sau fără referire la art.42 CP RM).

Cuvinte-cheie: circumstanță agravantă; omor; mijloace periculoase; pericol pentru viața sau sănătatea mai multor persoane; tentativă; participație; exces de autor.

Within this study, it is argued, among other things, that in the absence of the purpose recorded at art.278 PC RM, the murder committed by means that endanger the life and health of several persons will be qualified under lett.m) par.(2) art.145 PC RM and not under par.(4) art.278 PC RM. It is also concluded that with regard to the accomplice at the offence specified at lett.m) par.(2) art.145 PC RM, the objective side must be executed simultaneously by all accomplices. In such a case, the participation of the accomplice can be only considered as parallel participation and cannot be executed sequentially. Further it is shown that where those participating in the commission of murder did not know in advance that their actions can be related to the act of applying dangerous means to the life or health of several persons, however, learning about their presence during the process and continuing to cooperate with the person applying them, in such a case the actions of all participants must be qualified under lett.m) par.(2) art.145 PC RM (with or without reference to art.42 PC RM).

Keywords: aggravating circumstance; murder; dangerous means; danger to the life or health of several persons; attempt; participation; excessive participation.

În altă ordine de idei, atunci când omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane este însoțit de distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, săvârșită prin incendiere, explozie sau o altă modalitate periculoasă, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, se va aplica răspunderea în baza lit.m) alin.(2) art.145 și lit.a) alin.(2) art.197 CP RM.

În acele cazuri, când omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane este însoțit de distrugerea sau deteriorarea intenționată a masivelor forestiere prin incendiere, în proporții ce depășesc 500 unități convenționale, calificarea urmează a fi făcută conform lit.m) alin.(2) art.145 și alin.(2) art.232 CP RM. Suntem de acord cu T.G. Cernenko că, într-o astfel de situație, vom fi în prezența unui concurs ideal de infracțiuni [1]. Aceasta întrucât, „în cazul concursului ideal sau formal, același rezultat – adică lezarea a două sau

mai multor valori ocrotite prin norme juridico-penale distincte – este produs fortuit prin intermediul săvârșirii uneia și aceleiași acțiuni sau inacțiuni” [2]. Distrugând sau deteriorând intenționat în proporții ce depășesc 500 u.c. de masive forestiere, făptuitorul recurge la incendiere. În cazul în care în momentul incendiului în acele masive forestiere se află două sau mai multe persoane, făptuitorul conștientizează că focul creează un pericol real pentru viața sau sănătatea acelor persoane. În aceste împrejurări, devine justificată aplicarea răspunderii conform lit.m) alin.(2) art.145 și alin.(2) art.232 CP RM.

În alt registru, actul terorist – săvârșit prin omorul unei sau mai multor persoane, în scopul de a intimida populația ori o parte din ea, de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului sau de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei

acțiuni – atrage răspunderea numai în baza alin.(4) art.278 CP RM. În acest caz, considerând regula fixată la art.118 CP RM, nu va fi necesară invocarea la calificare a art.145 CP RM, în general, și a lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, în particular.

Livrarea, plasarea, punerea în funcțiune sau detonarea unui dispozitiv exploziv ori a altui dispozitiv cu efect letal într-un loc de utilizare publică, în cadrul unui obiect de stat sau guvernamental, al unui obiect de infrastructură sau al sistemului de transport public sau săvârșirea acestor acțiuni împotriva locului sau obiectelor menționate, în scopul de a cauza moartea ori vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori daune esențiale acestui loc, obiect sau sistem – dacă sunt însoțite de omor intenționat – atrag răspunderea numai în baza alin.(5) art.278¹ CP RM. În acest caz, pornind de la regula fixată la art.118 CP RM, nu va fi necesară invocarea la calificare a art.145 CP RM, în general, și a lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, în particular.

Din perspectiva ideilor evocate *supra*, vom explica de ce în speța următoare nu poate fi aplicat nici alin.(4) art.278 CP RM, nici alin.(5) art.278¹ CP RM: *B.E. a fost condamnat în baza art.27 și lit.a), g), i), m) alin.(2) art.145 CP RM. În fapt, la 14.10.2009, aproximativ la ora 22.00, împreună cu Z.V., el se afla în Piața Marii Adunări Naționale, mun. Chișinău. În acest timp, în locul respectiv, se desfășurau manifestările prilejuite de marcarea Hramului mun. Chișinău. În împrejurările descrise, Z.V. i-a transmis lui B.E. o grenadă de luptă de model „RG-42” cu un focos de model „UZRGM-2”. Infiltrându-se în mulțimea de oameni din Scuarul Catedralei, în apropiere de Arcul de Triumf, B.E. a deflagrat-o [3]. Argumentele privind inoportunitatea aplicării în astfel de împrejurări a alin.(4) art.278 CP RM le desprindem din următoarea opinie: omorul intenționat poate fi săvârșit în contextul unui act terorist doar atunci când urmărește scopul fie de a intimida populația ori o parte din ea, fie de a atrage atenția societății asupra ideilor politice, religioase ori de altă natură ale făptuitorului, fie de a sili statul, organizația internațională, persoana juridică sau fizică să săvârșescă sau să se abțină de la săvârșirea vreunei acțiuni [4]. Așadar, în lipsa scopului nominalizat la art.278 CP RM, omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane va fi calificat în baza lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, nu conform alin.(4) art.278 CP RM.*

În mod similar, se explică concurența dintre dispoziția de la alin.(5) art.278¹ CP RM (privită ca întreg) și dispoziția de la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM (privită ca parte): omorul, săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, va fi calificat în baza alin.(5) art.278¹ CP RM doar atunci când acesta însoțește livrarea, plasa-

rea, punerea în funcțiune sau detonarea unui dispozitiv exploziv ori a altui dispozitiv cu efect letal într-un loc de utilizare publică, în cadrul unui obiect de stat sau guvernamental, al unui obiect de infrastructură sau al sistemului de transport public, sau săvârșirea acestor acțiuni împotriva locului sau obiectelor menționate în scopul de a cauza: a) moartea ori vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății; b) daune esențiale acestui loc, obiect sau sistem. În lipsa unei asemenea conexități, omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane va fi calificat în baza lit.m) alin.(2) art.145 CP RM.

În altă ordine de idei, art.343 CP RM stabilește răspunderea pentru infracțiunea de diversiune, adică pentru săvârșirea, în scopul slăbirii bazei economice și a capacității de apărare a țării, a unor explozii, incendieri sau a altor acțiuni îndreptate spre exterminarea în masă a oamenilor, spre vătămarea integrității corporale sau a sănătății mai multor persoane, spre distrugerea sau deteriorarea întreprinderilor, clădirilor, căilor și mijloacelor de comunicație, a mijloacelor de telecomunicații ori a altor bunuri de stat sau obștești, precum și provocarea, în aceleași scopuri, a unor otrăviri sau răspândirea unor epidemii sau epizootii. Săvârșirea unor explozii, incendieri sau a altor acțiuni îndreptate spre exterminarea în masă a oamenilor, ca și răspândirea unor epidemii, poate fi atestată în cazul unui omor săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane. Totuși, scopul slăbirii bazei economice și a capacității de apărare a țării este indispensabil pentru infracțiunea prevăzută la art.343 CP RM, nu pentru cea specificată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM. În plus, din dispoziția art.343 CP RM reiese că producerea morții unor persoane depășește latura obiectivă a acestei infracțiuni.

În consecință, agreăm părerea exprimată de G.S. Ghevorghian: deseori, în procesul de comitere a diversiunii, poate să survină moartea unei persoane, făptuitorul conștientizând pericolul real pentru viața sau sănătatea altor persoane. În asemenea cazuri, vom fi în prezența concursului dintre infracțiunea de diversiune și infracțiunea de omor săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane [5]. O părere apropiată este exprimată de G.Cojanu [6]. În concluzie, omorul, săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, nu poate fi absorbit de infracțiunea prevăzută la art.343 CP RM. În cazul în care realizarea scopului infracțiunii prevăzute la art.343 CP RM se concretizează în omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, la calificare vom reține atât lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, cât și art.343 CP RM.

Nici infracțiunea prevăzută la art.283 CP RM nu

poate absorbi omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane. Aceasta rezultă din confruntarea sancțiunilor prevăzute la alin.(2) art.145 și art.283 CP RM. În același timp, nu considerăm acceptabilă soluția concursului ideal al infracțiunilor specificate la lit.m) alin. (2) art.145 și 283 CP RM. Dacă atacul se concretizează în omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, nu este admisibil a aplica răspunderea pentru acest atac atât conform lit.m) alin.(2) art.145, cât și conform art.283 CP RM. Răspunderea trebuie aplicată numai potrivit lit.m) alin.(2) art.145. Or, aceași acțiune nu poate evolua ca 1) atac în contextul infracțiunii prevăzute la art.283 CP RM și ca 2) omor săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane în contextul infracțiunii specificate la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM. Principiul inadmisibilității dublării calificării interzice tragerea de două ori la răspundere penală pentru aceeași faptă.

În alt registru, comportă interes următoarea opinie: în ipoteza tamponării cu ajutorul unui mijloc de transport a mai multor persoane, în scopul lipsirii de viață a uneia dintre acestea și în prezența unei atitudini indiferente față de producerea morții celorlalte persoane din grup, fapta trebuie calificată ca omor săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane. În contrast, va lipsi pericolul pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane în cazul în care, într-un loc în care lipsesc alte persoane, cu ajutorul unui mijloc de transport, este tamponată o persoană [7].

Aceste reguli de calificare nu au fost luate în considerare în următoarea speță: *B.L. a fost achitat de învinuirea în comiterea infracțiunii prevăzute la art.155 CP RM, din motiv că fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii. În fapt, la 11.05.2012, aproximativ la ora 20.00, acesta se afla pe un drum de țară din apropierea satului Copăceni, raionul Sângerei. Din motive de ură față de R.N., B.L. a îndreptat automobilul pe care-l conducea în direcția lui R.N., R.Gh. și R.A. Tamponarea nu s-a produs, deoarece aceștia au reușit să se ferească* [8]. Reiese că, dacă R.N., R.Gh. și R.A. nu s-ar fi ferit, tamponarea s-ar fi produs. Iar atunci și-ar fi găsit realizare intenția făptuitorului. Se are în vedere intenția de a săvârși – prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane – fie omorul, fie vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății.

În contextul analizat, apare problema necesității de delimitare a infracțiunii prevăzute la lit.m) alin. (2) art.145 CP RM, pe de o parte, de infracțiunile specificate la lit.b) alin.(3), alin.(4)-(6) art.264 CP RM, pe de altă parte. În legătură cu aceasta, N.K. Semerniova afirmă: mijlocul de transport poate avea

calitatea de mijloc periculos pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane. Într-o astfel de situație, mascând scopul și motivul real al acțiunii sale, făptuitorul declară că, din vina lui, s-a produs un accident rutier în care victima (sau victimele) ar fi decedat din imprudență. Pentru asigurarea calificării corecte a unor asemenea fapte, este indispensabilă: 1) analiza detaliată a ambianței în care s-a produs accidentul rutier; 2) stabilirea relațiilor dintre făptuitor și victimă înainte de respectivul accident; 3) stabilirea scopului și a motivului real al acțiunii făptuitorului [9].

În conjunctura infracțiunilor prevăzute la lit.b) alin.(3), alin.(4)-(6) art.264 CP RM, făptuitorul poate să manifeste doar imprudență față de decesul unei sau mai multor persoane. Manifestarea intenției poate fi un temei de calificare a faptei în baza lit.m) alin. (2) art.145 CP RM.

A.N. Popov susține: în unele situații, după ce a produs accidentul rutier în care victima (sau victimele) au decedat din imprudență, făptuitorul încearcă să părăsească locul faptei, tamponând alte persoane care-i apar în cale. În astfel de situații, vom fi în prezența concursului dintre infracțiunea de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport și infracțiunea de omor săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane [10]. Acceptăm această poziție cu următoarele precizări: 1) este obligatoriu ca făptuitorul să manifeste intenție față de lipsirea de viață a persoanelor pe care le tamponază după producerea accidentului rutier; 2) concursul trebuie să includă nu doar infracțiunile prevăzute la lit.m) alin.(2) art.145, lit.b) alin.(3) ori alin.(4), (5) sau (6) art.264 CP RM, dar și infracțiunea specificată la art.266 CP RM.

În alt context, consemnăm prezența la lit.i) alin. (1) art.77 CP RM a următoarei circumstanțe care se ia în considerație la agravarea pedepsei: „săvârșirea infracțiunii prin mijloace care prezintă un pericol social sporit”. Totodată, la alin.(2) art.77 CP RM, se stabilește: „Dacă circumstanțele menționate la alin. (1) sunt prevăzute la articolele corespunzătoare din Partea specială a prezentului cod în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni, ele nu pot fi concomitent considerate drept circumstanțe agravante”.

Întrebarea care se impune este: au oare același conținut circumstanța agravantă, prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, și circumstanța agravantă specificată la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM? Considerăm importantă identificarea răspunsului la întrebarea dată, pentru că: 1) dacă răspunsul este pozitiv, nu se va putea reține pentru individualizarea pedepsei agravanta de la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM. În caz contrar, s-ar admite o dublă sancționare a aceleiași

fapte, ceea ce este nepermis; 2) dacă răspunsul este negativ, dimpotrivă, va putea fi reținută la individualizarea pedepsei agravante de la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM.

În vederea tranșării chestiunii examinate, vom recurge la metoda comparativă, mai precis – la analiza modelului reglementar românesc. Astfel, la lit.b) alin.(1) art.75 al Codului penal român din 1968 (care nu mai este în vigoare) [11], ca circumstanță agravantă relevabilă la individualizarea pedepsei, se menționa „săvârșirea infracțiunii prin metode ori mijloace care prezintă pericol public”. Semantismul noțiunii „săvârșirea infracțiunii prin metode ori mijloace care prezintă pericol public”, în sensul lit.b) alin.(1) art.75 al Codului penal român din 1968, nu poate fi altul decât cel al noțiunii „săvârșirea infracțiunii prin mijloace care prezintă un pericol social sporit”, în sensul lit.i) alin.(1) art.77 CP RM. Atenționăm că nu este concepută reușit formularea de la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM: orice infracțiune comportă pericol social sporit, dacă ar fi să o comparăm cu alte manifestări de conduită ilicită. Pericolul public este însă caracteristic nu oricărei săvârșiri de infracțiuni, întrucât infracțiunea poate prezenta și un pericol individual, vizând o singură victimă.

Ce înseamnă că infracțiunea este săvârșită prin metode ori mijloace care prezintă pericol public? În doctrina penală română, se răspunde astfel la întrebarea în cauză: mijloacele care produc pericol public sunt mijloacele a căror folosire generează pericol pentru viața, integritatea corporală ori sănătatea unui număr nedeterminat de persoane ori pentru bunurile acestora (de pildă, incendiu, explozie etc.) [12].

Pe de altă parte, la lit.e) alin.(1) art.175 „Omorul calificat” al Codului penal român din 1968 [13], ca circumstanță agravantă se consemna „săvârșirea infracțiunii prin mijloace ce pun în pericol viața mai multor persoane”. În doctrina penală română, noțiunea „mijloace care pun în pericol viața mai multor persoane” se definește în modul următor: mijloacele care prin ele însele (mașini infernale, gaze asfixiante etc.) sau prin modul cum sunt folosite (otrăvuri etc.) pot pune în pericol viața mai multor persoane [14].

Din confruntarea celor două definiții, se poate observa că diferența specifică între ele se exprimă în lipsa sau prezența pericolului mijloacelor aplicate pentru bunurile victimelor. Se atestă oare aceeași diferență specifică între noțiunea specificată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM și noțiunea specificată la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM?

În încercarea de a răspunde la această întrebare, consemnăm că, la lit.b) alin.(2) art.349 „Amenințarea sau violența săvârșită asupra unei persoane cu funcție de răspundere sau a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească” din Codul penal, se stabilește răspunderea pentru acțiunile prevăzute la

alin.(1) sau (1¹) art.349 CP RM, însoțite de distrugerea bunurilor prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane. Iată că, în cazul dat, prezența pericolului mijloacelor aplicate pentru bunurile victimelor este inseparabilă de prezența pericolului mijloacelor aplicate pentru viața sau sănătatea victimelor.

Însă o asemenea stare de lucruri se atestă numai în ipoteza statuată la lit.b) alin.(2) art.349 CP RM. În ce privește ipoteza descrisă la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, nu este indispensabil ca mijloacele aplicate să prezinte pericol pentru bunurile victimelor. Important este ca mijloacele aplicate să prezinte pericol pentru viața sau sănătatea victimelor.

După această clarificare, revenim la întrebarea: au oare același conținut circumstanța agravantă, prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, și circumstanța agravantă specificată la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM? Răspunsul nostru este următorul: în unele cazuri, aceste circumstanțe agravante pot avea același conținut; în alte cazuri, conținutul lor poate prezenta o anumită diferență, legată de lipsa sau prezența pericolului mijloacelor aplicate pentru bunurile victimelor. De aceea, dacă mijloacele, periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, au prezentat pericol și pentru bunurile acestor persoane, la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, se va putea reține agravanta de la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM. Din contra, dacă mijloacele, periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, nu au prezentat pericol și pentru bunurile acestor persoane, la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, nu se poate admite reținerea agravantei de la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM.

Prin prisma ideilor conturate *supra*, vom examina următoarea speță din practica judiciară: *B.A. a fost condamnat conform lit.a), g), m) alin.(2) art.145 CP RM. În fapt, la 22.03.2010, aproximativ la ora 14.30, acesta se afla în gospodăria lui R.V. din satul Grimăncăuți, raionul Briceni. În urma unei cerți cu Ș.A., de la o distanță de trei metri, B.A. a tras un foc din arma de vânătoare cu țeava lisă de model IJ5 în direcția lui Ș.A. și a soției acestuia, Ș.An. Ca rezultat, ambele victime au decedat. La individualizarea pedepsei, instanța de judecată a reținut, în calitate de circumstanță agravantă, săvârșirea infracțiunii prin mijloace care prezintă un pericol social sporit* [15]. Nu există niciun indiciu că mijlocul aplicat de către B.A. ar fi prezentat pericol pentru bunurile victimelor decedate sau ale altor persoane care se aflau la locul faptei. Prin urmare, la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, a fost superfluă reținerea agravantei de la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM.

Încheiem analiza circumstanței agravante con-

semnată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM cu examinarea unor aspecte legate de participație.

În acest context, prezintă valoare părerea exprimată de I.O. Tkaciov: „În ipoteza omorului săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane, coautoratul este atestat extrem de rar. Aceasta întrucât infracțiunea în cauză presupune comiterea unui singur act. Prin acest act, este lipsită de viață victima vizată și se creează pericolul pentru viața sau sănătatea altei (altor) persoane. Astfel, coautoratul poate fi conceput doar în situația în care doi sau mai mulți făptuitori realizează concomitent actul corespunzător. Nu poate fi calificată ca omor săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane fapta care presupune că unul dintre făptuitori a lipsit de viață victima vizată, iar celălalt făptuitor a creat pericolul pentru viața sau sănătatea altei (altor) persoane. În cazul participației complexe, urmează a fi analizat cu atenție conținutul vinovăției fiecăruia dintre participanții la infracțiune. Unei persoane îi poate fi imputată organizarea, instigarea sau complicitatea la omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane doar în situația în care această persoană a conștientizat că autorul va aplica astfel de mijloace la comiterea omorului. În lipsa unei asemenea conștientizări, calificarea se va face potrivit regulilor privind excesul de autor” [16].

Prin urmare, în ipoteza coautoratului la infracțiunea specificată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, latura obiectivă trebuie să fie executată simultan de către toți coautorii. Într-o asemenea ipoteză, coautoratul poate fi doar paralel, nu și succesiv. Infracțiunea prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM nu poate presupune că: 1) latura obiectivă este divizată de către coautori în câteva etape; 2) fiecare din aceste etape este îndeplinită de către un alt coautor. Explicația în sprijinul unei asemenea abordări o găsim chiar în formularea de la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM: „prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane”. În acest mod, reiese că omorul victimei vizate trebuie să fie săvârșit tocmai prin mijloace care prezintă pericol pentru viața sau sănătatea altor persoane. Infracțiunea specificată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM nu poate presupune că: 1) unul dintre coautori săvârșește omorul victimei vizate prin mijloace oarecare, ce nu comportă pericol pentru viața sau sănătatea altor persoane; 2) celălalt coautor aplică mijloacele periculoase pentru viața sau sănătatea altor persoane, fără a săvârși omorul victimei vizate. În astfel de împrejurări, nu vor fi întrunite condițiile cerute de art.41 și 44 CP RM: 1) nu va exista participație, întrucât cele două persoane nu vor coopera cu intenție la săvârșirea aceleiași infracțiuni; 2) nu va exista participație simplă, deoarece nu se va putea susține că la săvârșirea aceleiași infracțiuni au

participat în comun, în calitate de coautori, două sau mai multe persoane, fiecare realizând latura obiectivă a infracțiunii.

De asemenea, sprijinim aserțiunea lui I.O. Tkaciov cu privire la caracterul obligatoriu al conștientizării de către participanții la omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane a faptului că autorul va aplica astfel de mijloace la comiterea omorului. O opinie similară este exprimată de către Gh. Diaconescu și C.Duvac: „Circumstanța examinată, care este una de fapt (reală), se răsfrânge asupra participanților care au cunoscut mijlocul utilizat de autor pentru suprimarea vieții victimei” [17]. La rândul său, V.Ciocleci menționează: „Această împrejurare agravantă face parte din categoria circumstanțelor reale și, în consecință, ea se răsfrânge asupra participanților care au cunoscut mijlocul utilizat” [18].

Drept *exces de autor* trebuie considerată nu numai săvârșirea de către autor a unei infracțiuni care nu este cuprinsă de intenția altor persoane participante la infracțiune. Ca *exces de autor* trebuie considerată și săvârșirea de către autor a unei fapte care nu este cuprinsă de intenția altor persoane participante, însă în contextul infracțiunii comise în comun. În această situație, se atestă nu excesul cantitativ de autor (când una din persoanele participante la infracțiune săvârșește un număr mai mare de infracțiuni), dar excesul calitativ de autor (când una din persoanele participante la infracțiune săvârșește aceeași infracțiune, dar într-o formă mai gravă).

Din cele menționate, rezultă că, dacă s-a atestat înțelegerea prealabilă a două sau mai multor persoane de a aplica în procesul de săvârșire a omorului mijloacele periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, atunci acțiunile tuturor persoanelor participante la omor urmează a fi calificate potrivit lit.m) alin.(2) art.145 CP RM (cu sau fără referire la art.42 CP RM).

Însă, să nu uităm că, în conjunctura infracțiunii de omor, între persoanele participante poate exista nu numai înțelegere prealabilă (preordinată), dar și înțelegere spontană. De aceea, în cazul în care persoanele participante la săvârșirea omorului nu cunoșteau în prealabil despre prezența la una din ele a mijloacelor periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, însă, aflând despre prezența acestora în procesul aplicării lor, continuau să coopereze cu persoana care le aplica, acțiunile tuturor persoanelor participante trebuie calificate în conformitate cu lit.m) alin.(2) art.145 CP RM (cu sau fără referire la art.42 CP RM).

Pentru calificare, nu este relevant când anume persoanele participante la săvârșirea omorului află despre prezența la una din ele a mijloacelor periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane

(și, drept urmare, decid să coopereze în continuare cu persoana care aplică respectivele mijloace): 1) în momentul demarării executării laturii obiective a infracțiunii de omor sau 2) în procesul de executare a laturii obiective a infracțiunii de omor. Important este ca decizia de continuare a cooperării cu persoana, care aplică mijloacele periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, să fie luată până la terminarea executării faptei prejudiciabile de lipsire de viață a victimei.

Considerăm această opinie fundamentată științific: până la terminarea executării faptei prejudiciabile de lipsire de viață a victimei, intenția persoanelor participante continuă să fie unică. Caracterul unic al intenției nu suferă schimbări nici atunci când, în procesul executării infracțiunii de omor, persoanele neinițiate în prealabil află despre prezența mijloacelor periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane. Deoarece nu refuză să coopereze cu persoana care aplică mijloacele în cauză, ajungem la concluzia că intenția lor inițială de a comite un omor oarecare suferă o transformare. În urma acesteia, ea devine intenție suprapvenită de a săvârși infracțiunea prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM. Intenția infracțională suferă anume transformare, și nu schimbare. Tocmai de aceea își păstrează caracterul unic, în raport cu toate persoanele participante la infracțiunea de omor.

Bineînțeles, în cazul în care o pluralitate de făptuitori săvârșesc omorul prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, calificarea urmează a fi făcută în baza lit.i) și m) alin.(2) art.145 CP RM.

Cercetarea efectuată în cadrul prezentului studiu ne permite să formulăm următoarele **concluzii**:

1) pericolul social sporit al infracțiunii specificate la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM rezultă din faptul că mijloacele folosite pentru lipsirea de viață a victimei, prin natura lor sau prin modul în care sunt folosite, pun în pericol viața sau sănătatea mai multor persoane, creând posibilitatea afectării unei pluralități de victime;

2) circumstanța agravantă consemnată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM trebuie să îndeplinească următoarele condiții: a) mijloacele aplicate în scopul săvârșirii omorului trebuie să prezinte un real pericol pentru viața sau sănătatea mai multor persoane; b) făptuitorul trebuie să conștientizeze pericolozitatea mijloacelor aplicate; c) făptuitorul trebuie să manifeste intenție în raport cu lipsirea de viață a victimei vizate;

3) în sensul lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, mijloacele aplicate în scopul săvârșirii omorului trebuie să prezinte un real pericol pentru viața sau sănătatea nu numai a victimei vizate, dar și a încă, cel puțin, unei singure persoane;

4) în cazul omorului săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, obiectivizarea acestui pericol se poate exprima în moartea unei singure persoane. Însă aceasta nu este aceeași cu a afirma: este suficient ca mijloacele respective să pună în pericol viața sau sănătatea unei singure persoane;

5) în funcție de calitățile vulnerante și de împrejurările în care se aplică, putem deosebi următoarele tipuri de mijloace aplicate de făptuitor la săvârșirea omorului: a) mijloace de pericol limitat; b) mijloace de pericol situațional; c) mijloace de pericol de lungă durată;

6) mijloace de pericol limitat sunt mijloacele a căror aplicare creează pericol pentru viața sau sănătatea doar a unei singure persoane din mai multe în momentul aplicării (aruncarea cuțitului într-un grup de persoane, folosirea unui mecanism care declanșează tragerea focului asupra victimei după ce aceasta a fost detectată; tragerea în victimă dintr-o arbaletă etc.). Aplicarea unor astfel de mijloace nu creează pericol pentru viața sau sănătatea mai multor persoane;

7) faptul că victima nu este individual determinată (nu se cunoaște în cine anume va nimeri cuțitul) nu înseamnă că cuțitul constituie un mijloc care creează pericol pentru viața sau sănătatea mai multor persoane;

8) calitatea de mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane o pot avea nu doar mijloacele care posedă o forță distructivă considerabilă. În unele cazuri, chiar și obiectele care nu posedă astfel de caracteristici pot fi aplicate la săvârșirea omorului prevăzut la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM. Însă, în asemenea cazuri, ansamblul de împrejurări în care se aplică respectivele mijloace este cel care le conferă calitatea agravantă cerută de lit.m) alin.(2) art.145 CP RM;

9) în ipoteza în care tragerea unui singur foc de armă creează pericol pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, nu se poate susține că mijlocul aplicat prezintă un pericol limitat. Într-o asemenea ipoteză, mijlocul aplicat prezintă un pericol situațional;

10) mijloace de pericol situațional sunt mijloacele care numai în momentul aplicării lor pot pune în pericol viața sau sănătatea mai multor persoane (tragerea de focuri dintr-o armă automată sau dintr-o armă cu alice, utilizarea unei încărcături explozive etc.);

11) în funcție de distanța de la care se aplică și de raza de dispersie a norului de alice, arma cu alice poate avea sau nu calitatea de mijloc de pericol situațional (deci, poate evolua sau nu ca mijloc de săvârșire a infracțiunii prevăzute la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM);

12) este posibil ca, în momentul aplicării mijloa-

celor de pericol situațional, făptuitorul să lipsească de la locul faptei (de exemplu, în cazul utilizării unei încărcături explozive). În aceste condiții, calificarea celor comise depinde de rezultatul infracțional atestat realmente: dacă explozia se declanșează în momentul în care alături de victima vizată se află alte persoane, răspunderea se aplică în baza lit.m) alin.(2) art.145 CP RM; dacă explozia se declanșează în momentul în care alături de victima vizată nu se află nicio altă persoană, răspunderea nu poate fi aplicată conform lit.m) alin.(2) art.145 CP RM;

13) mijloace de pericol de lungă durată sunt mijloacele a căror aplicare creează pericol pentru viața sau sănătatea unui număr nedeterminat de persoane mult timp după începerea utilizării lor (aplicarea unor mijloace toxice, radioactive, bacteriologice etc.);

14) nu este întemeiată aplicarea lit.m) alin.(2) art.145 CP RM în situația în care făptuitorul recurge la calitățile vulnerante considerabile ale mijlocului aplicat deja după decesul victimei (victimelor);

15) se exclude agravarea răspunderii pentru săvârșirea omorului prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, dacă făptuitorul, aplicând asemenea mijloace, a conștientizat lipsa pericolului real pentru viața sau sănătatea altor persoane;

16) despre prezența sau lipsa pericolului real pentru viața sau sănătatea mai multor persoane ne putem da seama din atitudinea făptuitorului față de următoarele circumstanțe faptice: a) calitățile vulnerante ale mijloacelor alese pentru săvârșirea infracțiunii; b) poziția victimei în raport cu alte persoane; c) mărimea și configurația teritoriului afectat, precum și alte împrejurări caracterizând ambianța săvârșirii infracțiunii; d) particularitățile tragerii focului din armă sau ale realizării altor acțiuni (inacțiuni) îndreptate spre cauzarea morții victimei etc.;

17) circumstanța agravantă consemnată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM este operantă în oricare din următoarele ipoteze: a) săvârșirea infracțiunii prin mijloace periculoase pentru viața mai multor persoane; b) săvârșirea infracțiunii prin mijloace periculoase pentru sănătatea mai multor persoane; c) săvârșirea infracțiunii prin mijloace periculoase pentru viața și sănătatea mai multor persoane;

18) în contextul infracțiunii prevăzute la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, pericolul mijloacelor pentru viața sau sănătatea mai multor persoane nu trebuie confundat cu potențialitatea faptei de a aduce atingere vieții ori sănătății a două sau mai multor persoane. Sunt două aspecte calitativ diferite;

19) în contextul infracțiunii prevăzute la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, sub aspectul atitudinii volitive a făptuitorului față de producerea urmărilor prejudiciabile, sunt posibile numai următoarele două variante: a) făptuitorul dorește survenirea acestor ur-

mări în raport cu victima vizată și doar admite, în mod conștient, survenirea acestor urmări în raport cu alte persoane decât victima vizată; b) făptuitorul admite, în mod conștient, survenirea acestor urmări în raport cu victima vizată, precum și în raport cu alte persoane decât victima vizată;

20) calificarea se face conform lit.g) și m) alin.(2) art.145 CP RM în cazul în care în afară de cele două sau mai multe victime decedate, vizate de către făptuitor, au mai fost alte persoane, care au rămas în viață, și care, întrucât au fost expuse unui real pericol, puteau muri sau suferi cel puțin vătămări ale integrității corporale sau ale sănătății;

21) în cazul infracțiunii prevăzute la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, făptuitorul nu poate manifesta imprudență nici măcar în raport cu cauzarea morții altor persoane decât victima vizată. Din aceste considerente, ipoteza *aberratio ictus* este incompatibilă cu săvârșirea omorului prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane;

22) în ipoteza *aberratio ictus*, făptuitorul își îndreaptă acțiunea sau inacțiunea asupra unei persoane pe care vrea s-oucidă, dar, din cauza unei greșite manipulări a mijlocului folosit sau din alte cauze accidentale, rezultatul urmărit se produce asupra unei alte persoane. În cazul dat, calificarea se face conform: 1) art.27 și art.145 CP RM (cu excepția lit.m) alin.(2)) – în raport cu victima aflată în reprezentarea făptuitorului și 2) art.149 CP RM – în raport cu victima efectiv lipsită de viață;

23) în lipsa scopului nominalizat la art.278 CP RM, omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane va fi calificat în baza lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, nu conform alin.(4) art.278 CP RM;

24) omorul, săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, nu poate fi absorbit de infracțiunea prevăzută la art.343 CP RM. În cazul în care realizarea scopului infracțiunii prevăzute la art.343 CP RM se concretizează în omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, la calificare vom reține atât lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, cât și art.343 CP RM;

25) în conjunctura infracțiunilor prevăzute la lit.b) alin.(3), alin.(4)-(6) art.264 CP RM, făptuitorul poate să manifeste doar imprudență față de decesul unei sau mai multor persoane. Manifestarea intenției poate fi un temei al calificării faptei în baza lit.m) alin.(2) art.145 CP RM;

26) dacă mijloacele, periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, au prezentat pericol și pentru bunurile acestor persoane, la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, se va putea reține agravanta de la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM. Din contra, dacă

mijloacele, periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, nu au prezentat pericol și pentru bunurile acestor persoane, la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea prevăzută la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, nu se poate admite reținerea agravantei de la lit.i) alin.(1) art.77 CP RM;

27) în ipoteza coautoratului la infracțiunea specificată la lit.m) alin.(2) art.145 CP RM, latura obiectivă trebuie să fie executată simultan de către toți coautorii. Într-o asemenea ipoteză, coautoratul poate fi doar paralel, nu și succesiv;

28) în cazul în care persoanele participante la săvârșirea omorului nu cunoșteau în prealabil despre prezența la una din ele a mijloacelor periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane, însă, aflând despre prezența acestora în procesul aplicării lui, continuau să coopereze cu persoana care le aplică, acțiunile tuturor persoanelor participante trebuie calificate în conformitate cu lit.m) alin.(2) art.145 CP RM (cu sau fără referire la art.42 CP RM).

Referințe:

1. Черненко Т.Г. *Квалификация реальной совокупности преступлений*. В: Вестник Томского государственного университета, 2012, № 357, с.143-147.
2. Giurgiu N. *Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară)*. Iași: Gama, 1996, p.331.
3. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 29.05.2013. Dosarul nr.1ra-595/13. www.csj.md
4. Ємельянов В.П. *Терористичний акт: загальне поняття, відмежування від суміжних злочинів та шляхи вдосконалення складу злочину*. В: Вісник Асоціації кримінального права України, 2015, № 1, с.233-244.
5. Геворгян Г.С. *Убийство, совершенное общеопасным способом (п.«е» ч.2 ст.105 УК Российской Федерации)*. В: Вектор науки ТГУ, 2011, № 4, с.42-45.
6. Cojanu G. *Răspunderea penală pentru actele de di-*

versiune potrivit legislației Republicii Moldova și a României. Studiu de drept comparat: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014, p.129.

7. *Уголовное право. Часть общая. Часть особенная*. Под общ. ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова. Москва: Юриспруденция, 1999, с.232.

8. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 12.03.2014. Dosarul nr.1ra-528/14. www.csj.md

9. Семернева Н.К. *Квалификация преступлений (Части общая и особенная)*. Екатеринбург: Проспект; Уральская государственная юридическая академия, 2010, с.134-135.

10. Попов А.Н. *Убийства, совершаемые с особой жестокостью, а также общеопасным способом*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2001, с.203.

11. La lit.c) art.77 „Circumstanțe agravante” din Codul penal român din 2009 (care este în vigoare) este utilizată expresia „săvârșirea infracțiunii prin metode sau mijloace de natură să pună în pericol alte persoane ori bunuri”.

12. Boroî A., Gorunescu M., Popescu M. *Dicționar de drept penal*. București: All Beck, 2004, p.268.

13. Precizăm că, în art.189 „Omorul calificat” din Codul penal român din 2009*, nu-și mai găsește consacrarea circumstanța agravantă „săvârșirea infracțiunii prin mijloace ce pun în pericol viața mai multor persoane”.

* *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.

14. Boroî A., Gorunescu M., Popescu M. *Op.cit.*, p.268.

15. Sentința Judecătorei raionului Edineț din 21.01.2011. Dosarul nr.117/11. jed.justice.md

16. Ткачев И.О. *Множественность потерпевших и ее значение при квалификации убийств*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2009, с.29.

17. Diaconescu Gh., Duvac C. *Tratat de drept penal. Partea specială*. București: C.H. Beck, 2009, p.90.

18. Cioclei V. *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei*. București: C.H. Beck, 2009, p.41; Idem. *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei și infracțiuni contra patrimoniului*. București: C.H. Beck, 2013, p.28.

TĂINUIREA DE DATE SAU PREZENTAREA INTENȚIONATĂ DE DATE NEAUTENTICE DESPRE POLUAREA AERULUI

Xenofon ULIANOVSKI,

doctor habilitat în drept, profesor universitar interimar (USM)

Dreptul la informație este un drept fundamental, esențial pentru viața omului, deoarece dezvoltarea materială și spirituală a omului, exercitarea libertăților și, mai ales, a libertăților prin care își exprimă concepțiile, opiniile, implică firesc și posibilitatea de a recepționa date și informații privind viața socială, politică, economică, științifică, culturală. Putem afirma că dreptul la informația de mediu stă la baza exercitării celorlalte drepturi fundamentale, fiind în corelație strânsă cu ele, deoarece dreptul la informație este indisolubil legat de libera exprimare a opiniilor și libera difuzare a informațiilor. Omul este în drept de a se informa, pentru a înțelege fenomenele din jurul său și de a se încadra și participa în cunoștința de cauză la viața economică, socială și politică.

Cuvinte-cheie: dreptul la informație; drept fundamental; viața omului; dezvoltarea materială; dezvoltarea spirituală a omului; exercitarea libertăților; dreptul la informația de mediu; libera difuzare a informațiilor.

The right to information is a fundamental right, essential for human life because the material and spiritual development of the human being, exercising freedoms, and above all liberties, expressing opinions, concepts, involves naturally also the ability to receive data and information on social, political, economic, scientific, and cultural life. It can be said that the right to environmental information forms the basis for the exercise of other fundamental rights, being in close correlation with them because the right to information is inextricably linked to the free expression of opinion and the free dissemination of information. The man has the right to be informed, to understand the phenomena around him and fit and participate in informed economic, social life and politics.

Keywords: the right to information; fundamental right; human life; material development; spiritual development of the human being; exercising freedoms; the right to environmental information the free dissemination of information.

Legislația penală (art. 225 Cod penal) incriminează tănuirea datelor sau prezentarea intenționată de către o persoană cu funcție de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, precum și de către o persoană juridică, a datelor neautentice despre avariile cu poluare excesivă a mediului, cu poluare radioactivă, chimică, bacteriologică sau cu alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației, precum și despre starea sănătății populației afectate de poluarea mediului, dacă aceasta a provocat din imprudență:

- a) îmbolnăvirea în masă a oamenilor;
- b) pieirea în masă a animalelor;
- c) decesul persoanei;
- d) alte urmări grave.

Includerea acestui articol în legislația penală este dictată de agravarea situației ecologice în țară, situație strâns legată de încălcarea cerințelor securității ecologice, de poluarea excesivă a mediului, de poluarea radioactivă, chimică, bacteriologică sau de alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației.

Conform art. 1 al Convenției de la Aarhus, Danemarca, privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului din 25.06.1998 [1]: *Pentru a contribui la protecția drepturilor fiecărei persoane din generația actuală și cea viitoare de a trăi într-un mediu înconjurător prielnic sănătății și bunăstării sale, fiecare stat, Parte la această Convenție, garantează accesul publicului la informație, dreptul acestuia de a participa la procesul adoptării deciziilor și cel de a apela la justiție*

în problemele referitoare la mediu conform prevederilor prezentei Convenții.

Dreptul la informație este un drept fundamental, esențial pentru viața omului, deoarece dezvoltarea materială și spirituală a omului, exercitarea libertăților și, mai ales, a libertăților prin care își exprimă concepțiile, opiniile, implică firesc și posibilitatea de a recepționa date și informații privind viața socială, politică, economică, științifică, culturală. Putem afirma că dreptul la informația de mediu stă la baza exercitării celorlalte drepturi fundamentale, fiind în corelație strânsă cu ele, deoarece dreptul la informație este indisolubil legat de libera exprimare a opiniilor și libera difuzare a informațiilor. Omul este în drept de a se informa, pentru a înțelege fenomenele din jurul său și de a se încadra și participa, în cunoștința de cauză, la viața economică, socială și politică [2].

În opinia Curții Constituționale a Republicii Moldova, dreptul la informație este un drept fundamental al persoanei, deoarece dezvoltarea persoanei în societate, exercitarea libertăților prevăzute de Constituție, inclusiv libertatea gândirii, a opiniei, a creației, a exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil, presupune și posibilitatea de a recepționa informații asupra vieții sociale, politice, economice, științifice, culturale etc. Dreptul la informație mai dă expresie juridică și accesului persoanei la orice informație de interes public. Conținutul acestui drept cuprinde: dreptul persoanei de a fi informat prompt, corect și clar asupra măsurilor preconizate sau luate de autoritățile publice; accesul liber la sursele de informare politică, științifico-tehnică, socială, culturală etc.; posibilitatea de a recep-

ționa personal și în condiții bune emisiunile radiofonice și televizate; obligația autorităților publice de a asigura cadrul juridic necesar pentru difuzarea liberă și amplă a informației de orice natură [3].

Art. 37 alin.(3) al Constituției R. Moldova prevede expres că tănuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege. Este o prevedere foarte importantă, dacă ținem cont de multiplele cazuri când oficialitățile statelor au tănuit și au falsificat informațiile cu privire la accidentele dramatice ce au avut loc la termocentralele nucleare. Cel mai tragic caz, în urma căruia au avut de suferit mii de cetățeni ai R. Moldova este avaria de la Cernobîl din 29 aprilie 1986 [4].

Dreptul la informația de mediu poartă, de asemenea, un caracter complex, dimensiunile sale fiind într-o continuă dezvoltare. Conținutul dreptului la informație cuprinde, în contextul protecției mediului, două aspecte principale, și anume: informarea promptă, corectă și clară a opiniei publice de către autoritățile publice în legătură cu măsurile preconizate și, mai ales, cu cele luate vizând protecția mediului la care se adaugă și accesul liber la sursele de informare publică; posibilitatea persoanei de a recepționa direct și în mod normal emisiunile radiofonice și televizate și obligația autorităților publice de a crea condiții pentru difuzarea informațiilor, inclusiv a structurilor necesare de protecție a mediului, pe de o parte, și informarea autorității publice de către public, pe de altă parte, aspect care presupune o mare receptivitate din partea autorităților publice și, în acest scop, corelarea organizării necesare pentru asigurarea realizării receptivității [5].

Accesul la informația de mediu este unul din drepturile fundamentale ale omului, consfințite atât în legislația națională, cât și în cea internațională.

După cum s-as indicat *supra*, în conformitate cu prevederile art.37 alin.(2) din Constituție, statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privind starea mediului natural, condițiile de viață și de muncă, calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic.

Dreptul la informație este organic legat de dreptul la un mediu înconjurător favorabil, deoarece cel din urmă presupune cunoștințe despre starea mediului înconjurător în care există societatea. Totodată, pentru a asigura posibilitatea de a-și apăra dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios și sănătos, publicul trebuie să aibă acces la informație.

Publicul are dreptul la primirea informației, care:

- îl vizează direct sau indirect;
- ține de problemele de interes public; și
- influențează sau poate influența, într-un anumit mod, viața lor, familia lor, raionul în care locuiesc, sănătatea lor sau starea mediului.

În afară de prevederea constituțională, reglementările cuprinse în Legea cu privire la protecția mediului înconjurător și în Legea privind expertiza ecologică și evaluarea impactului asupra mediului înconjurător, menționate *supra*, dreptul la informația de mediu este reglementat de alte acte legislative naționale.

Astfel, Legea nr. 982-XIV din 11 mai 2000 privind

accesul la informație [6] este integral aplicabilă și accesului la informația de mediu.

Această lege prevede accesul la orice tip de informație, reglementând: a) raporturile dintre furnizorul de informații și persoana fizică și/sau juridică în procesul asigurării și realizării dreptului constituțional de acces la informație; b) principiile, condițiile, căile și modul de realizare a accesului la informațiile oficiale, aflate în posesia furnizorilor de informații; c) alte aspecte ale accesului la informație, inclusiv la informația ecologică;

– Legea nr.1422-XIII din 17 decembrie 1997 privind protecția aerului atmosferic [7] la art.8 alin.(1) stabilește că asociațiile obștești și persoanele fizice pot să solicite și să primească informația necesară privind starea aerului atmosferic;

– Legea nr.1536-XIII din 25 februarie 1998 cu privire la activitatea hidrometeorologică [8] în art.1 lit.d) stabilește că unul din obiectivele legii este crearea condițiilor pentru formarea relațiilor de piață în domeniul producției, colectării, prelucrării, analizei, păstrării și utilizării (acordării, furnizării) informației privind starea și poluarea mediului.

Accesul la informația de mediu este primul principiu fundamental al Convenției de la Aarhus, având un rol important în susținerea celorlalte două principii: participarea publicului la luarea deciziilor și accesul la justiție.

După cum s-a menționat, art.37 alin.(1) din Constituție recunoaște dreptul fiecărui om la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Totodată, acest drept presupune obținerea de cunoștințe și informație privind starea mediului înconjurător, în care există societatea. Or, pentru protecția acestui drept, Convenția de la Aarhus pune în sarcina Părților obligațiunea de a asigura accesul la informația de mediu de care dispun autoritățile executive, ca răspuns la solicitare, precum și le obligă să o difuzeze în mod activ din oficiu [9].

Obiectul infracțiunii îl constituie mediul.

Obiectul juridic special al infracțiunii are un caracter complex: obiectul juridic special principal îl constituie relațiile sociale cu privire la realizarea dreptului la acces liber la informațiile (datele) privitoare la starea mediului.

Obiectul juridic special secundar îl formează relațiile sociale cu privire la viața animalelor, sănătatea sau viața oamenilor [10].

Latura obiectivă a infracțiunii constă în acțiunile sau inacțiunile de tănuire a datelor sau prezentarea intenționată de către o persoană cu funcții de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală a datelor neautentice despre avariile cu poluarea excesivă a mediului, cu poluare radioactivă, chimică, bacteriologică sau cu alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației, precum și despre starea sănătății populației afectate de poluarea mediului, dacă aceasta a provocat din imprudență: a) îmbolnăvirea în masă a oamenilor; b) pieirea în masă a animalelor; c) decesul persoanei; d) alte urmări grave.

Bazându-ne pe dispoziția art.225 CP, putem deduce

că **această infracțiune are două modalități de realizare:**

a) *tăinuirea datelor despre avariile cu poluarea excesivă a mediului, cu poluare radioactivă, chimică, bacteriologică sau cu alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației, precum și despre starea sănătății populației afectate de poluarea mediului și*

b) *prezentarea intenționată a unor date neautentice despre avariile cu poluarea excesivă a mediului, cu poluare radioactivă, chimică, bacteriologică sau cu alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației, precum și despre starea sănătății populației afectate de poluarea mediului.*

Tăinuirea datelor poate fi exprimată prin inacțiuni de neprezentare a unor date în organele respective sau prin acțiuni de ascundere a urmelor avariilor sau poluărilor, fără a se lua măsuri pentru preîntâmpinarea survenirii consecințelor prejudiciabile.

Prezentarea intenționată a unor date neautentice despre avariile cu poluarea excesivă a mediului, cu poluare radioactivă, chimică, bacteriologică sau cu alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației, precum și despre starea sănătății populației afectate de poluarea mediului, se realizează prin acțiuni de falsificare, de introducere a unor date ce nu corespund realității și care diminuează pericolul real al avariilor în informațiile cu privire la calamitățile respective.

Conform art.2 al *Regulamentului cu privire la clasificarea situațiilor excepționale și la modul de acumulare și prezentare a informațiilor în domeniul protecției populației și teritoriului în caz de situații excepționale* [11] prin:

– *avarie* – se înțelege accident la un obiect industrial sau de transport, care pune în pericol viața și sănătatea oamenilor și are drept consecințe distrugerea construcțiilor și încăperilor industriale, deteriorarea sau nimicirea utilajelor, mecanismelor, mijloacelor de transport, materiilor prime și producției finite, întreruperea procesului de producție și prejudicierea mediului ambiant;

– *calamitate naturală* – fenomen distructiv natural și (sau) antroponatural, la producerea căruia poate apărea sau apare un pericol pentru viața și sănătatea oamenilor, se deteriorează sau se distrug bunurile materiale, factorii și componentele de mediu;

– *catastrofă* – se înțelege avarie de proporții, soldată cu victime umane, prejudicierea sănătății oamenilor și deteriorarea sau distrugerea obiectelor economiei naționale și altor valori materiale în proporții considerabile, precum și cu urmări nefaste asupra mediului înconjurător;

– *explozie* – proces rapid de schimbare momentană a compoziției fizice sau chimice a unei substanțe, însoțit de degajarea spontană a unor energii imense și de formarea gazelor comprimate, care periclitează viața și sănătatea oamenilor, provoacă pagube economiei naționale și mediului ambiant și poate deveni sursa unei situații excepționale;

– *factorul distructiv al sursei situației excepționale* – parte componentă a unui fenomen periculos sau al unui proces, provocat de sursa situației excepționale și caracterizat de acțiuni fizice, chimice și biologice sau manifestări care sunt determinate sau exprimate de parametrii corespunzători;

– *fenomen natural periculos* – eveniment natural sau condiția elementelor mediului natural, ca rezultat al activității proceselor naturale care, după intensitatea lor, proporțiile de răspândire și continuitate, pot cauza acțiuni distrugătoare oamenilor, obiectelor economiei și mediului ambiant.

Conform *Criteriilor de evaluare a situațiilor excepționale comunicate Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale al Ministerului Afacerilor Interne din Anexa nr. 2 la Regulamentul cu privire la clasificarea situațiilor excepționale și la modul de acumulare și prezentare a informațiilor în domeniul protecției populației și teritoriului în caz de situații excepționale, avarii pot fi de mai multe genuri:*

Accidente de transport la transportul feroviar, pe automagistrale, în transportul naval, conductele magistrale, catastrofe aeriene care au dus la scurgeri de petrol, de produse petroliere și substanțe puternic toxice; lăsarea premeditată sau accidentală în tuneluri sau pasaje subterane a substanțelor chimic periculoase și ecologic dăunătoare, substanțelor explozive și inflamabile, precum și petrolului și produselor petroliere.

Explozii (incendii) însoțite de ardere, erupții instantanee de flăcări și gaze și dărâmări la obiectele chimic și radioactiv periculoase, la obiectele industriale, de transport, la obiectele agricole și de menire social-culturală, pe plantațiile agricole și masivele forestiere, în urma cărora au fost distruse case de locuit, întreprinderi, clădiri administrative, obiecte de menire social-culturală, plantații agricole, păduri etc.; perturbarea funcționării altor ramuri ale economiei; incendii la obiectele chimic și radioactiv periculoase; poluarea mediului înconjurător prin depășirea concentrației maxime admisibile (nivelul maxim admis) de cel puțin 50 de ori.

Avarii cu degajarea și scurgerea substanțelor puternic toxice și altor substanțe chimice la obiectele chimic periculoase, în transport, pierderea substanțelor puternic toxice în timpul transportării lor, care a dus la extinderea factorilor dăunători distructivi peste limitele zonei de protecție sanitară, depășind concentrația maximă admisibilă (nivelul maxim admis):

a) de 20-29 ori, în decurs de 48 ore;

b) de 30-49 ori, în decurs de peste 8 ore.

Avarii cu degajarea substanțelor radioactive legate cu sporirea debitului dozei la distanța de 1 m > 100 mGy: avarii legate de criticitate, avarii cu cantități mari de surse radioactive deschise, avarii de transport cu implicarea materialelor radioactive, pierderea controlului asupra sursei de radiație ionizantă (inclusiv traficul și utilizarea ilicită), alte avarii însoțite de poluare (supraradiere), care au dus la contaminarea radioactivă a mediului înconjurător în urma căreia:

a) conținutul radionuclizilor în atmosferă depășește concentrația prevăzută de normele securității radioactive;

b) fondul radioactiv depășește 25 mkR/oră.

Avarii la sisteme de importanță vitală:

1) avarii ale sistemelor termice în sezonul rece al anului (temperatura aerului extern + 8°C și mai jos);

2) avarii ale sistemelor de alimentare a populației cu apă potabilă;

3) avarii ale sistemelor de canalizare;

- a) Lipsa încălzirii în edificiile de locuit și de menire social-culturală timp de 5 ore și mai mult;
- b) lipsa apei potabile timp de 6 ore și mai mult;
- c) majorarea de cel puțin 10 ori a volumului apelor reziduale și concentrației substanțelor poluante.

Avarii la instalațiile industriale de epurare, cauzate de degajarea substanțelor ecologic dăunătoare care au dus la:

- 1) creșterea de cel puțin 100 ori a concentrației maxime admisibile a substanțelor dăunătoare la obiectele acvatice;
- 2) depistarea unui miros nespecific al apei cu intensitatea de peste 4 grade;
- 3) diminuarea conținutului oxigenului solubil și pierirea, în urma degajării, a peștilor și altor organisme acvatice;
- 4) scăderea până sub 2 mg/l a conținutului de oxigen solubil;
- 5) acoperirea cu o peliculă a cel puțin 1/3 din suprafața bazinului acvatic cu o întindere de până la 6 km etc.

Conform prevederilor art. 3 al Legii nr. 467-XV din 21.11.2003 cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat [12]:

– prin „date”, se înțelege informația prezentată într-o anumită formă care permite a o comunica, comenta și prelucra;

– *informația* reprezintă niște cunoștințe despre persoane, subiecte, fapte, evenimente, fenomene, procese, obiecte, situații și idei, iar *informația documentată* reprezintă acea informație, fixată pe un suport informațional, care posedă atribute ce permit identificarea ei.

Conform art.3 al *Convenției de la Aarhus, din 25 iunie 1998, privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu, informație de mediu* înseamnă orice informație scrisă, vizuală, audio, electronică sau sub orice formă materială, privind:

a) starea elementelor de mediu, cum ar fi aerul și atmosfera, apa, solul, pământul, peisajul și zonele naturale, diversitatea biologică și componentele sale, inclusiv organismele modificate genetic și interacțiunea dintre aceste elemente;

b) factori, cum ar fi: substanțele, energia, zgomotul și radiația, și activitățile ori măsurile, inclusiv măsurile administrative, acordurile de mediu, politicile, legislația, planurile și programele care afectează sau pot afecta elementele de mediu amintite la subpunctul a), analizele cost-beneficiu sau alte analize și prognoze economice folosite în luarea deciziei de mediu;

c) starea sănătății și siguranței umane, condițiile de viață umană, zonele culturale și construcțiile și modul în care acestea sunt sau pot fi afectate de starea elementelor de mediu...

Conținutul informației și criteriile de estimare a situațiilor excepționale pentru comunicările informative prezentate Serviciului Protecției sunt reglementate în Anexa nr. 2 la Regulamentul cu privire la clasificarea situațiilor excepționale și la modul de acumulare și prezentare a informațiilor în domeniul protecției populației și teritoriului în caz de situații excepționale.

Informațiile trebuie să conțină date cu privire la

poluarea excesivă a mediului, cu poluare radioactivă, chimică, bacteriologică sau cu alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației, precum și despre starea sănătății populației afectate de poluarea mediului.

Deocamdată nu putem încă afirma că există o **definiție atotcuprinzătoare a fenomenului poluării**, deși în decursul timpului, s-au mai dat multe definiții, cea mai completă dintre toate fiind considerată cea formulată de *CONFERINȚA MONDIALĂ a ONU (STOCKHOLM-1972) asupra mediului*, și anume: **modificarea componentelor naturali sau prezența unor componente străine, ca urmare a acțiunii omului și care provoacă prin natura lor, prin concentrația în care se găsesc și prin timpul cât acționează, efecte nocive asupra sănătății, creează disconfort sau impiedică asupra diferitelor utilizări ale mediului la care acesta putea servi în forma sa anterioară.**

Din cuprinsul definiției se poate constata că cea mai mare responsabilitate pentru poluarea mediului o poartă omul, poluarea fiind consecința activității fiziologice, dar mai ales social-economice a acestuia.

Referindu-ne la poluare, în general, și la efectele nocive ale acesteia asupra sănătății și confortului omului, în special, este util să ne oprim aici la două noțiuni multă vreme considerate sinonime și care nici astăzi nu sunt acceptate de toți cercetătorii ca fiind total diferite. Este vorba despre *poluarea și impurificarea mediului*.

Prin impurificarea mediului se înțelege prezența în mediul înconjurător a unor elemente sau componente care nu se găsesc în mod obișnuit în alcătuirea acestuia.

Din definiția dată mai devreme reiese însă că poluarea cuprinde atât prezența unor elemente străine, cât și modificarea componentelor naturale ale mediului.

Un exemplu în acest sens îl constituie creșterea concentrației de dioxid de carbon din aer ca urmare a activităților industriale ale omului. Este vorba de poluare, deși dioxidul de carbon face parte din compoziția normală a aerului.

Pe de altă parte, simpla prezență a unor elemente străine față de componența normală a mediului înconjurător nu este de natură să provoace efecte nocive sau nedorite decât în cazul când prin natura lor, concentrația în care se găsesc și timpul cât acționează produc asemenea consecințe.

Din cele arătate, reiese **deosebirea care se poate face între poluare și impuritate**, deși așa cum am mai indicat, în vorbirea comună cele două noțiuni se confundă frecvent.

Există mai multe feluri de poluare:

– **Poluarea fizică**: este generată de diverse radiații, îndeosebi de cele nucleare accidentale, cea termică, zgomote și infrasonete.

– **Poluarea biologică**: creată de contaminări microbiologice, ca urmare a introducerii abuzive sau accidentale a unor specii sau varietăți de specii.

– **Poluarea chimică**: foarte diversă, poate fi provocată de produse naturale, minerale sau organice, precum și de substanțe de sinteză, inexistente, inițial în natură. Se produce cu:

– derivați ai carbonului și hidrocarburi lichide;

- derivați ai sulfului și azotului;
- derivați ai metalelor grele (Pb, Cr);
- derivați ai fluorului;
- materii plastice;
- pesticide;
- materii organice fermentescibile etc.

Dintre *poluanții chimici cu acțiune directă asupra solului* pe primul loc se află îngrășămintele chimice și pesticidele.

Pesticidele sunt produse chimice folosite pentru combaterea dăunătorilor plantelor și a produselor agricole stocate, precum și pentru combaterea vectorilor biologici ai bolilor omului și animalelor.

Ele sunt substanțe sau amestecuri de substanțe ce conțin ingrediente biologice active împotriva dăunătorilor.

Ingredientele biologice active sunt, în general, substanțe toxice cu potențial de degradare a mediului.

Multe pesticide sunt toxice, inducând afecțiuni acute și cronice pentru om.

Dintre *poluanții de origine chimică frecvent întâlniți în aer*, cu *acțiune directă asupra organismului uman și implicit al sănătății populației*, pot fi enumerate:

- *pulberile cu acțiune iritantă*, care acționează la nivelul căilor respiratorii care provoacă sau agravează bolile plămânilor ducând într-un final la apariția afecțiunilor cronice;

- *oxizii diferitelor substanțe prezente în aer* sub formă de gaze, rezultate din arderea proceselor de combustie sau din procesele industriale. Aceștia produc iritații ale căilor respiratorii, expectorații, salivări permanente, iar după o anumită perioadă la bronșitele cronice. În combinație cu hemoglobina din sânge duce la apariția methemoglobinei care împiedică transportul oxigenului dinspre plămâni către țesuturi;

- *poluanți gazoși cu acțiune asfixiantă*, rezultati din arderile incomplete ale combustibililor fosili, dintre care cel mai cunoscut este oxidul de carbon, gaz care a făcut numeroase victime. Prin combinarea cu hemoglobina se formează carboxihemoglobina care blochează irigarea sangvină și provoacă în forme ușoare cefalee, somnolență, greață, aritmii, iar la o expunere îndelungată decesul;

- *poluanți cu acțiune toxică sistemică*, cum ar fi plumbul care produce boli grave, în special, la organismele slabe sau în formare;

- poluanți cu acțiune cancerigenă prezente în atmosferă în zonele industriale care degajă prin arderi incomplete hidrocarburi aromatice sau arsenele, sau metale grele (As, Cd, Cu, Ni, Pb, Zn, Hg);

- *poluanții care se întâlnesc în apă și îi afectează calitatea*, devenind improprii pentru consum, generează afecțiuni sau conduc la apariția unor boli infecțioase (febra tifoidă, hepatita epidemică etc.) sau a epidemiilor.

Foarte frecvente sunt intoxicațiile cu nitrați, cu plumb sau cu mercur. Aceste intoxicații apar în urma consumului apei din surse necontrolate, în special din fântânile săpate numai până la prima pânză freatică în care s-au acumulat apele contaminate cu pesticidele folosite în agricultură, s-au colectat dejecțiile animaliere

din combinatele zootehnice sau din fosele nevidanjabile din gospodăriile populației din mediul rural.

În general, consumul de apă potabilă infestată duce la reacții patologice generale ale țesuturilor și organelor afectate, provocând tulburări metabolice și circulatorii, procese inflamatorii, creșteri anormale, procese tumorale etc.

Aceste surse de apă necontrolate au depășit limitele concentrației admisibile de:

- **arsen**, care duce la tulburări metabolice și de digestie, cefalee și amețeli, slăbirea generală a organismului și stări permanente de oboseală;

- **fluor** cu acțiune asupra sistemului osos și a rinichilor;

- **cadmiu** care afectează ficatul cu repercusiuni nefaste multiple asupra stării generale a organismului.

Poluanții chimici se acumulează cu foarte mare ușurință în sol, datorită activităților neglijente ale oamenilor, dar și prin folosirea substanțelor chimice cu rol de a spori producțiile agricole. Solul reprezintă capitalul cel mai prețios de care dispune omul pentru satisfacerea nevoilor sale, deoarece el reprezintă fundamentul tuturor resurselor necesare vieții. De stratul subtire și roditor este legată întreaga producție agricolă a omului și reprezintă sursa de hrană pentru toate necuvântătoarele planetei.

Reziduurile petroliere industriale, reziduurile organice, detergenții sintetici proveniți din activitatea casnică și industrială, utilizarea pesticidelor remanente, organoclorurate, împrăștierea pe sol a reziduurilor menajere și de origine animală în cantități excesive, stropirea plantelor cu ape reziduale, impurificate, provenite de la diferitele surse necontrolate din instalațiile industriale se acumulează în sol și-i distrug potențialul roditor, anihilându-i capacitatea de regenerare.

O problemă deosebită cu care ne confruntăm în prezent este avalanșa de *deșeuri de plastic* care au ajuns să ne asedieze localitățile, infestază apa râurilor, lacurilor, mărilor și oceanelor.

Într-un articol apărut în National Geographic din 2 sept. 2003 se citează o constatare a Agenției de protecție a mediului din SUA – anual, la nivel mondial se consumă între 500 mld. și 1 trilion de pungi de plastic [13].

Radioactivitatea poate fi definită ca proprietatea unor elemente de a se transforma, prin dezintegrare, în alte elemente, după emiterea unor radiații. Există o radioactivitate naturală, de origine cosmică (emisă de diverse corpuri cerești, mai ales de Soare) și terestră, emisă de rocile terestre, precum și o radioactivitate artificială, provocată de activitatea umană.

Poluarea radioactivă poate fi definită ca o *creștere a radiațiilor, ca urmare a utilizării de către om a substanțelor radioactive*.

Radiațiile emise de substanțele radioactive sunt de trei tipuri:

- radiații *gamma*, constituite din unde electromagnetice de mare frecvență, foarte penetrante;

- radiații *beta*, compuse din electroni, a căror viteză de deplasare este apropiată de a luminii și pot pătrunde în țesuturile vii, până la mai mulți centimetri;

- radiații *alfa* încărcate pozitiv, care sunt nuclei de heliu, foarte puțin penetranți pentru țesuturile vii.

Din punct de vedere ecologic, sunt toxici în special derivații radioactivi ai elementelor simple ce intră în constituția fundamentală ai materiei vii: C^{14} , P^{32} , Ca^{45} , S^{35} , I^{131} . Aceștia pot fi încorporați în organism și reprezintă sursa de iradiere internă periculoasă, datorită proprietăților lor chimice analoge cu acelea ale compușilor naturali din organismele vii. Așa se prezintă Sr^{90} analog cu Ca și Ce^{137} analog cu K, care sunt cei mai periculoși radioizotopi eliberați în mediu ca urmare a îndepărtării deșeurilor radioactive și a recăderilor datorate exploziilor nucleare.

Surse de poluare radioactivă. Sursele artificiale de poluare radioactivă sunt de două categorii: controlate și necontrolate.

Cele controlate se referă la: acceleratorii de particule în scopul cercetărilor, generatoarele de raze X, aparate și instalații de uz casnic (radioterapeutică, aparate de televiziune), surse legate de reacții nucleare (reactoare nucleare bazate pe fisiune nucleară), radioizotopi utilizați în diverse laboratoare.

Sursele necontrolate se referă la: căderi radioactive rezultate din experiențele nucleare, deșeurii radioactive rezultate din activitățile economice și din cercetare.

Efectele poluării radioactive. Din punctul de vedere al modului de acțiune al radiațiilor, poluarea poate fi de două categorii:

1 – Poluare radioactivă directă, atunci când omul inhalează aerul poluat. Acest tip este provocat fie datorită accidentelor de la reactoarele nucleare sau uzinele atomo-electrice, fie printr-un război atomic. Se cunosc, până în prezent, aproximativ 170 de accidente nucleare serioase, dintre care cel de la Cernobîl este mai cunoscut și mai apropiat de noi.

2 – Poluare radioactivă indirectă – începe prin căderile radioactive din atmosferă și depunerea lor pe sol, pe culturile agricole etc. Aceste depuneri se concentrează în lungul lanțurilor trofice, după următorul traseu: aer → sol, culturi, ierburi și ape → animale → om.

Algele concentrează de 1000 de ori mai multe substanțe radioactive decât se află în apă, fitoplanctonul de 5.000 de ori, iar animalele acvatice le concentrează și mai mult. Plantele terestre le concentrează mai ales în frunze și tulpini, de aici pericolul pentru ierbivore, care le concentrează și mai mult, laptele fiind cel care vehiculează masiv aceste radiații. Moluștele bivalve de apă dulce concentrează de 100 de ori mai mult iod radioactiv față de concentrația din apă. Peștii dulci-coli, care se află în verigile superioare ale lanțurilor trofice, sunt de 20.000-30.000 de ori mai radioactivi decât apa în care trăiesc.

Fenomenul de concentrare se observă și în lanțurile trofice la capătul cărora se află păsările ihtiofage. Astfel, s-a constatat că P^{32} (în râul Columbia, SUA) a trecut de la concentrația de 1, din apă, la concentrația de 35 la nevertebratele acvatice (crustacee, insecte) și la concentrații de 7.500 în corpul rațelor.

Omul, ultima verigă a lanțului trofic, preia aceste elemente poluate ce pătrund în tubul digestiv după absorbția alimentelor animale și vegetale poluate radioactiv. Acest proces este posibil datorită fenomenului de substituție între elementele radioactive și cele de care organismul are nevoie. Așa, de exemplu, când pește-

le, legumele, laptele conțin chiar urme de Sr^{90} , vasele fixează o parte din acesta, confundându-l cu Ca. Așa se face că în oasele copiilor ce se hrănesc cu pește s-a găsit Sr^{90} în cantități mai mari decât la părinți. Acest pericol este cu atât mai mare, cu cât substanțele radioactive sunt remanente, organismul uman neputând distruge aceste elemente.

Efectele radioactivității asupra omului. S-a constatat că populația este supusă unei radiații naturale de 100-150 mrem (mremul fiind unitatea de radiații care produce aceleași efecte biologice ca și un roentgen de radiații X). Omul poate suporta o radiație de până la 1.000 mrem, însă Comisia Internațională de Protecție contra Radiațiilor a stabilit norma maximă admisibilă de 5.000 mrem/ind./an. Efectele fiziologice ale radiației ei se manifestă prin diverse tulburări: amețeli, dereglări intestinale ce pot merge până la decese. Efectele directe se manifestă prin arsuri diverse. De asemenea, radiațiile se comportă ca agenți cancerigeni sau mutageni. Mai întâi rezultă o alterare a cromozomilor, apoi o modificare a codului genetic.

Efectele genetice ale radiațiilor. Sunt dependente de doză, debitul dozei, tipul radiației, viteza diviziunii celulare, numărul cromozomilor, reversibilitatea leziunilor cromozomiale.

La nivel celular, efectele radiațiilor sunt foarte variate, ele determinând încetinirea sau blocarea diviziunii celulare, pierderea definitivă a capacității de diviziune și chiar moartea celulelor. Sub influența radiațiilor ionizante se produc diferite tipuri de restructurări cromozomiale, inversii, translocații, duplicații.

Radiațiile ionizante și biosfera. Prin contaminarea radioactivă a mediului, are loc pătrunderea substanțelor radioactive în organismele vegetale, animale și umane, producându-se un fenomen de iradiere internă, datorită prezenței unor izotopi radioactivi (I^{131} , Sr^{90} , Cs^{137}). Radiațiile afectează materialul biologic în mod variat, însă efectul cel mai critic este cel de la nivelul informației genetice, adică la nivelul ADN-ului. În mod natural, o parte din leziunile ADN-ului sunt reparate cu ajutorul unui echipament enzimatic complex din celula vie. Este vorba despre așa-numitul „proces reparator al ADN-ului”. O altă parte a leziunilor provoacă modificări în structura și numărul cromozomilor din celulă, precum și a genelor, astfel că celula vie suferă mutații sau, în cazul unor doze mari de iradiere, efectul acestora poate fi letal.

Leziunile la nivelul ADN-ului, provocate de radiațiile ionizante, au ca efect transformarea protooncogenelor în oncogene, fapt ce determină apariția de cancer. Inducția de cancer este primul efect somatic tardiv al radiațiilor. De asemenea, la femeile însărcinate, radiațiile ionizante determină, mai ales în primele luni de sarcină, modificări genetice la nivelul embrionilor și al fătului, care pot duce la apariția unor malformații la copiii nou-născuți.

Important este faptul că nu există doze-limită sub care radiațiile sunt total inofensive. Există numai doze de risc redus [14].

Astfel, prin infracțiunea prevăzută de art. 225 Cod penal, în ambele modalități ale ei, se tăinuiește sau se prezintă intenționat date neautentice cu privire la impactul asupra mediului.

Conform art. 3 al Legii nr. 86 din 29.05.2014 privind evaluarea impactului asupra mediului [15], prin **impact asupra mediului** se înțelege schimbări directe sau indirecte ale mediului, provocate de realizarea unor activități planificate care afectează sau pot afecta atât sănătatea omului, cât și diversitatea biologică, solul, subsolul, apa, aerul, clima, landsaftul, bunurile materiale, patrimoniul cultural, precum și interacțiunea dintre factorii enumerați.

Principiul evaluării impactului asupra mediului înaintea demarării oricărei activități, care ar putea să aibă efect prejudiciabil, sau înaintea luării oricărei decizii de mediu, s-a născut în momentul în care omenirea a conștientizat că activitatea umană, și mai ales progresul fără precedent al tehnicii și tehnologiilor, au o influență negativă asupra naturii, influență care trebuia controlată sau, în unele cazuri, chiar oprită.

Sediul materiei în privința acestui principiu îl constituie, fără îndoială, **Convenția de la Espoo, 1991** și **Protocolul de la Kiev din 2003** referitor la evaluarea strategică de mediu.

Evaluarea impactului asupra mediului este nu numai o obligație, dar respectarea acesteia implică și buna vecinătate între statele riverane, precum și dreptul statului vecin de a nu i se aduce prejudicii mediului propriu. Acest fapt este de natură să ne convingă și mai tare de interconstrucțiile care există între toate principiile de dreptul mediului.

În sfârșit, evaluarea impactului asupra mediului reprezintă una dintre cele mai utile metode de prevenire a repercusiunilor negative semnificative asupra naturii și exprimă imperativul introducerii variabilei ecologice în cadrul deciziilor adoptate de către state și organizațiile internaționale [16].

Declarația de la Stockholm, 1972, prevede, în Principiul 18, faptul că „este necesar să se recurgă la știință și tehnică pentru a descoperi, a evita sau a limita pericolele care amenință mediul înconjurător”. Este clar că această idee este încă departe de conceptul modern pe care îl analizăm, dar cu toate acestea nu putem să neglijăm tendința de evaluare a potențialelor efecte negative care există în această formulare, chiar dacă numai la nivel de declarație a unei conferințe internaționale.

Conceptul este mult mai bine precizat în **Carta Mondială a Naturii, 1982**, unde se arată, în partea II, pct.11, lit. b) și c) că „activitățile care pot perturba echilibrul naturii vor fi precedate de o evaluare a consecințelor, precum și de studii privind impactul asupra naturii, astfel încât să fie reduse la minimum efectele prejudiciabile” [17].

Un alt exemplu în acest sens este și **Actul Final de la Helsinki, 1975**, care prevede „obligația statelor de a dezvolta metodele de determinare a efectelor eventuale ale activităților tehnice și economice asupra mediului înconjurător” [18].

Mult mai explicită este **Directiva comunitară 85/337 asupra studiilor de impact**, care distinge în Anexa I asupra proiectelor care trebuie întotdeauna să facă obiectul unui studiu de impact, și în plus, impune obligația consultării publicului înainte ca proiectul să fie antamat [19].

Elementul de noutate pe care îl aduce **Convenția**

de la Espoo, 1991, constă în aceea că se afirmă necesitatea de a lua în considerare, în mod expres, factorii de mediu, la începutul oricărui proces decizional. Altfel spus, înainte de orice fel de decizie, proiectul sau activitatea respectivă trebuie trecute prin filtrul ecologiei, iar această obligație este una imperativă.

Prima modalitate de cooperare în direcția evaluării impactului asupra mediului, astfel cum aceasta este prevăzută de convenție, este notificarea statului vecin cu privire la oricare activitate care este susceptibilă să provoace un impact transfrontalier (art.3) [20].

În această notificare se includ informații privind activitatea propusă, precum și un termen în care statul potențial afectat trebuie să răspundă. Dacă acesta din urmă nu răspunde în termenul fixat sau răspunsul este în sensul neparticipării la procedura de evaluare a impactului asupra mediului, statul de origine are posibilitatea să decidă [21].

Statele au prevăzut, în majoritatea convențiilor internaționale încheiate, principiul evaluării impactului asupra mediului, începând chiar cu **Declarația de la Rio de Janeiro, 1992**, care prevede în Principiul 17 faptul că activitățile care pot avea un potențial efect negativ asupra naturii trebuie supuse, în prealabil, unui studiu de impact.

În același an, **Convenția de la Helsinki**, prevede în art.3 alin.(1) lit. h) obligația statelor de a elabora, adopta și implementa măsuri privind evaluarea impactului asupra mediului, în vederea prevenirii, controlului și reducerii poluării. Procedura evaluării impactului asupra mediului este prevăzută și de art.7 alin.(5) lit. f) din **Convenția de la Sofia, 1994**, care arată că aceasta se realizează în conformitate cu reglementările naționale și internaționale sau cu alte proceduri pentru evaluarea și aprecierea efectelor ecologice, procedurile în plan legislativ intern fiind foarte detaliate și având un caracter practic concret.

Conform art. 4 al Convenției de la Aarhus, în vederea asigurării accesului la informația ecologică:

1. Părțile vor asigura ca, în condițiile respectării următoarelor alineate ale prezentului articol, autoritățile de stat, ca răspuns la cererea de a prezenta informația ecologică, să prezinte publicului, în cadrul legislației naționale, această informație, în cazul existenței cererii și în conformitate cu subalineatul b) de mai jos, copiile actelor efective, ce conțin sau includ această informație:

a) fără necesitatea de a formula cointeresarea sa;

b) în forma solicitată, numai dacă:

(i) autoritatea de stat nu are motiv de a o prezenta în altă formă, în acest caz trebuie să fie indicat motivul, ce ar justifica prezentarea informației astfel; sau

(ii) informația nu a fost deja prezentată publicului în altă formă.

2. Informația ecologică, despre care se menționează în alin.(1) de mai sus, se prezintă în termene maxim restrânse, cel târziu peste o lună de la depunerea cererii, numai dacă volumul și complexitatea informației corespunzătoare nu justifică prelungirea acestei perioade până la două luni de la depunerea cererii. Autorul cererii este informat despre orice prelungire și motive ce ar justifica adoptarea acestei decizii.

3. *Cererea de prezentare a informației ecologice poate fi respinsă, dacă:*

a) autoritatea de stat, căreia i se înaintează rugămintea, nu dispune de informația ecologică solicitată;

b) cererea este neîntemeiată sau formulată într-un mod prea general; sau

c) cererea face obiectul materialelor, aflate la etapa de definitivare sau în cadrul corespondenței interne a autorităților de stat, în cazurile când o astfel de excepție este prevăzută de legislația națională ori de practica acumulată, dar în cazul acesta se va ține cont și de interesul publicului de a beneficia de această informație.

4. *Cererea privind prezentarea informației ecologice poate fi refuzată, dacă denunțarea acestei informații va influența, în mod negativ:*

a) confidențialitatea activității autorităților de stat în acele cazuri, când această confidențialitate e prevăzută de legislația națională;

b) relațiile internaționale, apărarea națională sau securitatea statului;

c) exercitarea justiției, posibilitatea persoanelor de a fi supuse unui proces judiciar echitabil sau capacitatea autoritarilor de stat de a efectua cercetări cu caracter penal sau disciplinar;

d) confidențialitatea informației comerciale și industriale în acele cazuri, când o asemenea confidențialitate este protejată de lege în scopul ocrotirii intereselor economice legitime. În acest cadru, informația privind evacuarea reziduurilor și care implică protecția mediului urmează a fi dezvăluită;

e) dreptul proprietății individuale;

f) confidențialitatea datelor despre persoane și/sau a arhivelor referitoare la persoana fizică, atunci când persoana respectivă nu a dat acordul de a prezenta publicului această informație, bazându-se pe reglementările legislației naționale;

g) interesele terței părți, ce prezintă informația solicitată, dacă această parte nu este legată de obligațiuni legitime de a proceda în așa mod, sau dacă această parte nu poate fi obligată să procedeze astfel și în cazul când această parte nu dă acordul la divulgarea materialului corespunzător; sau

h) mediul ambiant, la care se referă această informație, de exemplu, locurile de înmulțire a speciilor rare. Motivele menționate pentru refuz vor fi interpretate limitat ținând seama de interesul publicului în descoperirea acestei informații și de faptul dacă informația solicitată se referă la evacuarea reziduurilor în mediul înconjurător.

5. În cazurile când autoritatea de stat nu dispune de informația ecologică solicitată, această autoritate de stat în termene maxim restrânse informează autorul cererii despre autoritatea de stat, căreia, după opinia sa, poate fi adresată rugămintea de a prezenta informația, sau transmite această rugămintea acestei autorități, informând în mod corespunzător despre aceasta și autorul cererii.

Componenta infracțiunii este materială și se consumă în cazul survenirii consecințelor indicate în alin.(1) art. 225 CP:

a) îmbolnăvirea în masă a oamenilor;

b) pieirea în masă a animalelor;

c) decesul persoanei;

d) alte urmări grave;

sau în alin. 2 art. 225 CP: soldate cu decesul a două sau a mai multor persoane.

Privitor la consecințele prejudiciabile ale acestei infracțiuni, cum ar fi: îmbolnăvirea în masă a oamenilor sau pieirea în masă a animalelor, este necesar a porni de la *Criteriile de evaluare a situațiilor excepționale comunicate Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale al Ministerului Afacerilor Interne ce le conține Anexa nr. 2 la Regulamentul cu privire la clasificarea situațiilor excepționale și la modul de acumulare și prezentare a informațiilor în domeniul protecției populației și teritoriului în caz de situații excepționale, conform cărora:*

– *Îmbolnăvirea în masă a oamenilor* constă în îmbolnăviri contagioase ale oamenilor, epidemii, boli contagioase cu etiologie nedepistată la cel puțin 20 de persoane.

– *Pieirea în masă a animalelor* se stabilește nu numai după numărul animalelor pierite, ci se ține cont și de mărimea populației lor.

Astfel, acestea pot consta în îmbolnăvirea cu boli contagioase a animalelor agricole, care a dus la pierirea în masă a animalelor, inclusiv a celor sălbatice, când rata pieririi depășește media statistică de 3 și mai multe ori...

– *Alte urmări grave* sunt orice consecințe ce încalcă esențial securitatea ecologică (echilibrul ecologic), adică prezintă pericol pentru organismele vii, în același număr și a oamenilor.

Acestea pot consta și în atacarea plantelor agricole de boli și dăunători și pierirea în masă a plantelor.

În cazul decesului a două sau a mai multor persoane, acțiunile făptuitorului vor fi calificate în temeiul art. 225 alin.(2) CP.

Latura subiectivă se exprimă prin două forme de vinovăție: persoana tănuiește în mod intenționat sau prezintă date neautentice despre avariile cu poluarea excesivă a mediului, cu poluare radioactivă, chimică, bacteriologică sau cu alte urmări periculoase pentru viața sau sănătatea populației, precum și despre starea sănătății populației afectate de poluarea mediului, și are atitudine de imprudență față de consecințele survenite.

Subiectul infracțiunii este special: persoana cu funcții de răspundere, persoana publică sau persoana cu demnitate publică ori persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală.

Astfel, subiecții acestor infracțiuni sunt speciali: persoanele indicate mai sus, însărcinate cu atribuții în materia protecției mediului înconjurător [22].

Subiect al infracțiunii poate fi și persoana juridică.

Unele clarități cu privire la subiecții acestei infracțiuni le conțin și unele legi.

Astfel, Legea nr. 1102-XIII din 6 februarie 1997 cu privire la resursele naturale [23] la art. 29 alin. (3) stabilește că *Guvernul, autoritățile administrației publice locale, organul de stat abilitat cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător, precum și agenții economici*, prezintă regulat publicului informații veridice și accesibile despre activitatea din dome-

niul folosirii resurselor naturale și protecției mediului înconjurător.

Așadar, pornind de la aceste prevederi legale, conchidem că subiecți ai acestei infracțiuni pot fi persoanele însărcinate cu atribuții în materia protecției mediului înconjurător din cadrul Guvernului, autorităților administrației publice locale, organului de stat abilitat cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător, precum și a agenților economici:

– Legea nr. 1440-XIII din 24 decembrie 1997 cu privire la radioprotecție și securitatea nucleară [24] în art. 11 lit. g) prevede că *Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale* trebuie să înștiințeze și să informeze autoritățile publice și populația despre pericolul accidentelor nucleare majore, despre producerea accidentului și despre situația excepțională creată de el;

– Legea nr. 1347-XIII din 9 octombrie 1997 privind deșeurile de producție și menajere [25] în art. 15 prevede că informațiile privind starea locurilor de depozitare a deșeurilor și impactul acestora asupra mediului și sănătății populației se prezintă de *autoritățile administrației publice locale, organele autorității centrale abilitate cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător și Ministerul Sănătății* la cererea întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, publicului și a mijloacelor de informare în masă, în modul stabilit de Guvern;

– Legea nr. 272-XIII din 10 februarie 1999 cu privire la apa potabilă [26] în art. 3 alin. (2) prevede că una din atribuțiile organelor centrale de specialitate și ale autorităților administrației publice locale în domeniul alimentării cu apă potabilă constituie informarea operativă și veridică a consumatorului privitor la calitatea apei potabile.

Conform art. 2 al *Hotărârii Guvernului nr. 1076 din 16.11.2010 cu privire la clasificarea situațiilor excepționale și la modul de acumulare și prezentare a informației în domeniul protecției populației și teritoriului în caz de situații excepționale, Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale al MAI* asigură colectarea, generalizarea și prezentarea la Guvern a informațiilor despre pericolul declanșării sau declanșarea situațiilor excepționale, precum și despre măsurile întreprinse în vederea prevenirii sau lichidării consecințelor situațiilor excepționale.

Alin. (3) al acestei *Hotărâri* obligă conducătorii mijloacelor de informare în masă publice, în cazul pericolului de declanșare sau al declanșării situațiilor excepționale, să ofere gratuit mijloace radioelectronice și sisteme de telecomunicații comisiilor pentru situații excepționale și subdiviziunilor Serviciului Protecției Civile și Situațiilor Excepționale al MAI pentru transmiterea oportună și operativă a informației ce ține de situațiile excepționale, conform destinației acesteia [27].

Convenția de la Aarhus, Danemarca (vezi *supra*), desfășoară mai pe larg subiecții acestor infracțiuni. Astfel, conform art. 2 al acestei Convenții, sunt responsabile de furnizarea informațiilor organele autorității de stat. „*Autoritate de Stat*” semnifică:

a) administrația la nivel național, regional și la alt nivel;

b) persoane juridice și fizice cu funcții adminis-

trative de stat prevăzute de legislația națională, aceste funcții incluzând obligațiuni concrete, activități sau servicii care se referă la mediul ambiant;

c) orice alte persoane fizice sau juridice care execută funcții sau obligațiuni de stat, sau prestează populației servicii, ce țin de problemele mediului înconjurător și se efectuează sub controlul autorității sau persoanei indicate la lit. a) sau b) de mai sus...

Această definiție nu include organele sau instituțiile care activează cu titlu legislativ sau judiciar.

Referințe:

1. Ratificată de RM prin Hotărârea Parlamentului din 7.04.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 39.
2. Pușcaș V., Cobăneanu S. *Rolul Curții Constituționale în exercitarea dreptului la informație*. În: *Justiția Constituțională*, 2005, nr. 4, p. 9.
3. Hotărârea Curții Constituționale nr. 19 din 16 iunie 1998. Publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 66-68 din 16 iulie 1998.
4. Osmochescu N., Negru B., Smochina A. ș.a. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Arc, p. 159.
5. Iancu Gh. *Drepturile fundamentale și protecția mediului*. București, 1998, p. 139.
6. Publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 88-90 din 28.07.2000.
7. Publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 44-46 din 21 mai 1998.
8. Publicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 60-61 din 2 iulie 1998.
9. Zamfir P. *Ghidul judecătorului în materia aplicării Convenției de la Aarhus*. Chișinău: Eco „Tiras”, 2010, p. 23-24.
10. Brânza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. 1. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 1229.
11. Aprobata prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 1076 din 16 noiembrie 2010.
12. *Monitorul Oficial al R. Moldova*, 6-12/44 din 01.01.2004.
13. Maruntelu N. *Poluarea chimică și sănătatea*. În: *Revista de informare profesională*. București, 2010.
14. Iliescu Iuliana. *Poluarea radioactivă*. București, 2010.
15. *Monitorul Oficial al R. Moldova*, nr. 174-177/393 din 04.07.2014.
16. Mercure F., Sullivan J.E. Le principe de précaution en droit Canadien: une intégration tributaire de l'ordre économique international. În: *Revista română de drept al mediului*. An. III, nr. 2(6)/2005, p. 5-6.
17. Directiva CE 85/337/CEE, Anexa I, referitoare la Evaluarea impactului asupra mediului (EIM).
18. Popescu Dumitra. *Protecția mediului și exploatarea rațională a resurselor naturale*. În: *Principii și forme juridice ale cooperării economice internaționale*. Coord. Dumitra Popescu. București: Editura Academiei, 1979, p. 191-192, 206-207; Mesures communautaires concernant les viandes et les produits carnes (Hormones): Rapport du Groupe special, WT/DS 26/R et WT/DS 48/R; Rapport de l'Organe d'appel, AB-1997-4, WT/DS 26/AB/R et WT/DS 48/AB/R).
19. Romi Raphael. *Droit international et européen de l'environnement*. Paris: Domat, Montchrestien, 2005, p. 43-44; *Carta Mondială a Naturii*, partea a III-a, cap. 1.5.1.
20. *Carta Mondială a Naturii*, partea a III-a, cap. 1.5.1.
21. Art. 19 pct. 1) din Tratatul Cartei Energiei.
22. Osmochescu N., Negru B., Smochina A. ș.a. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Arc, p. 159.
23. Publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 40 din 19 iunie 1997.
24. *Ibidem*, nr. 24-25 din 19 martie 1998.
25. *Ibidem*, nr. 16-17 din 5 martie 1998.
26. *Ibidem*, nr. 39-41 din 22 aprilie 1999.
27. Publicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 227-230 din 19.11.2010, art. 1191.

FABRICAREA ILEGALĂ A SEMNELOR DE MARCARE DE STAT, PUNEREA ÎN CIRCULAȚIE ȘI UTILIZAREA ACESTORA (art.250¹ CP RM): ASPECTE DE DREPT PENAL

Partea II

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

În studiul de față, se arată *inter alia* că: fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu poate fi calificată suplimentar conform alin.(1) art.246² CP RM; comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu poate fi calificată suplimentar conform art.255 CP RM. Se argumentează că, în ipoteza trecerii peste frontiera vamală a semnelor de marcă de stat false ori a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, nu este aplicabil nici art.248 CP RM, nici alin.(10) art.287 din Codul contravențional. Se relevă că, în lipsa scopului de comercializare a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, fabricarea unor asemenea articole nu prezintă pericol nici pentru economia națională, nici pentru ordinea de drept în ansamblu. Se demonstrează că, în ipoteza când fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu urmărește scopul comercializării acestor articole, subiectul poate să nu aibă calitatea specială de persoană care practică activitate de întreprinzător în domeniul metalelor prețioase și pietrelor prețioase.

Cuvinte-cheie: semne de marcă de stat; articole din metale prețioase sau pietre prețioase; marcaj fals; falsificare; punere în circulație; utilizare; fabricare; comercializare.

In the present study, among other things, it is argued that: the manufacture of articles of precious metals or precious stones with false hallmarks cannot be additionally qualified under par.(1) art.246² PC RM; the commercialization of articles of precious metals or precious stones with false hallmarks cannot be additionally qualified under art.255 PC RM. It is argued that in case of false state hallmarks or articles of precious metals or precious stones with false hallmarks, once these crossed the customs border, we can no longer apply art.248 PC RM nor par.(10) art.287 of the Contravention Code. It is revealed that in the absence of the purpose of marketing the articles of precious metals or precious stones with false hallmarks, the manufacture of such items do not pose any danger either for the national economy or the rule of law as a whole. It is shown that when the manufacture of articles of precious metals or precious stones with false hallmarks is not intended for marketing, the subject of the offence may not possess the special quality of person who performs entrepreneurial activity in the field of precious metals and precious stones.

Keywords: state hallmarks; articles of precious metals or precious stones; false hallmarks; forgery; putting in circulation; usage; manufacturing; marketing.

Atreia modalitate normativă a faptei prejudiciabile, specificată la art.250¹ CP RM – utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat – presupune aplicarea ilegală a amprentei semnelor de marcă de stat pe articolele din metale prețioase sau pietre prețioase. Pentru calificarea faptei în baza art.250¹ CP RM, nu este relevantă metoda prin care amprenta semnelor de marcă de stat se aplică ilegal pe articolele din metale prețioase sau pietre prețioase: 1) metoda mecanică; 2) metoda de electroscânteiere; 3) metoda laser etc.

Prima dintre aceste metode presupune că amprenta semnelor de marcă de stat se aplică prin lovirea suprafeței articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu ajutorul unor semne de marcă de stat mecanice. La rândul său, metoda de electroscânteiere presupune că amprenta semnelor de marcă de stat se aplică cu ajutorul unor electrozi-semne de marcă de stat. În acest caz, amprenta este aplicată prin arderea produsă de scânteia generată de electrozii-semne de marcă de stat, într-un mediu acvatic, prin folosirea curentului electric. În fine, metoda laser presupune

că amprenta semnelor de marcă de stat se aplică cu ajutorul unui dispozitiv laser.

Utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat se prezintă sub următoarele două modalități faptice: a) utilizarea semnelor de marcă de stat false; b) utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat autentice.

Caracterizând cea de-a doua modalitate faptică, M.Iu. Botvinkin susține: „În această ipoteză, deși semnele de marcă de stat sunt autentice, se încalcă ordinea de utilizare a acestora, stabilită de actele normative de rigoare” [1].

De exemplu, se consideră ilegală aplicarea amprentei semnelor de marcă de stat pe articolele din metale prețioase sau pietre prețioase de către o persoană care nu deține competența necesară. În Republica Moldova, CSSM are competența exclusivă de a presta serviciul de marcă de stat a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase. Aceasta întrucât, în conformitate cu lit.b) alin.(3) art.8 al Legii privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase, statul își exercită monopolul asupra marcării bijuteriilor și altor articole

le din metale prețioase sau pietre prețioase fabricate în Republica Moldova și a celor importate pentru comercializare. În mod similar, în Anexa nr.2 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la reglementarea monopolurilor, nr.582 din 17.08.1995 [2], se stabilește că marcarea de stat a articolelor din metale prețioase și pietre prețioase constituie un monopol al statului.

Un alt exemplu de utilizare ilegală a semnelor de marcă de stat autentice transpare din analiza art.85¹ al Codului penal al Republicii Estonia. Potrivit acestuia, răspunderea se prevede, printre altele, pentru utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat autentice pe articolele necorespunzătoare din metale prețioase sau pietre prețioase (însă, care sunt pasibile de marcarea obligatorie de stat). Se are în vedere că, într-un astfel de caz, titlul semnelor de marcă de stat autentice nu corespunde cu titlul articolelor pe care se aplică amprenta respectivelor semne. Ca rezultat, deoarece nu reflectă realitatea, marcajul aplicat va fi unul fals.

Această ipoteză trebuie deosebită de cea presupunând aplicarea semnelor de marcă de stat autentice pe articolele care nu sunt pasibile de marcă obligatorie de stat. Așa cum am menționat *supra*, într-o astfel de ipoteză, art.250¹ CP RM este inaplicabil. Însă nu se exclude incidența unei alte norme penale (de exemplu, a art.190 CP RM, în cazul în care aplicarea semnelor de marcă de stat autentice pe articolele, care nu sunt pasibile de marcă obligatorie de stat, implică înșelăciune în scop de sustragere).

Dezvoltând ideea, îl vom cita pe M.Iu. Botvinkin: „Este posibil ca utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat să fie urmată de sustragerea unor bunuri străine pe calea înșelăciunii. Într-o asemenea situație, calificarea trebuie făcută în baza art.159 și 181 din Codul penal al Federației Ruse” [3]. O opinie similară este exprimată de V.Ia. Tații, O.I. Perepelețea și V.M. Kiriciko: „Utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat pe articolele din metale prețioase sau pietre prețioase (care sunt pasibile de marcă obligatorie de stat), atunci când titlul semnelor de marcă de stat autentice nu corespunde cu titlul articolelor pe care se aplică amprenta respectivelor semne, dacă această faptă este urmată de sustragerea unor bunuri străine pe calea înșelăciunii, se califică în baza art.190 și 217 din Codul penal al Ucrainei” [4]. De asemenea, O.O. Dudorov afirmă: „Sustragerea unor bunuri străine, însoțită de utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat, necesită calificare conform regulilor concursului de infracțiuni, în baza art.190 și 217 din Codul penal al Ucrainei” [5].

Deși împărtășește soluția concursului de infracțiuni, V.V. Paliu operează cu argumente care contrazic această soluție: „De una singură, utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat nu poate fi privită ca metodă a sustragerii. Printr-o asemenea faptă, nu este posibil să sustragi bunuri străine. Utilizând ilegal semnele de marcă de stat, în scopul sustragerii unor bunuri străine, făptuitorul se pregătește să comită escrocheria” [6]. Prin aceasta, autorul confirmă implicit

că suntem în prezența concurenței dintre parte și întreg. Iar orice concurență de norme exclude concursul de infracțiuni.

Din aceste considerente, în ipoteza examinată este superfluă reținerea la calificare a art.250¹ CP RM. Explicația constă în următoarele: în asemenea cazuri, apare concurența dintre art.250¹ CP RM (privit ca parte) și art.190 CP RM (privit ca întreg). Or, dacă făptuitorul urmărește sustragerea unor bunuri străine, atunci utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat, marcajul aplicat fiind unul fals, constituie nu altceva decât pregătirea de înșelăciune în scop de sustragere (decă, pregătirea de una din infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM). În astfel de cazuri, aplicarea ilegală a amprentei semnelor de marcă de stat pe articolele din metale prețioase sau pietre prețioase presupune fabricarea mijlocului cu ajutorul căruia urmează a fi înșelată victima.

De aceea:

1) dacă făptuitorul utilizează ilegal semnele de marcă de stat, marcajul aplicat fiind unul fals – în scopul sustragerii unor bunuri străine – vom fi în prezența pregătirii de una din infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.250¹ CP RM este inaplicabil;

2) dacă făptuitorul utilizează ilegal semnele de marcă de stat, marcajul aplicat fiind unul fals – după care, folosind articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu acel marcaj fals, sustrage bunuri străine – vom fi în prezența uneia din infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM (în formă consumată). Și în astfel de cazuri, art.250¹ CP RM nu este aplicabil;

3) dacă persoana doar utilizează ilegal semnele de marcă de stat, marcajul aplicat fiind unul fals, după care transmite unei alte persoane articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu acel marcaj fals, pentru ca aceasta din urmă să le folosească, sustrăgând bunuri străine – prima dintre aceste persoane va fi considerată complice la una din infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM. În astfel de cazuri, art.250¹ CP RM nu-i va putea fi reținut la calificare.

În aceste trei cazuri, utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat nu este un scop în sine. Scopul urmărit este cel de sustragere a unor bunuri străine. Subordonată realizării acestui scop, utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat își pierde individualitatea. Tocmai de aceea, concurând cu art.190 CP RM, art.250¹ CP RM „îi cedează locul”.

Dintr-o altă perspectivă, remarcăm că art.306 din Codul penal al Republicii Lituania stabilește răspunderea, printre altele, pentru sustragerea semnelor de marcă de stat. Cum ar fi calificată o asemenea faptă în conformitate cu legea penală autohtonă? Răspunsul la această întrebare trebuie diferențiat: 1) dacă sustragerea semnelor de marcă de stat reprezintă un scop în sine, atunci se va aplica, după caz, art.186, 187, 188, 190, 191 sau 192 CP RM ori art.105 din Codul contravențional; 2) dacă sustragerea semnelor de marcă de stat urmărește fie falsificarea, punerea ilegală în circulație sau utilizarea ilegală a acestora, fie fabricarea ori comercializarea articolelor din meta-

le prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, atunci se va aplica art.26 și 250¹ CP RM.

Fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals – constituind cea de-a patra modalitate normativă a faptei prejudiciabile, prevăzută la art.250¹ CP RM – presupune două modalități faptice cu caracter alternativ: a) contrafacere; b) alterare. Astfel, prin „contrafacere” se înțelege confecționarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, care imită articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj autentic. La rândul său, alterarea constă în modificarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj autentic.

Modalitatea normativă analizată trebuie deosebită de cea presupunând utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat. Or, fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu presupune utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat. Cu alte cuvinte, marcajul fals este obținut pe alte căi (de exemplu, prin turnarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase, când matricea în care se toarnă metalul are inserată proeminența cu imaginea marcajului fals).

Fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu poate fi calificată suplimentar conform alin.(1) art.246² CP RM. Este posibil ca fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals să reprezinte un caz particular de falsificare a produselor, adică de fabricare a lor în scop de comercializare fără documente de însoțire, proveniență, calitate și conformitate. În aceste condiții, art.250¹ CP RM trebuie privit ca o normă specială în raport cu alin.(1) art.246² CP RM.

În sfârșit, cea de-a cincea modalitate normativă a faptei prejudiciabile, specificată la art.250¹ CP RM – comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals – reprezintă punerea în circulație, pe calea vânzării, a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase, cu amprenta semnului de marcă de stat fals. În context, precizăm că, de exemplu, în conformitate cu pct.11 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea *Regulilor comerțului cu amănuntul, recepționării, păstrării și evidenței articolelor din metale prețioase și pietre prețioase*, nr.261 din 13.05.1996, desfacerea articolelor din metale prețioase sau pietre scumpe se efectuează în cazul în care au imprimate ale emblemei producătorului și imprimate ale marcajului de stat. Articolele de producție străină, importate în Republica Moldova, trebuie, de asemenea, să aibă în mod obligatoriu imprimate ale marcajului de stat, aplicat de CSSM.

Comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu poate fi calificată suplimentar conform art.255 CP RM. Este posibil ca comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals să reprezinte un caz particular de inducere în eroare a clienților (adică a consumatorilor), în sensul art.255 CP RM. În aceste condiții, art.250¹ CP RM trebuie privit ca o normă specială în raport cu art.255 CP RM.

În prezența unor condiții necesare, schimbul, donarea, cedarea în contul unei datorii sau o altă asemenea formă de înstrăinare (alta decât comercializarea) a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals poate forma pregătirea sau complicitatea la una din infracțiunile prevăzute la art.250¹ CP RM.

Precizăm că răspunderea se aplică în baza alin.(5) art.282 din Codul contravențional în cazul fabricării sau comercializării articolelor din metale prețioase, fără a avea imprimat marcajul de stat al Republicii Moldova sau fără certificat de conformitate pentru unele tipuri de giuvaierice, a altor articole de uz curent din metale și pietre prețioase, precum și al comercializării articolelor de giuvaiergerie fără etichete marcate.

După examinarea celor cinci modalități normative ale faptei prejudiciabile prevăzute la art.250¹ CP RM, vom analiza ipoteza trecerii peste frontiera vamală a semnelor de marcă de stat false ori a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals. Într-o asemenea ipoteză, nu este aplicabil nici art.248 CP RM, nici alin.(10) art.287 din Codul contravențional. O asemenea faptă nu atrage răspundere, pentru că nici semnele de marcă de stat false, nici articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu sunt specificate printre obiectele materiale cu calitate specială, nominalizate la alin.(2)-(4) art.248 CP RM. De asemenea, noțiunea „mărfuri, obiecte și alte valori”, utilizată în alin.(1) art.248 CP RM și în alin.(10) art.287 din Codul contravențional, nu se referă nici la semnele de marcă de stat false, nici la articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals. Reprezentând falsuri, nici semnele de marcă de stat false, nici articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu pot intra sub incidența acestor norme. Noțiunea „mărfuri, obiecte și alte valori”, utilizată în alin.(1) art.248 CP RM și în alin.(10) art.287 din Codul contravențional, se referă exclusiv la semnele de marcă de stat autentice și la articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj autentic. Or – când spunem „semne de marcă de stat” și „articolele din metale prețioase sau pietre prețioase” și privim aceste două noțiuni ca părți ale unui întreg, care este desemnat prin noțiunea „mărfuri, obiecte și alte valori” – înțelegem numai noțiunile „semne de marcă de stat” și „articolele din metale prețioase sau pietre prețioase” în accepțiunea Legii privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase.

În raport cu infracțiunile specificate la art.250¹ CP RM – în modalitățile de a) punere ilegală în circulație a semnelor de marcă de stat, b) utilizare ilegală a semnelor de marcă de stat sau c) comercializare a articolelor din metale prețioase și pietre prețioase cu marcaj fals – trebuie privite ca forme ale pregătirii *păstrarea, procurarea, transportarea sau expedierea* semnelor de marcă de stat autentice sau false ori a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, dacă scopul urmărit de făptuitor se exprimă, respectiv, în: a) punerea ilegală în circulație a semnelor de marcă de stat; b) utilizarea ilegală a

semnelor de marcare de stat sau c) comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals.

Cei care păstrează, procură, transportă sau expediază semnele de marcare de stat autentice sau false ori articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals – alții decât cei care le vor pune ilegal în circulație, le vor utiliza ilegal sau le vor comercializa, precum și alții decât cei care le-au falsificat (fabricat) – îndeplinesc rolul de complici la: a) punerea ilegală în circulație a semnelor de marcare de stat; b) utilizarea ilegală a semnelor de marcare de stat sau c) comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals. Deci, urmează a fi trași la răspundere în conformitate cu alin.(5) art.42 și art.250¹ CP RM.

Infrațiunile prevăzute la art.250¹ CP RM sunt **infrațiuni formale**. Ele se consideră consumate din momentul săvârșirii acțiunii prejudiciabile corespunzătoare, în oricare din modalitățile sale. În mod concret, infrațiunile prevăzute la art.250¹ CP RM se consideră consumate, după caz, din momentul: 1) falsificării semnelor de marcare de stat; 2) punerii ilegale în circulație a semnelor de marcare de stat; 3) utilizării ilegale a semnelor de marcare de stat; 4) fabricării articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals; 5) comercializării articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals.

Este posibil ca falsul să fie descoperit în situația când se încearcă a fi utilizate sau puse în circulație semnele de marcare de stat false, ori în situația când se încearcă a fi comercializate articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals. În astfel de situații, vom fi în prezența tentativei de utilizare, de punere în circulație sau de comercializare. Deci, calificarea se va face în baza art.27 și 250¹ CP RM. Aceeași soluție de calificare o vom reține în situația săvârșirii acțiunii îndreptate nemijlocit spre falsificarea semnelor de marcare de stat ori spre fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, astfel de acțiuni nu-și produc efectul.

Este posibil ca – în afară de încercarea de a utiliza sau pune în circulație semnele de marcare de stat false, ori de încercarea de a comercializa articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals – făptuitorul să falsifice semnele de marcare de stat ori, respectiv, să fabrice articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals. În asemenea cazuri, răspunderea se aplică pentru una din infrațiunile specificate la art.250¹ CP RM (în formă consumată). Cu riscul de a ne repeta, menționăm că în dispoziția art.250¹ CP RM sunt descrise cinci modalități normative ale aceleiași infrațiuni, nu cinci infrațiuni distincte. Din acest motiv, având la bază aceeași intenție infracțională, falsificarea semnelor de marcare de stat, punerea în circulație și utilizarea acestora (ca și fabricarea și comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals) nu pot forma concursul de infrațiuni.

În consecință, dacă aceeași persoană falsifică sem-

nele de marcare de stat, iar apoi – în contextul aceleiași intenții infracționale – le utilizează sau le pune în circulație, consumarea infracțiunii se atestă în momentul falsificării. Utilizarea sau punerea în circulație semnifică epuizarea infracțiunii, depășind cadrul suficient al laturii obiective. În mod similar, dacă aceeași persoană fabrică articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, iar apoi – în contextul aceleiași intenții infracționale – le comercializează, consumarea infracțiunii se atestă în momentul fabricării. De această dată, comercializarea este cea care semnifică epuizarea infracțiunii, depășind cadrul suficient al laturii obiective.

Latura subiectivă a infracțiunilor specificate la art.250¹ CP RM se caracterizează prin intenție directă. Se are în vedere că făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii de falsificare a semnelor de marcare de stat, de punere în circulație sau de utilizare a acestora, de fabricare sau de comercializare a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, și dorește să comită această acțiune. Intenția indirectă nu este posibilă, odată ce infracțiunile analizate sunt formale. Astfel, ar fi cu neputință ca făptuitorul să admită, în mod conștient, că săvârșește acțiunea de falsificare a semnelor de marcare de stat, de punere în circulație sau de utilizare a acestora, de fabricare sau de comercializare a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals. Săvârșind-o, făptuitorul poate numai să dorească comiterea ei.

Interesul material sau alte interese personale sunt nominalizate ca motive speciale ale infracțiunilor prevăzute la art.181 din Codul penal al Federației Ruse, la art.258 din Codul penal al Republicii Belarus, la art.228¹ din Codul penal al Republicii Uzbekistan, precum și la art.248 din Codul penal al Republicii Turkmenistan.

M.Iu. Botvinkin caracterizează aceste motive în felul următor: „Interesul material constă în năzuința făptuitorului de a obține câștiguri materiale de pe urma fabricării, a punerii în circulație sau a utilizării ilegale a semnelor de marcare de stat, ori a falsificării acestora. Alte interese personale se exprimă în năzuința făptuitorului de a obține avantaje cu caracter nepatrimonial” [7].

Suntem de acord cu definiția noțiunii „alte interese personale”. În același timp, considerăm incompletă definiția noțiunii „interes material”. Acestea îi scapă ipoteza în care năzuința făptuitorului este nu cea de a obține câștiguri materiale. În opinia noastră, interesul material constituie motivul generat de necesitatea făptuitorului de a-și spori activul patrimonial (de a obține sau de a reține un câștig material) sau de a-și micșora pasivul patrimonial (de a se elibera de cheltuieli materiale). În alt context, precizăm că, în conjunctura infracțiunilor specificate la art.250¹ CP RM, interesul material poate fi nu doar personal. Aceasta înseamnă că, pentru calificarea faptei în baza art.250¹ CP RM, interesul material poate fi generat de necesitatea făptuitorului: 1) de a obține un câștig material pentru sine; 2) de a-și reține un câștig material; 3) de

a se elibera de cheltuieli materiale; 4) de a asigura un câștig material unor terțe persoane (de a obține sau reține un câștig material pentru ele, ori de a le elibera de cheltuieli materiale).

În afară de interesul material sau alte interese personale, alte motive (de exemplu, interesul profesional, interesul științific etc.) îl pot ghida pe făptuitor să comită infracțiunile prevăzute la art.250¹ CP RM.

Din dispoziția art.250¹ CP RM, reiese că pentru calificarea faptei conform acestui articol nu este obligatoriu ca: 1) falsificarea semnelor de marcă de stat să urmărească scopul punerii în circulație sau al utilizării acestora; 2) fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals să urmărească scopul comercializării acestor articole. Prezența sau lipsa unor asemenea scopuri poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei [8].

Merită atenție ipoteza când fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu urmărește scopul comercializării acestor articole. În această ipoteză, articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals sunt fabricate de către făptuitor, după caz, pentru: 1) satisfacerea propriilor necesități; 2) schimb, donare, cedare în contul unei datorii etc. În primul din aceste cazuri, care suscită un interes mai mare, motivul infracțiunii se poate exprima în năzuința făptuitorului: de a poseda anumite articole din metale prețioase sau pietre prețioase (care, de exemplu, să aibă un marcaj exclusivist); de a demonstra altora că le posedă etc. În acest caz, nu este prejudiciată nicio persoană, deci lipsește victima infracțiunii. Mai mult, în cazul analizat, nu se poate susține că ar exista un raport juridic de consum [9], pe al cărui fond se comit infracțiunile prevăzute la art.250¹ CP RM. Drept urmare, este pusă la îndoială concepția, potrivit căreia aceste infracțiuni ar face parte din subgrupul de infracțiuni săvârșite în sfera consumului de bunuri, servicii și lucrări. În ultima instanță, este compromisă ideea că, indiferent de circumstanțe, infracțiunile specificate la art.250¹ CP RM aduc atingere relațiilor sociale cu privire la economia națională.

Considerăm imperioasă repararea acestei carențe. În lipsa scopului de comercializare a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, fabricarea unor asemenea articole nu prezintă pericol nici pentru economia națională, nici pentru ordinea de drept în ansamblu. Această ipoteză nu diferă principial de cea care reiese din art.236 și 237 CP RM: în lipsa scopului de punere în circulație, nu constituie infracțiune nici fabricarea semnelor bănești (bancnotelor și monedelor metalice, inclusiv a celor jubiliare și comemorative, emise de Banca Națională a Moldovei sau de organul autorizat al unui stat străin sau al unei uniuni monetare de state străine), a valorilor mobiliare de stat sau a altor titluri de valoare false, utilizate pentru efectuarea plăților, nici fabricarea cardurilor sau a altor instrumente de plată false, care nu reprezintă semne bănești sau titluri de valoare, dar care confirmă, stabilesc sau acordă drepturi sau obligații patrimoniale.

Din considerentele sus-menționate, *recomandăm ca, în dispoziția de la alin.(1) art.250¹ CP RM, cuvântul „fabricarea” să fie substituit prin sintagma „fabricarea în scopul comercializării”*.

Subiectul infracțiunilor prevăzute la art.250¹ CP RM este persoana fizică responsabilă care în momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. Persoana juridică (cu excepția autorității publice) [10] poate fi subiect doar în cazul infracțiunii specificate la alin.(1) art.250¹ CP RM.

Am menționat *supra* că, în ipoteza când fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu urmărește scopul comercializării acestor articole, lipsește un raport juridic de consum, pe al cărui fond se comit infracțiunile prevăzute la art.250¹ CP RM. Reiese că, în această ipoteză, subiectul poate să nu aibă calitatea specială de persoană care practică activitate de întreprinzător în domeniul metalelor prețioase și pietrelor prețioase, calitate dovedită prin licență și înregistrarea de stat corespunzătoare.

În toate celelalte ipoteze care intră sub incidența art.250¹ CP RM, subiectul trebuie să aibă respectiva calitate specială. În lipsa acestei calități speciale, răspunderea urmează a fi aplicată pentru una din infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM (în formă consumată sau sub formă de pregătire).

Potrivit pct.4) alin.(1) art.8 al *Legii privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător*, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 30.07.2001[11], activitatea cu metale prețioase și pietre prețioase se supune reglementării prin licențiere de către Camera de Licențiere.

De asemenea, conform *Legii privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase*, activitatea de întreprinzător în domeniul metalelor prețioase și pietrelor prețioase se desfășoară în bază de licență, eliberată în condițiile Legii privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător, precum și în condițiile Legii privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase (alin.(1) art.16); activitățile cu metale prețioase și pietre prețioase includ: a) comercializarea articolelor din metale prețioase și pietre prețioase; b) fabricarea articolelor din metale prețioase și pietre prețioase (alin.(2) art.16); comercializarea bijuteriilor și a altor articole din metale prețioase și pietre prețioase pe teritoriul Republicii Moldova se efectuează de către persoane juridice și fizice care practică activitate de întreprinzător și au obținut licența respectivă în modul stabilit de legislație (alin.(6) art.19); comercializarea articolelor din metale prețioase și pietre prețioase, recepționate în baza contractelor civile (contract de comision, bilet de amanet, chitanța pentru valorile achiziționate), se efectuează de către persoanele juridice și fizice care practică activitate de întreprinzător după expertizarea și marcarea articolelor la CSSM (alin.(6¹) art.19).

Prevederi similare există în Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulilor comerțului cu amănuntul, recepționării, păstrării și evidenței articolelor din metale prețioase și pietre prețioase, nr.261 din 13.05.1996.

În Darea de seamă privind probarea, marcarea, analiza articolelor din metale prețioase și pietre prețioase, înregistrarea agenților economici și controalele efectuate în perioada anului 2014 [12], se arată că 402 agenți economici sunt înregistrați la CSSM. Printre aceștia sunt cei care practică următoarele genuri de activitate: 79 de întreprinderi – comercializare; 135 de întreprinderi – funcționarea caselor de amanet, amanetarea metalelor prețioase, operațiuni de gaj; 27 de întreprinderi – fabricare, reparare, comercializare; 53 de întreprinderi – fabricare, reparare; 35 de întreprinderi – fabricare, reparare, achiziționare, comercializare; 33 de întreprinderi – comercializare, achiziționare; 5 întreprinderi – comercializare, reparare; 1 întreprindere – fabricare, comercializare; 1 întreprindere – comercializare, funcționarea casei de amanet; 9 întreprinderi – reparare; 5 întreprinderi – colectarea și prelucrarea resturilor, extragerea metalelor prețioase din deșeuri; 5 întreprinderi – comercializare, reparare, achiziționare; 9 întreprinderi – fabricare, reparare, achiziționare; 1 întreprindere – colectarea și prelucrarea resturilor și deșeurilor, fabricarea articolelor din metale prețioase; 1 întreprindere – fabricare, reparare, funcționarea casei de amanet, comercializare; 1 întreprindere – achiziționare; 1 întreprindere – casetă metalică; 1 întreprindere [13] – activitatea cu metale prețioase.

După Iu.V. Radzevanovskaia, „în cazul în care este însoțită de practicarea ilegală a activității de întreprinzător, infracțiunea prevăzută la art.181 din Codul penal al Federației Ruse formează concurs cu infracțiunea specificată la art.171 din Codul penal al Federației Ruse” [14]. În general, considerăm posibil concursul infracțiunilor specificate la art.241 și 250¹ CP RM. Totuși, pentru aceasta, subiectul uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.241 CP RM trebuie să aibă calitatea specială de persoană care practică activitate de întreprinzător în domeniul metalelor prețioase și pietrelor prețioase, calitate dovedită prin licență și înregistrarea de stat corespunzătoare. În aceste condiții, concursul infracțiunilor specificate la art.241 și 250¹ CP RM devine posibil doar în situația consemnată la lit.d) art.125 CP RM, atunci când subiectul infracțiunii fie desfășoară activitatea de întreprinzător fără utilizarea mărcilor comerciale sau de fabrică ori fără indicarea în documente a codurilor fiscale, în cazul în care folosirea sau indicarea lor este prevăzută de legislație, fie desfășoară această activitate cu utilizarea unor coduri fiscale străine sau plastografiate.

O asemenea interpretare nu este valabilă pentru ipoteza când fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu urmărește scopul comercializării acestor articole. Într-o asemenea ipoteză, concursul infracțiunilor prevăzute la art.241 și 250¹ CP RM devine posibil în situațiile consemnate la lit.a)-c) art.125 CP RM, atunci când subiectul infracțiunii: a) desfășoară activitatea de întreprinzător fără înregistrarea (reînregistrarea) la organele autorizate; b) desfășoară unele genuri de activitate interzise de legislație; c) desfășoară activități de întreprinzător prin intermediul filialelor, reprezentanțelor, sucursala-

lelor, secțiilor, magazinelor, depozitelor, unităților comerciale sau altor unități neînregistrate în modul stabilit de legislație.

În altă ordine de idei, răspunderea se agravează conform lit.a) alin.(2) art.250¹ CP RM, dacă infracțiunea prevăzută la alin.(1) este săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.

În sensul prevederii de la lit.a) alin.(2) art.250¹ CP RM, individualizarea pedepsei se poate face în funcție de forma de participare, în a cărei prezență este comisă infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.250¹ CP RM: grupul criminal organizat sau organizația criminală.

Luând în considerare prevederea de la alin.(2) art.77 CP RM, aplicarea lit.a) alin.(2) art.250¹ CP RM exclude aplicarea lit.c) alin.(1) art.77 CP RM [15].

Indiferent de rolul executat la comiterea infracțiunii, toți membrii grupului criminal organizat răspund în calitate de coautori. De aceea, la calificarea celor comise de ei conform lit.a) alin.(2) art.250¹ CP RM, nu este necesară trimiterea la art.42 CP RM.

Infracțiunea poate fi săvârșită nemijlocit și de către o singură persoană, care a acționat la însărcinarea grupului criminal organizat. În astfel de cazuri, cele comise de ea trebuie calificate potrivit lit.a) alin.(2) art.250¹ CP RM, dacă autorul infracțiunii face parte din grupul criminal organizat în al cărui interes a acționat.

Infracțiunea se consideră săvârșită de o organizație criminală, dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia.

Membrul organizației criminale poartă răspundere penală numai pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire a participat. În contrast, organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile comise de această organizație.

Dacă infracțiunile prevăzute la alin.(1) sau lit.b) alin.(2) art.250¹ CP RM sunt săvârșite în participare simplă sau în participare complexă, la individualizarea pedepsei se va lua în considerare circumstanța agravantă consemnată la lit.c) alin.(1) art.77 CP RM.

În altă privință, principala diferență dintre infracțiunea specificată la lit.b) alin.(2) art.250¹ CP RM și infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.250¹ CP RM ține de valoarea articolelor din metale prețioase și pietre prețioase cu marcaj fals, care constituie obiectul material (produsul) al infracțiunii.

Astfel, în ipoteza infracțiunii specificate la lit.b) alin.(2) art.250¹ CP RM, valoarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, care constituie obiectul material (produsul) al infracțiunii, trebuie să depășească 5.000 unități convenționale. Se va aplica răspunderea pentru infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.250¹ CP RM în cazul în care nu este depășită această limită, inclusiv în cazul în care parametrii valorici ai obiectului material (produsului) al infracțiunii se exprimă în proporții mari.

Finalmente, menționăm că persoana juridică nu poate fi subiect nici în prezența circumstanței agravante consemnate la lit.a) alin.(2) art.250¹ CP RM,

nici în ipoteza infracțiunii specificate la lit.b) alin.(2) art.250¹ CP RM.

Ca rezultat al studiului efectuat, formulăm următoarele **concluzii**:

1) este justificată plasarea art. 250¹ în capitolul X al Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova;

2) la lit.b) alin.(2) art.250¹ CP RM este consemnată nu o circumstanță agravantă a infracțiunii specificate la alin.(1) art.250¹ CP RM. De fapt, la alin. (1) și la lit.b) alin.(2) art.250¹ CP RM sunt prevăzute infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs;

3) în cazul infracțiunilor prevăzute la art.250¹ CP RM, obiectul juridic special îl formează relațiile sociale cu privire la legalitatea confecționării, punerii în circulație și utilizării semnelor de marcă de stat, precum și a fabricării și comercializării articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase;

4) putem deosebi șase noțiuni care desemnează obiectul material sau produsul infracțiunilor specificate la art.250¹ CP RM: a) semnele de marcă de stat autentice; b) semnele de marcă de stat false; c) articolele din metale prețioase cu marcaj autentic; d) articolele din metale prețioase cu marcaj fals; e) articolele din metale prețioase și pietre prețioase cu marcaj autentic; f) articolele din metale prețioase și pietre prețioase cu marcaj fals;

5) semnul de marcă de stat nu se aplică pe pietrele prețioase. Pietrele prețioase pot fi diagnosticate sau evaluate, nu și probate sau marcate. În cazul articolelor din metale prețioase și pietre prețioase, marcajul aplicat se referă exclusiv la metalul prețios din componența unor astfel de articole;

6) în sensul art.250¹ CP RM, prin „semn de marcă de stat” se înțelege instrumentul cu al cărui ajutor pe articolele din metale prețioase se aplică un marcaj special care – prin intermediul unor litere, cifre sau imagini stilizate – atestă conținutul metalului prețios de bază în aliaj;

7) aplicarea semnului de marcă de stat pe articolele, care nu sunt pasibile de marcă obligatorie de stat, nu poate fi calificată conform art.250¹ CP RM. În ipoteza analizată, nu se exclude incidența unei alte norme penale. De exemplu, articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, care nu sunt pasibile de marcă obligatorie de stat, pot reprezenta mijlocul de săvârșire a uneia dintre infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM;

8) semnul de marcă de stat nu se confundă cu: a) semnul nominal personal; b) eticheta plumbuită, atașată articolului din metale prețioase sau pietre scumpe;

9) monedele cu marcaj fals (privite ca articole din metale prețioase cu marcaj fals (în sensul art.250¹ CP RM)) nu pot cumula calitatea de semne bănești, emise de BNM sau de organul autorizat al unui stat străin sau al unei uniuni monetare de state străine, utilizate pentru efectuarea plăților. Or, monedele metalice false reprezintă obiectul material (produsul) al infracțiunilor prevăzute la art.236 CP RM, atunci când făptuitorul

le percepe ca mijloace de plată în economia națională. Dimpotrivă, monedele metalice false constituie obiectul material (produsul) al infracțiunilor specificate la art.250¹ CP RM, dacă făptuitorul le percepe în calitate de articole din metale prețioase, care prezintă o valoare numismatică sau de teaurizare;

10) în cazul infracțiunii specificate la alin.(1) art.250¹ CP RM, este esențial ca valoarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase, care au marcaj fals (pe care au fost aplicate semnele de marcare de stat false), să nu depășească 5.000 u.c. În caz contrar, răspunderea se va aplica pentru infracțiunea prevăzută la lit.b) alin.(2) art.250¹ CP RM;

11) art.250¹ CP RM este aplicabil chiar dacă infracțiunea poartă asupra unui singur semn de marcă de stat ori a unui singur articol din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals;

12) de cele mai dese ori, infracțiunile prevăzute la art.250¹ CP RM presupun prezența unei victime (sau, după caz, a unei potențiale victime). Se are în vedere consumatorul care achiziționează articole din metale prețioase sau pietre prețioase. Infracțiunile examinate nu au victimă în ipoteza în care fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu urmărește scopul comercializării acestor articole. În această ipoteză, articolele din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals sunt fabricate de către făptuitor pentru satisfacerea propriilor necesități;

13) modalitățile normative cu caracter alternativ ale faptei prejudiciabile prevăzute la art.250¹ CP RM sunt: a) falsificarea semnelor de marcă de stat; b) punerea ilegală în circulație a semnelor de marcă de stat; c) utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat; d) fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals; e) comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals;

14) în sensul art.250¹ CP RM, falsificarea semnelor de marcă de stat presupune două modalități faptice cu caracter alternativ: a) contrafacere; b) alterare;

15) falsificarea semnelor de marcă de stat trebuie deosebită de fabricarea neautorizată a acestor semne. În prezența unor condiții necesare, fabricarea neautorizată a semnelor de marcă de stat poate atrage răspunderea conform art.327 sau 328 CP RM ori art.312 sau 313 din Codul contravențional;

16) punerea ilegală în circulație a semnelor de marcă de stat – se prezintă sub următoarele două modalități faptice: a) punerea în circulație a semnelor de marcă de stat false; b) punerea ilegală în circulație a semnelor de marcă de stat autentice;

17) utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat se prezintă sub următoarele două modalități faptice: a) utilizarea semnelor de marcă de stat false; b) utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat autentice;

18) pentru calificarea faptei în baza art.250¹ CP RM, nu este relevantă metoda prin care amprenta semnelor de marcă de stat se aplică ilegal pe articolele din metale prețioase sau pietre prețioase: a) metoda mecanică; b) metoda de electroscânteiere; c) metoda laser etc.;

19) dacă făptuitorul urmărește sustragerea unor bunuri străine, atunci utilizarea ilegală a semnelor de marcă de stat, marcajul aplicat fiind unul fals, constituie nu altceva decât pregătirea de înșelăciune în scop de sustragere (deci, pregătirea de una din infracțiunile prevăzute la art.190 CP RM). În astfel de cazuri, aplicarea ilegală a amprentei semnelor de marcă de stat pe articolele din metale prețioase sau pietre prețioase presupune fabricarea mijlocului cu ajutorul căruia urmează a fi înșelată victima;

20) fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals presupune două modalități faptice cu caracter alternativ: a) contrafacere; b) alterare;

21) fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu poate fi calificată suplimentar conform alin.(1) art.246² CP RM;

22) comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals reprezintă punerea în circulație, pe calea vânzării, a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase, cu amprenta semnului de marcă de stat fals;

23) comercializarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu poate fi calificată suplimentar conform art.255 CP RM;

24) în ipoteza trecerii peste frontiera vamală a semnelor de marcă de stat false ori a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, nu este aplicabil nici art.248 CP RM, nici alin.(10) art.287 din Codul contravențional;

25) infracțiunile prevăzute la art.250¹ CP RM sunt infracțiuni formale. Ele se consideră consumate din momentul săvârșirii acțiunii prejudiciabile corespunzătoare, în oricare din modalitățile sale;

26) latura subiectivă a infracțiunilor specificate la art.250¹ CP RM se caracterizează prin intenție directă;

27) interesul material, alte interese personale, interesul profesional, interesul științific sau alte asemenea motive îl pot ghida pe făptuitor să comită infracțiunile prevăzute la art.250¹ CP RM;

28) în lipsa scopului de comercializare a articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals, fabricarea unor asemenea articole nu prezintă pericol nici pentru economia națională, nici pentru ordinea de drept în ansamblu;

29) subiectul infracțiunilor prevăzute la art.250¹ CP RM este persoana fizică responsabilă care în momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. Persoana juridică (cu excepția autorității publice) poate fi subiect doar în cazul infracțiunii specificate la alin.(1) art.250¹ CP RM;

30) în ipoteza când fabricarea articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals nu urmărește scopul comercializării acestor articole, subiectul poate să nu aibă calitatea specială de persoană care practică activitate de întreprinzător în domeniul metalelor prețioase și pietrelor prețioase, calitate dovedită prin licență și înregistrarea de stat corespunzătoare;

31) aplicarea lit.a) alin.(2) art.250¹ CP RM exclude aplicarea lit.c) alin.(1) art.77 CP RM;

32) dacă infracțiunile prevăzute la alin.(1) sau lit.b) alin.(2) art.250¹ CP RM sunt săvârșite în participație simplă sau în participație complexă, la individualizarea pedepsei se va lua în considerare circumstanța agravantă consemnată la lit.c) alin.(1) art.77 CP RM.

Referințe:

1. Уголовный закон в практике мирового судьи. Научно-практическое пособие. Под ред. А.В. Галаховой. Москва: Норма, 2007, p.172.

2. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.59-60.

3. Уголовный закон в практике мирового судьи. Научно-практическое пособие, с.172.

4. Кримінальне право України. Особлива частина. За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ: Юрінком Інтер, 2005, с.230-231.

5. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика. Київ: Юридична практика, 2003, с.840.

6. Уголовное право. Особенная часть. Под ред. Л.В. Иногамовой-Хегай, А.И. Рапога, А.И. Чучаева. Москва: Контракт, Инфра-М, 2008, с.319.

7. Уголовный закон в практике мирового судьи. Научно-практическое пособие, с. 172.

8. Pentru comparație, în art.85¹ din Codul penal al Republicii Estonia, ca scop special al infracțiunii este consemnat scopul desfacerii articolelor din metale prețioase sau pietre prețioase cu marcaj fals.

9. Subiectul infracțiunii, care este persoana abilitată cu dreptul de a produce bunuri, a presta servicii sau a executa lucrări, apare în postura de parte la raportul juridic de consum, parte opozabilă consumatorului acestor bunuri, servicii sau lucrări. Un asemenea consumator are calitatea de victimă a aceleiași infracțiuni.

10. Cu titlu de comparație, de exemplu, alin.(2) art.306 din Codul penal al Republicii Lituania stabilește că și persoana juridică poartă răspundere pentru infracțiunea de sustragere, falsificare, punere în circulație sau utilizare a semnelor de marcă de stat.

11. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.108.

12. Darea de seamă privind probarea, marcarea, analiza articolelor din metale prețioase și pietre prețioase, înregistrarea agenților economici și controalele efectuate în perioada anului 2014. <http://www.cssm.md/ro/documents-terms/dare-de-seama>.

13. În acest caz, întreprinderea vizată este chiar CSSM.

14. Радзевановская Ю.В. Некоторые вопросы квалификации незаконного предпринимательства. В: Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия Право, 2010, № 2, с.67-70.

15. Conform lit.c) alin.(1) art.77 CP RM, la stabilirea pedepsei se consideră circumstanță agravantă săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participație.

FIGHT AGAINST TERRORISM POSES ESPECIALLY CHALLENGING QUESTIONS FOR DEMOCRATIC COUNTRIES

Lilia GÎRLA,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Jacob RUB,
or. Haifa, Israel,
doctorand (USM)

Acest articol științific este dedicat uneia dintre cele mai importante probleme din criminologia modernă, precum lupta cu terorismul și prevenirea actelor de terorism. Terorismul generează mai multe probleme pentru fiecare stat, în special pentru statele democratice, deoarece nu orice măsură efectivă de reprimare a terorismului este o măsură legală. Conflictul armat contra terorismului, în care sunt implicate statul și legea, este îndreptat împotriva celor care intenționează să distruagă o țară întreagă. Pe cale de consecință, autorul acestui demers științific a demonstrat că statul luptă cu terorismul fiind susținut de lege atunci când adversarii încalcă legea luptând cu forțele armate ale statului.

Cuvinte-cheie: terorism; terorism internațional; apărarea democrației; lupta pentru democrație; drepturile omului; vasicombatant; militar; terorist; terorist sinucigaș.

* * *

This scientific article is dedicated to one of the most important problems in the modern criminology, such as fighting terrorism and prevention of terrorist acts. Terrorism poses difficult questions for every country, and especially challenging questions for democratic countries, because not every effective means is a legal means. The armed conflict against terrorism is an armed conflict of the state and less of the law against those who seek to destroy the country. So the author has demonstrated that the State fights while upholding the law, whereas its enemies fight while violating the law. Terrorists are fighting against and in defiance of the law.

Keywords: terrorism; international terrorism; defensive democracy; fighting democracy; human rights; quasi-combatants; military; terrorist; suicide terrorism.

Terrorism plagues many countries. The United States realized its devastating power on September 11, 2001. Other countries, such as Israel, have suffered from terrorism for a long time. While terrorism poses difficult questions for every country, it poses especially challenging questions for democratic countries, because not every effective means is a legal means. To understand this problem we have to see the subject at first from the level of The International Criminal Court (ICC). Israel and the ICC-Statement 12 (3) was Failed because Palestinian Authority is not a state and the "MARMARA event" was failed because the hardware is not enough.

Israel leads the international legal fight against terrorism. According to statistics published by the Israel Security Agency at the end of 2013, since the start of the second Intifada, 1,227 people have been killed by Palestinian terrorism and 8,549 were wounded. The citizens of Israel have had to live for many years with the reality of suicide terrorism, where bombers blow themselves up in city centers, to an intensity and frequency unprecedented elsewhere around the world. The immediate challenge faced by Israel's security system is, on one hand, the urgent need to act in order to halt the attacks, this being part of the basic responsibility of every state to ensure the security of its citizens. On the other hand, the state must carry out these operations pursuant to the law and within the framework of the rule of law in a democratic state. Sometimes, a democracy must fight with one hand tied behind its back. Terrorism creates much tension between the essential components of democracy. Admittedly, the struggle against terrorism

turns Israel democracy into a question of „defensive democracy” or a „fighting democracy”.

Mistake of the legislature and the executive in times of war and terrorism and the judiciary's mistakes will remain with the democracy when the threat of terrorism passes, and will be entrenched in the case law of the court as a magnet for the development of new and problematic laws. Indeed, the struggle against terrorism is not conducted outside the law, but within the law, using tools that the law makes available to a democratic state. Sometimes you cannot fight against terrorism „by the book”. They act against the law, by violating and trampling it while in its war against terrorism, a democratic state acts within the framework of the law and according to the law. But against terrorism we have to act by the rule of: „With enemies you must to fight like an enemy's” while they know only the language of power and cruelty.

Human rights are not a stage for national destruction; they cannot justify undermining national security in every case and in all circumstances. Similarly, a constitution is not suicide. Every country must defend itself and sometimes the Agreements, Treaties and declarations do not meet the reality, because there are no rules against terror, a fact which not paves the way to implement agreement and declaration.

Terrorism plagues many countries. The United States realized its devastating power on September 11, 2001. Other countries, such as Israel, have suffered from terrorism for a long time. While terrorism poses difficult questions for every country, it poses especially challenging questions for democratic countries, be-

cause not every effective means is a legal means. To understand this problem we have to see the subject at first from the level of The International Criminal Court (ICC).

The International Criminal Court (ICC or ICCt) is an intergovernmental organization and international tribunal that sits in The Hague in the Netherlands. The ICC has the jurisdiction to prosecute individuals for the international crimes of genocide, crimes against humanity, and war crimes. The ICC is intended to complement existing national judicial systems and it may therefore only exercise its jurisdiction when certain conditions are met, such as when national courts are unwilling or unable to prosecute criminals or when the United Nations Security Council or individual states refer investigations to the Court. The ICC began functioning on 1 July 2002, the date that the Rome Statute entered into force. The Rome Statute is a multilateral treaty which serves as the ICC's foundational and governing document.

States, which become party to the Rome Statute, for example by ratifying it, become member states of the ICC. Article 7 defines crimes against humanity as acts „committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack”. The article lists 16 such as individual crimes: murder, extermination, enslavement, deportation or forcible transfer of population, imprisonment or other severe deprivation of physical liberty, torture, rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, sexual violence, persecution, enforced disappearance of persons, apartheid, other inhumane acts [1]. Currently, there are 123 states which are party to the Rome Statute and therefore members of the ICC [2].

One example from the failures of the ICC: Despite sufficient groundwork for the ICC laid out through the Rome Statute and amended to include aggression at Kampala in 2010, the ICC in many nations' eyes has been a failure. Despite the doors opening and becoming fully functional in 2003, just recently, September 2009, the ICC opened its first case, prosecuting Congolese warlord Thomas Lubanga Dyilo. For nine years the court has sat dormant due to several different reasons. When the ICC first opened its doors, it immediately began investigating various situations, especially in Africa for the crimes it was established to enforce. The first elected chief prosecutor, Luis Moreno-Ocampo, an Argentine lawyer who gained fame through exposing Argentine corruption in the Trial of the Juntas, was inaugurated in 2003 and opened cases in regions such as Uganda and the Democratic Republic of Congo. Since that time Ocampo has been widely criticized for his continuous failures and this disappointment has led to reluctance of the states [3].

As said The Hague ICC jurisdiction engagement in those subjects: International Criminal Law, Beyond the responsibility of the state to individual responsibility, war crimes, Crimes against humanity, Genocide Crimes committed after the entry into force, unless the State filed a special request Article 12 (3) tribunals Other International Ad hoc tribunals are: Nuremberg, ICTY, ICTR, Permanent tribunal – ICC. The terms jurisdiction

on are: State in whose territory the conduct in question occurred or State of nationality of the person accused of the crime. The ICC jurisdiction empowering by ad hoc statement Article 12 (3).

Any judicial authority: Crimes committed after the entry into force, unless the State filed a special request – Article 12 (3). The terms of jurisdiction are: State in whose territory the conduct in question occurred. State of nationality of the person accused of the crime. The Security Council referred the case to the ICC.

According Israel and the ICC – Statement 12 (3) was failed because Palestinian Authority is not a state and the „MARMARA event” was failed because the hardware is not enough [4].

Israel considers itself a democracy and there is even a liberal would say, there is constant state of emergency. State inherited „Emergency Regulations” of the British Mandate and sponsored anomalous situation continued suspension of the rule of law within the law, but we can recognize strange situation according the fight against terror with the Problem of Administrative Detention [5].

Israel leads the international legal fight against terrorism. The issue of counterterrorism is at the top of the agenda of many governments throughout the world, especially when they are addressing the implications of the return of their citizens who fought alongside the global jihad organizations in Syria and Iraq.

The Israel Ministry of Foreign Affairs is hosting delegates from 28 states and organizations taking part in an International Conference on Criminal Justice Responses to Terrorism organized in partnership with the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), the United Nations Counter Terrorism Executive Directorate (CTED), and the Terrorism Prevention Branch of the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). The Conference places Israel in the forefront of the legal fight against terrorism, with delegates attending from the United States, Canada, Switzerland, Egypt and more. According to Israel Ministry of Foreign Affairs Victims of Palestinian Violence and Terrorism is 1,266 people that have been killed by Palestinian violence and terrorism since September 2000. According to statistics published by the Israel Security Agency at the end of 2013, since the start of the second Intifada, 1,227 people have been killed by Palestinian terrorism and 8,549 were wounded [6].

Human Rights, Terrorism & the Problem of Administrative Detention arises while The Supreme Court's Decisions in *Anon. v. Minister of Defense* In *Anon.*, the petitioners were Lebanese citizens who were brought to Israel by Israeli security forces between 1986 and 1987. Some were put on trial before an Israeli court on charges relating to terrorist activities against the Israel Defense Forces and South Lebanese Army. The court convicted and sentenced those tried to varying terms of imprisonment. After completing their sentences, they were not released; rather, they remained in detention, initially on the basis of deportation orders, and afterwards, from May 16, 1991 for some, and from September 1992 for others, on the basis of orders issued by the Minister of Defense under the Administrative Detention Law [7, p.723].

Under the definitions of the various international conventions, the Lebanese petitioners were neither civilians who were taken hostage nor combatants. Rather, they were terrorists. Therefore, those international conventions which concern combatants or civilians in time of war do not apply to the Lebanese petitioners.

These conventions contain a deliberate “negative arrangement” with regard to terrorists. In other words, they are intentionally silent on the issue. Thus, they enable each state to deal with terrorists as it sees fit. In the same way as it is possible to hold prisoners of war until the cessation of hostilities and to exchange them for prisoners held by the other side at the conclusion of a conflict, it is also possible to hold terrorists until the cessation of a struggle. At the end of the hostilities, they too may be exchanged for missing and captured Israeli soldiers. Therefore, terrorists must be granted a third status that of quasi-combatants. *Quasi-combatants* are not combatants or freedom fighters, and they certainly are not civilians. Morally, it is inconceivable that terrorists should enjoy the protected status of combatants or civilians under international law. The Imprisonment of Members of Hostile Forces Who Are Not Entitled to the Status of Prisoners of War Bill, which is being considered by the Knesset, is superfluous. Under the existing law, the Israeli government has the authority to regulate the detention of Lebanese terrorists remaining in Israel.

In conclusion, a democratic country such as Israel, which is forced to defend itself against terrorist and guerilla organizations, must have the Necessary tools to survive and exist. While Israel cannot use arbitrary means to justify its valid security interests, it should not forego the democratic, lawful and legitimate measures that are available under domestic and international law. In conclusion, a democratic country such as Israel, which is forced to defend itself against terrorist and guerilla organizations, must have the necessary tools to survive and exist. While Israel cannot use arbitrary means to justify its valid security interests, it should not forego the democratic, lawful and legitimate measures that are available under domestic and international law [7, p.790-791].

The citizens of Israel have had to live for many years with the reality of suicide terrorism, where bombers blow themselves up in city centers, to an intensity and frequency unprecedented elsewhere around the world. The immediate challenge faced by Israel’s security system is, on one hand, the urgent need to act in order to halt the attacks, this being part of the basic Responsibility of every state to ensure the security of its citizens. On the other hand, the state must carry out these operations pursuant to the law and within the framework of the rule of law in a democratic state. The goal is to present examples of how the Israeli Supreme Court has dealt with this dilemma. The booklet presents judgments in which the Supreme Court was required to balance security needs and the public interest of fighting terrorism against human rights, humanitarian obligations.

There is an Israeli policy, which was crystallized after the Six Day War of 1967, allows Palestinian residents to petition the Israeli Supreme Court and subjects the operations of Israel in the territories to judicial review. The High Court of Justice is one of the forms

assumed by the Israeli Supreme Court. It reviews the activities of public authorities, including the security forces, to ensure they are in line with the law (see section 15(4)(2) of the Basic Law: The Judiciary). This judicial review is exercised as the first instance. This means that the High Court of Justice is the first court to address the case and it is not a court of appeal. It is also the last instance. There is no appeal on its rulings since it is the Supreme Court, the highest in the land.

Sometimes, a democracy must fight with one hand tied behind its back Terrorism creates much tension between the essential components of democracy. One pillar of democracy – the rule of the people through its elected representatives -may encourage taking all steps effective in fighting terrorism, even if they are harmful to human rights. The other pillar of democracy – human rights – may encourage protecting the rights of every individual, including the terrorists, even at the cost of undermining the fight against terrorism. Lord Atkins’ remarks on the subject of administrative detention during World War II aptly describe these duties of a judge.

Admittedly, the struggle against terrorism turns Israel democracy into a Nonetheless, this defense „*defensive democracy*” or a „*fighting democracy*”, and this fight must not deprive the regime of its democratic character. Defensive democracy: yes; uncontrolled democracy: no. The judges in the highest court of the modern democracy must act in this spirit. Democratic accountability cannot be satisfied by the judgment of the people alone.

The judges in modern democracy are responsible for protecting democracy both from terrorism and from the means the state wants to use to fight terrorism. Of course, matters of daily life constantly test judges’ ability to protect democracy, but judges meet their supreme test in situations of war and terrorism. The protection of every individual’s human rights is a much more formidable duty in times of war and terrorism than in times of peace and security. If we fail in our role in times of war and terrorism, we will be unable to fulfill our role in times of peace and security. Furthermore, a mistake by the judiciary in times of war and terrorism is worse than a mistake of the legislature and the executive in times of war and terrorism. The reason is that the judiciary’s mistakes will remain with the democracy when the threat of terrorism passes, and will be entrenched in the case law of the court as a magnet for the development of new and problematic laws. Indeed, the struggle against terrorism is not conducted outside the law, but within the law, using tools that the law makes available to a democratic state. In my opinion I do not agree to the thesis that Terrorism does not justify the neglect of accepted legal norms.

This is how we distinguish ourselves from the terrorists themselves. Sometimes you cannot fight against terrorism „*by the book*”. They act against the law, by violating and trampling it while in its war against terrorism, a democratic state acts within the framework of the law and according to the law. So the State fights while upholding the law, whereas its enemies fight while violating the law.

We must say that because sometimes we have to say and to act against terrorism by the role of: „*with*

enemies you must to fight like an enemy's" while they know only the language of power and cruelty. We do not agree that the moral strength and objective justness of the Government's war depend entirely on upholding the laws of the State: by conceding this strength and this justness, the Government serves the purposes of the enemy. We cannot say that Moral weapons are no less important than any other weapon, and perhaps more important. The war against terrorism is the war of a law-abiding nation and its law-abiding citizens against lawbreakers. It is, therefore, merely a war of the state against its enemies; it is also a war of the limited Law influence against its enemies. Israel is in a difficult war against rampant terrorism. It is acting on the basis of its right to self-defense. This armed conflict is not undertaken in a normative vacuum. It is undertaken according to the rules of international law, which establish the principles and rules for armed conflicts. The saying that „when the cannons speak, the Muses are silent" is correct. The reason underlying this approach is pragmatic, the result of political and normative reality. The reason underlying this approach is much deeper.

Terrorists are fighting against and in defiance of the law. The armed conflict against terrorism is an armed conflict of the state and less of the law against those who seek to destroy the country. During the Gulf War, Iraq fired missiles at Israel. Israel feared chemical and biological warfare as well, so the government distributed gas masks. A suit was brought against the military commander, arguing that he distributed gas masks.

In our opinion, the meaning of what president of the Supreme Court had said improperly interfered in Israel's struggle against Iraq: „When the cannons speak, the Muses are silent. But even when the cannons speak the military commander must uphold the law. The power of society to stand up against its enemies is based on its recognition that it is fighting for values that deserve protection. The rule of law is one of these values the courts in Israel cannot make their decisions concerning the state's armed conflict against the terrorism that plague it". In another case, the state sought to deport 400 suspected terrorists to Lebanon. Human rights organizations petitioned us. I was the Justice on call at the time. Late that night, I issued an interim order enjoining the deportation. At the time, the deportees were in automobiles en route to Lebanon. The order immediately halted the deportation. Only after a hearing held in our Court throughout the night that included comprehensive argumentation, including testimony by the Army's Chief of Staff, did we invalidate the deportation order.

We ruled that In our opinion it is not the state obligation to grant the deportees the right to a hearing before deporting them, and we ordered a post factum right to a hearing. Yes, Democratic nations should conduct the struggle against terrorism with a proper balance between two conflicting values and principles. On one hand we must consider the values and principles relating to the security of the state and its citizens. Human rights are not a stage for national destruction; they cannot justify undermining national security in every case and in all circumstances. Similarly, a constitution is not a prescription for national suicide.

National security cannot justify undermining human rights in every case and under all circumstances. National security does not grant an unlimited license to harm the individual. But, while Democratic nations must find a balance between these conflicting values and principles, but not according to the penetration of the Supreme Court to cases that happens in the fight area which have no terrorist's rules. We agreed with Aharon Barak, the President of the Israel Supreme Court:

„One must recognize that the court will not solve the problem of terrorism. It is a problem To be addressed by the other branches of government. The court's role is to ensure the constitutionality and legality of the fight against terrorism. It must ensure that the war against terrorism is conducted within the framework of the law. This is the court's contribution to democracy's struggle to survive. In my opinion, it is an important contribution, one that aptly reflects the judicial role in a democracy. Realizing this rule during a fight against terrorism is difficult. We cannot and would not want to escape from this difficulty, as I noted in one case: The decision has been laid before us, and we must stand by it. We are obligated to preserve the legality of the regime even in difficult decisions. Even when the artillery booms and the Muses are silent, law exists and acts and decides what is permitted and what is forbidden, what is legal and what is illegal. And when law exists, courts also exist to adjudicate what is permitted and what is forbidden, what is legal and what is illegal. Some of the public will applaud our decision; others will oppose it. Perhaps neither side will have read our reasoning. We have done our part, however: That is our role and our obligations as judges" [8, p.9-23].

In contrast to other countries, the United States has no legal definition of terrorism. There is no organized body of legislation one might call the law of terrorism, and there is no inherent crime of terrorism (terrorists are charged with other offenses). There is a long-standing legal code called Title 18, Part I, Chapter 113B, Section 2331 which is entitled "Terrorism" and attempts to define it, but it is essentially all about international terrorism. It is not illegal to claim you are a terrorist, belong to a terrorist group, or be suspected of being a terrorist. Indicted terrorists are charged with other crimes -- planning for violence, raising funds illegally, and carrying out a violent act. The most common criminal charges against terrorists include bombing, arson, hijacking, assault, kidnapping, murder, theft, and sabotage.

Finally, there are Agreements, Treaties, Declarations, Resolutions, Conventions and Protocols entered into by the United States and other nations, or by all nations as a whole via the United Nations (which is not the world's legislative authority). There is considerable difference of opinion about whether such documents are legally binding on non-cooperating entities or groups at the sub-national level, but they do, to some extent, represent the international community's consensus on terrorism, war crimes, and crimes against humanity. But still every country must defend itself and sometimes the Agreements, Treaties and Declarations Do not meet the reality, because there are no rules against terror which not paves the way to implement agreements and declarations.

It must be said that democracies seek to protect their citizens against new threats posed by terrorist groups, and Categories of the international law of terrorism like Laws of War - The Hague Conventions, Piracy Law, Diplomatic Law, U.N. Resolutions – is not enough and not the main issue. When democracies seek to protect their citizens against new threats posed by terrorist groups such as Al Qaeda, ISIS, Hamas, and Boko Haram, the old rules, designed for conventional warfare among nations, sometimes become anachronistic. New balances must be struck between preserving people's civil liberties and protecting them against terrorist violence: Although a democracy must often fight with one hand tied behind its back, it nonetheless has the upper hand.

Employing military force against terrorists who take hostages, as ISIS does, or use human shields, as Hamas does, raises one of the many difficult challenges currently facing democracies. We have struck the proper balance between the need for government surveillance and the right to privacy; whether suspected terrorists who cannot be tried should be detained in places like Guantanamo; whether terrorists should be targeted for assassination; and whether torture is ever justified.

None of these issues is amenable to simple answers. They require nuance and calibration qualities often lost in the emotional debates engendered by the controversial practices employed against terrorists.

Recent events in Gaza, Syria, Iraq, Afghanistan, and Ukraine forcefully pose the first of these dilemmas. When terrorists attack enemy civilians by using their own civilian population as human shields, how can a democracy properly respond? What is the appropriate moral calculus for a democracy weighing the lives of its civilians against the lives of those innocent civilians being used as human shields by enemy terrorists? The case of NSA leaker Edward Snowden reveals a program with few checks and little accountability.

The difficult question of how a democracy should respond to attacks that include human shields was faced by Israel during the recent war in Gaza, challenging its ability both to protect citizens from terrorism and to retain its commitment to the rule of law.

The governing principle of international law is „proportionality,” a widely misunderstood concept. It does not mean that there must be roughly the same number of deaths on both sides of a conflict. It does mean that when an army selects a legitimate military target for attack, knowing that the attack may harm civilians, the number of anticipated casualties must be proportional to the military value of the target. For example, if a low-ranking soldier has taken refuge in a school, hospital, or mosque, and attacking him would risk hundreds of civilian lives, such an attack would be disproportional to the military value of killing the soldier – and would therefore constitute a war crime.

Israel had to engage in a proportionality analysis when it sent ground troops to destroy more than 30 tunnels built by Hamas on the Gaza-Israel border. These „terror tunnels,” which were designed for attacks against Israeli civilians and soldiers, begin in Gaza and end on the Israeli side of the border, making them hard to locate. I was in one of them just days before the recent fighting began. The exit was close to a kindergarten with

more than 50 children. Fortunately, a Bedouin tracker discovered an air hole in a field that led the Israeli Army to the tunnel. But dozens of other tunnels could not be found and disabled without the deployment of ground troops on the Gaza side of the border. Israel knew the location of some of the entrances, thanks to air surveillance. But the entrances had been deliberately placed in mosques, schools, and private homes. The only way to destroy them was by sending ground troops into each tunnel, clearing the areas, and blowing them up. Israeli officials knew that such a ground incursion would risk the lives of its own soldiers, Hamas fighters, and Palestinian civilians who live in the densely populated areas Hamas had selected as entrance points to the tunnels. It's a stark choice: Allow the tunnels to remain in operation, thereby risking the lives of its own citizens; or send ground troops into Gaza, warn Palestinians in the area to leave, and then destroy the tunnels, with casualties that would inevitably include Palestinian civilians.

Palestinians attend Friday noon prayer on Aug. 8 beneath the fallen minaret of a Gaza City mosque that was hit by Israeli strikes. Palestinians attend Friday noon prayer on Aug. 8 beneath the fallen minaret of a Gaza City mosque that was hit by Israeli strikes. Israel opted for the second choice, as most democracies would. These are the kinds of tragic choices that more democracies can expect to confront. The United States will soon face similar quandaries as it deals with the threat posed by ISIS. Thus far we have been able to target ISIS fighters from the air in open areas, killing some and halting their progress, without endangering civilians. But ISIS has now killed two American journalists whom it took as hostages. Soon it may be hiding its fighters among its hostages and civilians. What will we do then.

The conclusion is that here are no easy answers. We must learn to live with complexity, moral ambiguity, and nuance. We must fight back with one hand behind our back, but we must also maintain the upper hand. The terrorists act without conscience, but for us that isn't an option.

References:

1. International criminal court 1 ICC-PIDS-LT-03-002/11 Eng <http://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/336923d8-a6ad-40ec-ad7b-45bf9de73d56/0/elementsofcrimeseng.pdf> (Date of visit: 4.3.2015) ISBN : 92-9227-232-2.
2. Rome statute of the international criminal court, *Article 7: Crimes against humanity* <http://www.preventgenocide.org/law/icc/statute/part-a.htm> (Date of visit: 3.3.2015).
3. Donovan Daniel. *International Criminal Court: Successes and Failures*. 23.03.12file:///D:/user/desktop/International%20Criminal%20Court%20Successes%20and%20Failures.htm (Date of visit: 3.3.2015).
4. Roznai Yaniv. *Law in emergency*. Semester course, 2/2015. Haifa university, Israel.
5. Shenhav Yehooda, Cristoff Shemid, Shimshon Zelniker. *An exception – the exception and the emergency situation*. Raanana, Van IIR Institute of Jerusalem, 2009, p.9.
6. MFA, 12 Nov 2014, <http://mfa.gov.il/mfa/Pages/default.aspx>, Date of visit: 3.3.2015.
7. Gross Emanuel. *Human rights, terrorism and the problem of administrative detention in Israel: Does a democracy have the right to hold terrorists as bargaining chips?* p.723, 790-791 <http://www.arizonajournal.org/ajicl/archive/AJICL2001/vol183/GrossArticle.pdf> (Date of visit: 03.03.2015).
8. *Judgments of the Israeli Supreme Court: Fighting Terrorism within the Law*. Volume two, 2004-2005, p.9-23. http://mfa.gov.il/MFA_Graphics/MFA%20Gallery/Documents/SupremeCourtFightingTerror2.pdf (Date of visit: 1.3.2015).

SUBIECȚII ACTIVITĂȚII DE ÎNȚEPRINZĂTOR DIN DOMENIUL TRANSPORTULUI RUTIER DE PERSOANE

Iurie MIHALACHE,

doctor în drept, conferențiar universitar (USPEE „Constantin Stere”);

Polina HILOTII,

(audient al Institutului Național al Justiției)

Primul pas în pornirea activității de întreprinzător în domeniul transportului rutier de pasageri ține de constituirea, conform legii, a subiectului de drept, în caz contrar, desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător (fără a fi înregistrată) se sancționează conform prevederilor Codului contravențional și Codului penal. Întreprinderea se consideră constituită din momentul înregistrării de stat. Înregistrarea urmează a fi înțeleasă ca o recunoaștere (certificare) din partea statului, prin intermediul organelor sale abilitate, a dreptului de a practica o afacere aducătoare de venit.

Cuvinte-cheie: transport rutier de pasageri; subiect al activității de întreprinzător; întreprinzător individual; Camera Înregistrării de Stat; răspunderea pentru prejudicii.

* * *

The first step in starting entrepreneurial activity in the field of passengers road transport takes the establishment by law of the subject of law, otherwise, conducting the illegal business activity (without registering) shall be sanctioned according to the Contravention Code and the Criminal Code. The organization is considered established from the moment of state registration. Registering means recognition (certification) from the state, through its bodies empowered with the right to practice an income generating business.

Keywords: passenger road transport; subject of entrepreneurial activity; individual entrepreneurs; State Registration Chamber; liable for damages.

Precizări. Definierea noțiunii „operator de transport rutier” este redată în Codul transporturilor rutiere al Republicii Moldova [1]. Potrivit art.1, *operator de transport rutier este orice întreprindere care efectuează transport rutier, contra plată, cu vehicule rutiere deținute în proprietate, în leasing financiar sau locațiune și este supusă regimului de licențiere.* Fără a ne opri la analiza contradicțiilor care iau naștere în legătură cu denumirea diferită în legislația națională a termenilor: „transportator”, „cărăuș”, „operator de transport”, „agent transportator” etc., menționăm că legea nu specifică forma juridică de organizare pe care o poate avea operatorul de transport. Bazându-ne pe interpretarea noțiunii de *întreprindere* din Codul transporturilor rutiere (art.1), deducem că operator de transport rutier poate fi și întreprinzătorul individual (întreprinderea individuală). Indiferent de forma juridică de organizare pe care o poate avea operatorul de transport rutier, cert este că pentru inițierea unei afaceri în domeniul transportului rutier de pasageri, persoana trebuie să fie înregistrată în calitate de subiect de drept, să dețină licență pentru activitatea de transport rutier, precum și autorizațiile de transport prevăzute de Codul transporturilor rutiere.

Primul pas în pornirea activității de întreprinzător din domeniul transportului rutier de pasageri ține de constituirea conform legii a subiectului de drept, în caz contrar, desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător (fără a fi înregistrată) se sancționează conform prevederilor Codului contravențional (art.263 alin. (1)) și Codului penal al Republicii Moldova (art.125 lit.a)). Întreprinderea se consideră constituită din momentul înregistrării de stat. Înregistrarea urmează a

fi înțeleasă ca o recunoaștere (certificare) din partea statului, prin intermediul organelor sale abilitate, a dreptului de a practica o afacere aducătoare de venit [2]. Prin efectul înregistrării statul urmărește mai multe scopuri, precum: efectuarea unui control asupra persoanelor care desfășoară activitatea de întreprinzător în domeniul transportului rutier; prevenirea și combaterea activităților ilegale din transport; ținerea evidenței statistice cu privire la identitate și situația financiară a operatorilor de transport, numărul de pasageri transportați etc. [3].

Primul act normativ din istoria Republicii Moldova, prin care s-a reglementat constituirea întreprinderilor, a fost Regulamentul societăților economice, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.500/1991 (în prezent abrogat). Regulamentul nu a fost publicat nici în *Monitorul Oficial* și nici în altă publicație oficială, iar distribuirea acestuia către autoritățile publice s-a realizat prin circulare ale Guvernului. În perioada anilor 1991-1992, înregistrarea persoanelor juridice se efectua de către comitetele executive ale raioanelor și de primăriile din localități, mai apoi fiind instituită Camera Înregistrării de Stat, căreia i s-au delegat atribuții exclusive privind înregistrarea întreprinderilor. Modul de înregistrare era prevăzut în Regulamentul înregistrării de stat a întreprinderilor, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.50/1992 (în prezent abrogat) normele căruia aveau caracter special și se aplicau, în mod prioritar, față de dispozițiile Regulamentului societăților economice. Evoluția reglementărilor a continuat cu adoptarea Legii privind înregistrarea de stat a întreprinderilor și organizațiilor nr.1265/2000 (abrogată), urmată de actuala Lege cu privire la înregistra-

rea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr.220/2007 [4].

Instituția publică care efectuează în numele statului înregistrarea persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali este Camera Înregistrării de Stat, prin intermediul oficiilor sale teritoriale. La înregistrare, persoanei juridice și întreprinzătorului individual li se atribuie număr unic de identificare (IDNO). Momentul înregistrării este considerată data adoptării deciziei de înregistrare. De la data respectivă, întreprinderea este în drept să-și înceapă activitatea, iar orice modificări care survin pe parcurs în actele de constituire trebuie comunicate imediat organului de înregistrare, în caz contrar, întreprinderea riscă achitarea de amenzi.

Condițiile impuse pentru înregistrarea subiecților activității de întreprinzător în domeniul transportului rutier de persoane sunt reglementate de Legea nr.220/2007. În acest context, legea nu introduce cerințe speciale pentru subiectele activității de întreprinzător în domeniul transportului, regulile de înregistrare fiind similare cu ale altor subiecți de drept. Pentru înregistrarea unui subiect de drept cu statut de persoană juridică, la organul de înregistrare se depun: a) cererea de înregistrare; b) hotărârea de constituire și actul de constituire; c) documentul ce confirmă achitarea taxei de stat. Alături de aceste documente, organul de înregistrare solicită și dovada depunerii de către fondatori a cotei-părți în capitalul social, în mărimea și în termenul prevăzut de legislație. Aporturile depuse în bani la capitalul social se confirmă prin certificatul bancar, iar aporturile depuse în natură (construcții, terenuri, mașini, tractoare, aparate de lucru etc.) – prin actul de evaluare a bunurilor, în care este indicat costul fiecărui bun (art.144 din Codul civil). Asociatul care nu a vărsat aportul în termenul stabilit de lege sau de actul de constituire răspunde pentru daune-interese și poate fi sancționat cu excluderea din societate (art.113 și 114). Un rol esențial în acest context îl are și intenția de colaborare (*affectio societatis*), element ce exprimă dorința care îi animă pe asociați de a colabora în desfășurarea activității de transport, de a lucra în comun, suportând toate riscurile unei asemenea activități.

În cazul înregistrării unor societăți comerciale cu capital integral sau parțial de stat, se prezintă avizul Guvernului (art.6 alin.(1) lit.e) din Legea privind administrarea și deținerea proprietății publice nr.121/2007 [5]), iar la înregistrarea întreprinderilor de stat – Hotărârea adoptată de Guvern cu privire la fondarea întreprinderii în care se specifică organul central de specialitate care exercită funcția de fondator (art.2 alin.(1) din Legea cu privire la întreprinderea de stat nr.146/1994 [6]). Dacă fondator al întreprinderii de transport este unitatea administrativ-teritorială, organului de înregistrare i se prezintă hotărârea consiliului local. Aceasta reiese din art.14 alin.(1) lit.i) și art.80 al Legii privind administrația publică locală nr.436/2006, potrivit căreia consiliul local decide înființarea, în condițiile legii, a unor întreprinderi municipale și societăți comerciale.

Actele necesare pentru înregistrare pot fi depuse la

ghișeu sau în formă electronică. Dacă se alege prima opțiune, actele urmează a fi prezentate pe suport de hârtie, în două exemplare. Deponentului i se eliberează un bon de confirmare în care se indică numărul și data primirii cererii, denumirea oficiului, lista documentelor depuse, data stabilită pentru eliberarea actelor. În situația primirii actelor prin rețeaua electronică, solicitantului i se expediază prin e-mail același bon de confirmare. Registratorul verifică legalitatea actelor depuse și adoptă o decizie de înregistrare sau de refuz. Decizia se emite în termen de până la 5 zile lucrătoare de la data prezentării documentelor necesare, iar ca excepție, poate fi emisă în regim de urgență (24 de ore sau 4 ore), precum și în zile de odihnă. După efectuarea înscrierilor în Registrul de stat, Camera eliberează solicitantului: a) decizia de înregistrare; b) actele de constituire; c) extrasul din Registrul de stat și d) amprenta ștampilei. În cazul deciziei de refuz, actele se restituie solicitantului care, după înlăturarea cauzelor ce au stat la baza refuzului de înregistrare, le poate depune în mod repetat. Mai mult decât atât, decizia de refuz poate fi atacată în instanța de judecată, conform Legii contenciosului administrativ nr.793/2000.

Camera Înregistrării de Stat deține două registre, unice pentru întreaga republică: *Registrul de stat al persoanelor juridice* și *Registrul de stat al întreprinzătorilor individuali*. Registrele se țin în mod computerizat și manual, iar în situația în care datele din registre (manual și computerizat) nu coincid, se consideră autentice datele din registrul ținut manual. În situația în care se constată că din numele „întreprinderii de transport” neînregistrate sau radiate din Registrul de stat sunt încheiate contracte, efectuate transferuri bănești ori alte acțiuni similare, acțiunile respective se consideră încălcarea a legii și persoanele vinovate riscă o pedeapsă penală sau contravențională.

Pot fonda întreprinderi de transport atât persoanele fizice, cât și persoanele juridice, inclusiv statul și unitățile administrativ-teritoriale. Până la data înregistrării de stat persoana se numește *fondator*, ulterior devenind *asociat*, *acționar*, *comanditar*, *comanditat* etc., în funcție de forma de organizare solicitată. O situație diferită există în cazul persoanelor cu funcție de demnitate publică, precum: președintele republicii, deputați, miniștri, vice-miniștri, președinți și vicepreședinți de raion, primari, directori de agenții și servicii, funcționari publici, judecători, procurori și polițiști. Aceștia nu pot desfășura activitate de întreprinzător, în schimb pot avea calitatea de fondator al unor persoane juridice cu scop lucrativ, inclusiv întreprinderi de transport. Această concluzie rezultă din coroborarea mai multor dispoziții legale, precum: art.8 alin.(1) lit.d) din Legea cu privire la statutul judecătorului nr.544/1995; art.35 alin.(1) lit.e) al Legii cu privire la procuratură nr.294/2008; art.29 alin.(1) și (2) din Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului nr.320/2012; Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr.199/2010; art.25 alin.(2) din Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158/2008.

Persoanele cu funcții de răspundere pot participa liber la fondarea de societăți pe acțiuni, societăți cu răspundere limitată, societăți în comandită (doar în calitate de comanditar). Având calitatea de fondator, sunt în drept de a vota la ședințele adunării generale și de a participa la repartizarea beneficiilor. În acest context, primirea dividendelor nu se consideră activitate de întreprinzător. Prin excepție, în anumite situații chiar și calitatea de fondator se consideră a fi o activitate de întreprinzător. Este vorba de calitatea de fondator în cadrul societăților în nume colectiv (art.121), cooperativele de producție (art.1 din Legea privind cooperativele de producție nr.1007/2002 [7]) și societăților în comandită (art.136) (interdicția este valabilă doar pentru comanditați).

Legislația permite și organizațiilor necomerciale (asociații, fundații, instituții etc.) de a fonda întreprinderi de transport. În acest context, Legea cu privire la antreprenariat și întreprinderi nr.845/1992 [8] stabilește că „pentru realizarea sarcinilor lor statutare, organizațiile obștești și cele religioase au dreptul să fondeze sau să participe la fondarea și cposedarea de societăți în nume colectiv și în comandită, societăți cu răspundere limitată și societăți pe acțiuni” (art.13 alin.(6)). Dispoziții similare conțin art.188 alin.(2) și (3) din Codul civil [9]; art.26 din Legea cu privire la asociațiile obștești nr.837/1996; art.23 din Legea cu privire la fundații nr.581/1999; art.25 din Legea sindicatelor nr.1129/2000; art.39-40 din Legea privind cultele religioase și părțile lor componente nr.125/2007. Cerința principală este ca veniturile obținute din activitatea întreprinderii de transport să fie vărsate în patrimoniul organizației necomerciale care le poate utiliza doar pentru atingerea scopurilor ei statutare.

Întreprinderile de transport pot fi fondate și de autoritățile administrației publice cărora, prin act normativ sau act administrativ, le sunt delegate asemenea competențe. De exemplu, Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor gestionează activitatea: Î.S. „Gările și Stațiile Auto”, Î.S. „Administrația de Stat a Drumurilor”, S.A. „Gara Nord” etc.; Primăria municipiului Chișinău este fondator al Î.M. „Parcul Urban de Autobuze”, Î.M. „Regia Transport Electric” etc.

Poate deveni subiect al activității de întreprinzător în domeniul transportului rutier de persoane și întreprinzătorul individual (întreprinderea individuală). Activitatea pe care o desfășoară întreprinzătorul individual este o afacere mică și simplă de administrat, în care întreprinzătorul își cunoaște personal beneficiarii, poate reacționa rapid la cerințele lor, adoptă decizii în mod independent, fără a se consulta cu cineva. Pentru înregistrarea de stat a întreprinzătorilor individuali, la oficiul teritorial al Camerei Înregistrării de Stat se depune cererea de înregistrare, conform modelului aprobat de organul înregistrării de stat și dovada achitării taxei de înregistrare (art.28 din Legea nr.220/2007).

Ținând cont că capitalul de pornire a afacerii sunt banii proprii ori banii familiei, întreprinzătorul individual are puține resurse financiare, iar de aici rezultă și

valoarea mică a afacerilor sale. Fiind de unul singur, întreprinzătorului individual deseori nu-i ajung capacități și nici cunoștințele necesare, de aceea pe măsură ce afacerea de transport se extinde, are nevoie de o formă de organizare juridică superioară, care i-ar permite o gestionare mai eficientă a afacerii. În astfel de situații, întreprinzătorii individuali optează pentru trecerea la altă formă de organizare, cum este societatea cu răspundere limitată sau societatea pe acțiuni.

Actul de constituire. Natura juridică contractuală a întreprinderii de transport își găsește rațiunea în acordul de voință al părților de a se asocia, în scopul de a realiza o activitate comercială și de a obține, pe această cale, un profit pe care să și-l împartă. Deși principiul libertății de asociere permite fondatorilor să își aleagă în mod liber tipul de persoană juridică, opțiunea lor de a constitui o întreprindere de transport este supusă cerinței formale de a încheia un înscris, denumit generic act de constituire. Actul de constituire devine opozabil semnatarilor de la data semnării lui, indiferent de faptul dacă a fost sau nu înregistrat.

În funcție de forma juridică de organizare, actele de constituire pot fi de mai multe feluri: *contract de constituire*, în cazul societății cu răspundere limitată care este fondată din două sau mai multe persoane și *statut*, în situația societății cu răspundere limitată constituită de un singur fondator (art.12 din Legea nr.135/2007); *act de constituire* – societățile pe acțiuni (art.107, art.108 și art.157 din Codul civil), societățile în nume colectiv și societățile în comandită (art.122 și art.137 din Codul civil); *statut* – cooperativa de producție (art.172 din Codul civil; art.7 al Legii cu privire la cooperativa de producție nr.1007/2002); *contract de constituire* și *statut* – cooperativa de întreprinzător (art.15-17 din Legea cu privire la cooperativele de întreprinzător nr.73/2001); *decizia fondatorului* (hotărârea de guvern) și *statutul întreprinderii* – întreprinderea de stat (art.2 din Legea cu privire la întreprinderea de stat nr.146/1994); *decizia fondatorului* (administrația publică locală) și *statutul întreprinderii* (pct.9-10 din Regulamentul model al întreprinderii municipale, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.387/1994) – întreprinderea municipală.

Regula care guvernează actul de constituire este că toți asociații trebuie să participe la împărțirea profitului și la suportarea pierderilor. În acest sens, Codul civil prevede că asociații participă la repartizarea beneficiilor în mod proporțional cotei-părți pe care o dețin în capitalul social (art.115 alin.(1) lit.c)). Menționăm și faptul că clauza leonină este interzisă: nimeni nu are dreptul la întregul profit realizat de întreprinderea de transport și nici nu poate fi absolvit de pierderile suferite de ea.

În actul de constituire e necesar să fie indicat genul de activitate conform Clasificatorului Activităților din Economia Moldovei (CAEM), aprobat prin Hotărârea Colegiului Biroului Național de Statistică nr.20/2009 și Legii privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător nr.451/2001. Problema este că odată cu intrarea în vigoare a Codului transporturilor rutiere

al RM, genurile activității de transport s-au diversificat și exced limitele CEAM și a Legii nr.451/2001. Luând în considerație acest fapt, soluția ar fi modificarea punctelor 4921 și 4922 din Clasificator prin completarea cu genuri de activitate noi, precum: transporturi rutiere de persoane prin servicii regulate (4921); transporturi rutiere de persoane prin servicii ocazionale, inclusiv turistice (4922*); transporturi rutiere de persoane prin servicii regulate speciale (4922*); transporturi rutiere de persoane în regim de taxi (4922*); transporturi rutiere de colete (4922*).

Concluzii și recomandări. Activitatea de întreprinzător nu poate fi practică la întâmplare. Atât legislația Uniunii Europene, cât și cea a Republicii Moldova prevăd că pentru a putea desfășura activități de întreprinzător în domeniul transportului rutier de persoane, persoana trebuie să fie înregistrată în calitate de subiect de drept, să dețină licență pentru activitatea de transport rutier, precum și autorizațiile de transport prevăzute de Codul transporturilor rutiere și Regulamentul transporturilor rutiere de pasageri și bagaje. În schimb, legislația națională nu stabilește cerințe speciale pentru constituirea subiecților activității de întreprinzător din domeniul transportului rutier, prin urmare, putem considera că regulile de constituire sunt identice cu ale altor subiecți de drept și constau în respectarea rigorilor stabilite de Legea cu privire la înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali nr.220/2007.

Deși Legea nr.220/2007 nu specifică, suntem de părere că la etapa înregistrării de stat, persoana care își dorește să desfășoare activitate de întreprinzător în domeniul transportului rutier de persoane poate opta doar pentru anumite forme juridice de organizare, precum: întreprinzător individual (întreprindere individuală), societate comercială (societatea cu răspundere limitată, societate pe acțiuni, societate în nume colectiv sau societate în comandită), întreprindere de stat sau municipală, cooperativă de întreprinzător. Prin urmare, activitatea comercială de transport nu poate fi desfășurată de titularii patentei de întreprinzător, gospodăriile țărănești (de fermier), cooperativele de producție și cooperativele de consum. Transportul rutier nu poate fi practicat în baza patentei de întreprinzător din motiv că transportul constituie o activitate comercială complexă, cu responsabilități sporite, ce nu pot fi asigurate de Legea cu privire la patenta de întreprinzător nr.93/1998. Cu referire la gospodăriile țărănești, cooperativele de producție și de întreprinzător, subliniem că domeniul de activitate al acestor forme juridice de organizare este axat pe producere, în special pe segmentul agroindustrial, astfel încât înregistrarea lor în calitate de subiecți ai activității de întreprinzător în domeniul transporturilor va fi inadmisibilă.

Practica Republicii Moldova dovedește că la constituirea subiecților activității de întreprinzător în domeniul transportului rutier de persoane, fondatorii optează preponderent pentru forma juridică de organizare – **societate cu răspundere limitată** (90%), din motiv

că aceasta prezintă puține riscuri și este ușor de gestionat. Forma de organizare juridică – **întreprinzător individual** a fost preferată în perioada anilor '90, iar actualmente un număr foarte redus de persoane (aproximativ 5%) decid inițierea unei afaceri în domeniul transporturilor rutiere prin intermediul acestei forme de organizare. Cauza constă în multiplele dezavantaje care le revin transportatorului întreprinzător individual, precum: răspunderea nelimitată și solidară a fondatorului și a membrilor familiei sale pentru datorii, asimilarea bunurilor personale ale fondatorului cu cele afectate activității comerciale, posibilități reduse de extindere etc.

Privitor la constituirea de societăți pe acțiuni în domeniul transportului rutier de persoane, subliniem că solicitările sunt reduse, deoarece societatea pe acțiuni, prin esență, presupune formalități excesive, precum divizarea capitalului social în acțiuni, înregistrarea acțiunilor etc., fapt ce nu este rentabil pentru întreprinderile de transport din Republica Moldova, majoritatea cărora sunt întreprinderi micro (până la 9 salariați) și mici (până la 25 de salariați). Cu regret, printre subiecții activității de întreprinzător din domeniul transportului rutier de persoane lipsesc societățile în **nume colectiv** și în **comandită**. Explicația rezidă în multiplele dezavantaje pe care le prezintă în Republica Moldova aceste două forme de organizare juridică în procesul desfășurării unei afaceri din transport. Pentru comparație, în Uniunea Europeană aproximativ 30% dintre întreprinderile de transport sunt societăți în **nume colectiv** ori în **comandită**.

Referințe:

1. Codul transporturilor rutiere, nr.150 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.247-248.
2. Mihalache Iurie. *Dreptul afacerilor: Note de curs*. Chișinău: Print Caro, 2015, p.45.
3. Лещинская Н.И. *Статус и полномочия оператора автомобильных перевозок пассажиров в регулярном сообщении*. В: *Актуальные проблемы науки XXI века* (Bielorusia), №1, 2012, с.66.
4. *Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali*, nr.220 din 19.10.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.184-187.
5. *Legea privind administrarea și deținatizarea proprietății publice*, nr.121 din 04.05.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.90-93.
6. *Legea cu privire la întreprinderea de stat*, nr.146 din 16.06.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.2.
7. *Legea privind cooperativele de producție*, nr.1007 din 25.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.71-73.
8. *Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi*, nr.845 din 03.01.1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.2.
9. *Codul civil al Republicii Moldova*, nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.

ASPECTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND MINISTERELE

Liliana ȚURCAN,
doctor în drept, lector superior (USM)

Prezentul articol constituie un studiu dedicat administrației ministeriale din diverse state. Scopul articolului este de a analiza normele constituționale ale statelor contemporane referitoare la administrația ministerială. Sunt analizate tendințele de dezvoltare ale sistemului ministerial, precum și factorii de bază ce determină numărul ministerelor, modul de formare, organizare și funcționare a acestora în diverse state. La fel, sunt examinate principiile de organizare a administrației ministeriale.

Cuvinte-cheie: minister; ministru; administrație ministerială; tendințele de dezvoltare ale sistemului ministerial.

* * *

This article constitutes a study dedicated to the ministerial administration in various countries. The purpose of this article is to analyze the constitutional norms of contemporary States relating to ministerial administration. There are analyzed the trends of development of the ministerial system as well as the basic factors determining the number of ministries, the organization and functioning of these public authorities. In addition, the principles of the organization of the ministerial administration are examined.

Keywords: Ministry; Minister; ministerial administration; development trends of ministerial system.

Ministerele sunt organe (autorități) ale administrației publice centrale de specialitate. În majoritatea statelor contemporane, sistemul autorităților administrației publice centrale de specialitate include, în afară de ministere, și alte autorități administrative. Astfel putem concludiona că administrația centrală de specialitate se compune din: administrația ministerială (ministerele) și administrația extraministerială (alte autorități administrative) [1]. După cum menționează autorul A. Iorgovan, prin termenul de „administrație ministerială” în doctrina administrativă se desemnează organele centrale de specialitate care sunt subordonate direct Guvernului, indiferent dacă au sau nu denumirea de ministere, iar titularul acestora face parte, de drept, în baza Constituției, din Guvern, dar există, în fiecare țară, și organe, denumite *comitet, consiliu, agenție, departament* al căror titular, de regulă, nu face parte din Guvern [2].

Ministerele reprezintă elementul de bază în sistemul autorităților administrației publice centrale de specialitate, fiind formate în vederea organizării administrării în cele mai importante domenii ale vieții social-economice și politice. Importanța ministerelor este accentuată și prin faptul că conducătorii acestora intră în componența guvernului.

Din perspectiva dreptului comparat, în doctrina administrativă se reține că constituțiile occidentale actuale, de regulă, nu conțin reglementări ample cu privire la organizarea și funcționarea administrației ministeriale, pentru că este una din materiile cel mai des supuse schimbărilor. Legiuitorii constituuanți se rezumă doar la unele dispoziții cu valoare de principiu în ceea ce privește organizarea, dar mai ales în ceea ce privește funcționarea ministerelor, fiind strâns legate de clarificarea statutului constituțional al miniștrilor [3].

În general, *numărul, denumirea și competența ministerelor* nu sunt stabilite în mod expres de Constituție. Există însă țări, în care regulile de drept aplicabile înființării de ministere sunt destinate să asigure stabilitatea. Spre exemplu, în Irlanda, numărul minim și numărul maxim de ministere sunt fixate prin Constituție, iar numărul de ministere – prin lege. Astfel, art.28 din Constituția Irlandei din 1937 stabilește expres că „Guvernul este format din nu mai puțin de șapte și nu mai mult de 15 membri care sunt numiți de Președinte, potrivit prevederilor prezentei Constituții” [4].

Sporirea funcțiilor sociale și economice ale statului pe parcursul sec.XX a generat o creștere bruscă a sarcinilor administrative ale acestuia, având drept consecință creșterea numărului ministerelor. În majoritatea statelor, pe lângă ministerele „clasice”, cum ar fi ministerul finanțelor, ministerul afacerilor externe, ministerul afacerilor interne ș.a., se înființează ministere noi, apariția acestora fiind determinată de un șir de factori, ca de exemplu: progresul tehnico-științific și conturarea unor noi funcții ale statului (de ex.: Ministerul Energiei Atomice în Federația Rusă, Ministerul Tehnologiei Informațiilor și Comunicației în RM etc.) sau necesitatea soluționării unor probleme acute și urgente (Ministerul pentru Imigrare, Refugiați și Cetățenie în Canada, Ministerul pentru Protecția Mediului Înconjurător și al Apelor în Bulgaria etc.).

Numărul ministerelor este determinat și de forma de guvernământ a statului. Astfel, în republicile prezidențiale, numărul ministerelor, de regulă, este mai mic. Acest fapt se explică, în primul rând, prin gradul ridicat de centralizare al administrării (președintele statului este șeful puterii executive), și în al doilea rând, prin posibilitatea formării guvernului, fără a acorda posturi ministeriale reprezentanților diverselor fracțiuni parlamentare [5]. O situație dife-

rită avem în cazul republicilor parlamentare, în care numărul ministerelor, de regulă, variază de la 20 la 40. Cel mai des suntem în prezența creării posturilor ministeriale „în plus” în cazul formării guvernelor de coaliție.

Sistemul ministerelor, de regulă, corespunde caracterului și volumului sarcinilor ce se află în fața statului. În unele state, acest sistem se caracterizează prin instabilitate, crearea unui nou guvern fiind însoțită de reorganizarea acestuia. În foarte puține state, numărul ministerelor rămâne neschimbat pe parcursul unei perioade îndelungate. Această stabilitate poate fi determinată fie de tradițiile administrării de stat într-o țară concretă (de ex., în Finlanda, din momentul obținerii independenței, pe parcursul a mai mult de 60 de ani a fost creat doar un singur minister – cel al protecției mediului înconjurător), fie de faptul că sistemul ministerelor urmează să fie întărit la nivel de constituție sau de alt act normativ (Austria, Polonia, SUA, Mexic etc.) [6].

Administrația ministerială se organizează, de regulă, în corespundere cu principiul conducerii ramurale, în vederea acoperirii celor mai importante domenii ale conducerii de stat, precum și a direcțiilor fundamentale ale dezvoltării sociale. Autorii de drept administrativ clasifică ministerele, după natura activității pe care o realizează, în trei mari categorii: a) ministere cu activitate economică (Ministerul Economiei, Ministerul Transporturilor etc.); b) ministere cu activitate social-culturală și științifică (Ministerul Culturii, Ministerul Educației etc.); c) ministere cu activitate politico-administrativă (Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe etc.) [7]. Această clasificare nu trebuie însă interpretată rigid, în sensul că ele ar îndeplini numai atribuții corespunzătoare grupei din care fac parte. Dimpotrivă, pe lângă atribuțiile economice majoritare pe care le îndeplinesc ministerele cu activitate economică, spre exemplu, ele îndeplinesc și atribuții sociale, administrative și științifice, și invers, atribuții economice îndeplinesc și celelalte ministere cu activitate preponderent socială și cultural-științifică sau de natură administrativă, de apărare a statului și ordinii de drept [8].

Caracterul complex al sarcinilor realizate de către ministere poate avea drept consecință faptul că unul și același minister poate fi atribuit la două grupe în același timp. Spre exemplu, Ministerul Turismului existent în mai multe state (Italia, Bulgaria, Canada ș.a.) este atribuit, de regulă, la categoria ministerelor cu activitate economică, dar nu putem nega faptul că acesta exercită și atribuții cu caracter social-cultural.

Deși majoritatea ministerelor sunt organizate în baza principiului conducerii ramurale, în prezent întâlnim ministere create în baza principiului destinarilor serviciilor prestate de minister (Ministerul pentru Problemele Veteranilor în Canada [9]), precum și ministere create în baza combinării ambelor

acestor principii (de ex.: Ministerul Sportului și al Persoanelor cu Dizabilități sau Ministerul Familiei, Copiilor și Dezvoltării Sociale în Canada). În vederea susținerii unor teritorii aparte, pot fi înființate ministere în baza principiului teritorial-regional. Drept exemplu putem da Ministerul Irlandei de Nord (Northern Ireland Office) din Marea Britanie sau Ministerul Dezvoltării Orientului Îndepărtat în Federația Rusă.

Deși ministerele activează în diverse domenii, totuși pot fi identificate și unele puncte comune. Astfel, administrativiștii din țările occidentale, de regulă, evidențiază următoarele funcții de bază ale ministerelor [10]:

– **funcția de transformare a sarcinilor politicii naționale în activități de administrare concrete.** Această funcție constă în elaborarea formelor și metodelor de activitate menite să atingă scopul pentru care a fost creat ministerul;

– **funcția de conducere a serviciilor ministerului.** Realizarea acestei funcții are loc în trei direcții de bază: determinarea bugetului, selectarea personalului, precum și organizarea ministerului, adică determinarea structurii acestuia și divizarea competenței ministerului între elementele structurale ale acestuia;

– **funcția de coordonare.** Activitatea de coordonare la nivel ministerial include în primul rând, reglementarea activității zilnice de administrare, în al doilea rând, coordonarea activității structurilor ce nu fac parte din cadrul ministerului, dar care sunt obligate să avizeze unele activități;

– **funcția de control,** care se realizează permanent de către conducători în privința celor subordonați, conducătorii fiind în drept să dea indicații ce sunt obligatorii spre executare.

Domeniile în care activează ministerele sunt determinate, în mare măsură, de situația geografică, implicit domeniile ce prezintă prioritate în economia țării (de ex., în Canada activează Ministerul Pescuitului și al Pazei de Coastă, în Norvegia – Ministerul Comerțului, Industriei și a Pescuitului etc.).

Pot exista ministere ad-hoc, ce se creează în vederea soluționării unor sarcini concrete, după care urmează desființarea ministerului. Drept exemplu, în acest sens, poate servi Ministerul Deznaționalizării creat în 1986 în Canada.

Sistemul ministerial este un mecanism viu, aflat în continuă schimbare și dezvoltare. Dezvoltarea are loc sub influența a două tendințe de bază: *dezmembrarea (diferențierea) sistemului ministerial și întărirea (fortificarea) elementului ministerial.*

Din punct de vedere istoric, prima tendință de dezvoltare a sistemului ministerial a fost dezmembrarea acestuia. Astfel, în mai multe state europene (de ex.: Prusia, Belgia) inițial a existat un singur minister – al afacerilor interne, care răspundea de administrarea în domeniile de bază ale vieții sociale. Ulterior, din cadrul acestui minister au început să se dezmembreze ministere aparte, cum ar fi ministe-

rul educației, muncii, ocrotirii sănătății, economiei, agriculturii etc. Această tendință o întâlnim și în ziua de azi în unele state, în cazurile în care acestea consideră necesară o specializare mai îngustă a administrării și o divizare a funcțiilor unor ministere.

Tendința de integrare, dimpotrivă, duce la formarea unor superministere, care includ în sine câteva ministere cu funcții similare. Drept exemplu putem aduce aici Ministerul Economiei, Finanțelor și Industriei din Franța, atribuțiile căruia se răsfrâng asupra tuturor chestiunilor ce prezintă interes pentru economia statului. Un alt exemplu de superminister putem da Ministerul pentru Problemele Muncii și Economiei din Germania, creat în 2002 drept rezultat al comasării Ministerului Economiei și a Ministerului Muncii. La crearea acestui minister, a fost pusă sarcina de a face economia mai dinamică și de a reduce nivelul șomajului în țară. Alt exemplu este: Ministerul Securității Interne creat în 2003 în SUA, care a unit 22 de servicii diverse, responsabile de securitate: serviciul de frontieră, serviciile pentru cazurile excepționale ș.a. Sarcina acestui superminister consta în coordonarea acțiunilor îndreptate împotriva acțiunilor teroriste în SUA [11]. De menționat că în cazul în care reorganizarea administrației ministeriale are loc fără o fundamentare argumentată, doar printr-o comasare mecanică a câtorva ministere în scopul de a micșora numărul acestora, reorganizarea dată nu va dura mult.

Aceste două tendințe expuse *supra* nu se exclud, ci, dimpotrivă, se completează reciproc. Fiecare tendință are prioritățile și neajunsurile sale. Drept avantaje ale tendinței de integrare putem menționa: reducerea numărului de membri ai guvernului, reducerea cheltuielilor, posibilitatea de a realiza mai ușor o politică unică într-un domeniu de administrare. Ca neajuns poate fi faptul că cresc șansele că va fi luată o decizie greșită ca urmare a îndepărtării subiectului decizional de obiectul de administrare. Deși poate avea unele neajunsuri, tendința de integrare a devenit tendința de bază a dezvoltării administrației publice centrale în ultimele decenii în majoritatea statelor.

La demararea procesului de reorganizare a sistemului administrației ministeriale, guvernul trebuie să ia în considerație nu numai avantajele și dezavantajele expuse *supra*, ci și situația social-politică și economică concretă.

Modul de organizare și funcționare a fiecărui minister este reglementat, de regulă, în actul special prin care este creat: lege, act normativ emis de șeful statului, guvern sau ministru. În unele state, există reglementări-tip pentru ministere.

În țările occidentale, teoria administrării pornește de la faptul că sarcina fiecărui minister constă în exercitarea puterii publice într-un anumit domeniu. În vederea realizării acestei sarcini, ministerul trebuie să dispună de un conducător (ministru), personal calificat și posibilități financiare, prevăzute de buget. Totalitatea acestor trei componente ale ele-

mentului ministerial – ministru, personal și buget – pune în mișcare organul conducerii de stat, îi permite să funcționeze efectiv și să realizeze atribuțiile conferite [12].

Ministrul cumulează funcția *politică* cu cea *administrativă*. Sub aspect *politic*, el participă la acțiunea guvernului și răspunde solidar cu ceilalți membri ai guvernului în fața parlamentului, iar sub aspect *administrativ*, el este șeful departamentului ministerial care i-a fost încredințat și îndeplinește numeroase atribuții în acest sens [13].

Dacă se lasă la o parte rolul lor guvernamental, miniștrii execută atribuții administrative foarte importante. Ei numesc direct mulți funcționari și propun șefului statului numirea înalților funcționari; ei asigură disciplina în servicii și veghează bunul mers al acestora. Au putere de reglementare, dând instrucțiuni subordonaților lor și fixează normele de conduită în ministerul lor, execută puterea ierarhică asupra ansamblului funcționarilor, le dau ordine și le aplică sancțiuni etc.

După cum s-a menționat *supra*, ca membru al guvernului ministrul deține putere politică, iar ca conducător al ministerului el exercită atribuții cu caracter administrativ. În ultima perioadă, se evidențiază tendința de a atribui conducerea politică ministrului, iar administrarea operativă – secretarului general al ministerului. În majoritatea statelor occidentale, schimbarea ministrului nu duce la modificări esențiale în aparatul ministerului. De exemplu, în Marea Britanie, împreună cu ministrul pleacă doar adjuncții lui politici (miniștrii de stat și consilierul politic).

Conducerea de facto a ministerului este realizată de secretarul general care, spre deosebire de ministru, este numit, de regulă, din rândul funcționarilor de carieră, este specialist în domeniul concret de administrare, exercită exclusiv funcții administrative și este liber de anumite obligații politice. Secretarul general asigură consecutivitatea în activitatea ministerului, mai ales în cazul în care miniștrii se schimbă des.

Deși organizarea ministerelor diferă de la o țară la alta, totuși putem evidenția unele elemente comune: cabinet, subdiviziuni interne, consilii, inspecții, servicii teritoriale. Cabinetul ministrului este format din colaboratori aleși personal de ministru în baza încrederii personale. Este vorba de colaboratori imediați, al căror destin este legat de acela al ministrului, a căror funcție durează cât aceea a ministrului.

Ministerele activează în baza principiului conducerii unipersonale, dar în statele totalitare și statele postsocialiste există în cadrul ministerelor și organe consultative numite colegii. Componenta acestora este aprobată fie de către guvern, fie de către ministru prin ordin. Colegiul se întrunește pentru dezbaterea unor probleme importante ce țin de activitatea ministerului.

Pentru fiecare minister, este specific faptul dis-

tribuirii funcțiilor între diverse structuri interne: direcții, departamente, secții etc. Toate subdiviziunile interne sunt supuse conducerii ministerului (secretariatul general, cabinetul) și doar apoi ministrului, fiind prezent principiul subordonării ierarhice.

Fiecare element structural are anumite atribuții. Competența ministerului este formată din competența celor mai importante structuri ale acestuia.

În structura ministerului, există servicii verticale, orizontale și tehnice. Serviciile verticale (ramurale) sunt destinate realizării funcțiilor de bază ale ministerelor. Serviciile orizontale (funcționale) contribuie la exercitarea de către minister a funcțiilor sale de bază. Drept exemplu putem da subdiviziunile ce se ocupă de problemele personalului, bugetului, colaborarea internațională, cercetări științifice etc. Serviciile tehnice ale ministerului sunt subdiviziunile ce exercită atribuții de sistematizare a documentelor, planificare, statistică etc.

Sunt ministere care dispun de organe proprii de control și inspecție: inspectori financiari, în domeniul educației etc. Pe lângă aparatul central, unele ministere pot avea servicii publice desconcentrate în teritoriu. În funcție de natura atribuțiilor, unele ministere pot avea în domeniul lor de activitate compartimente în străinătate.

În concluzie, putem menționa că în prezent nu avem un model unic al administrației ministeriale, care ar fi aplicabil tuturor statelor. Statutul juridic al ministerelor este reglementat de legi sau acte subordonate legilor. Constituțiile statelor contemporane, de regulă, nu conțin reglementări detaliate privind administrația ministerială, dat fiind faptul că este un domeniu supus foarte des schimbărilor. Sistemul ministerelor într-un stat concret, numărul acestora, modul de formare, organizare și funcționare este determinat de un șir de factori, cum ar fi: forma de guvernământ, nivelul de dezvoltare economică și situația geografică a țării, tradițiile istorice etc.

Referințe:

1. *De exemplu:* Art.107 din Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994 prevede: „(1). Organele centrale de specialitate ale statului sînt ministerele. Ele traduc în viață, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile și dispozițiile lui, conduc domeniile încredințate și sunt responsabile de activitatea lor. (2). În scopul conducerii, coordonării și exercitării controlului în domeniul organizării economiei și în alte domenii care nu intră nemijlocit în atribuțiile ministerelor se înființează, în condițiile legii, și alte autorități administrative”. Iar potrivit art.116 din Constituția României din 21.11.1991, revizuită și republicată în 2003: „Ministerele se organizează numai în subordinea Guvernului, iar alte organe de specialitate se pot organiza în subordinea Guvernului ori a ministerelor sau ca autorități administrative autonome”.
2. Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol.I. București: All Beck, 2001, p.434.
3. *Ibidem*.
4. Textul integral al Constituției Irlandei a se vedea pe: www.codex.just.ro
5. *Правительство, министерства и ведомства в зарубежных странах*. Москва: Юридическая литература, 1994, с.62.
6. Козырин А., Штанина М. *Административное право зарубежных стран*. Москва: Спарк, 2003, с.47.
7. A se vedea, spre exemplu: Tofan Dana A. *Drept administrativ*. Vol. 1. București: All Beck, 2003, p.209.
8. Petrescu R. N. *Drept administrativ*. Ediție revăzută și adăugită. Cluj Napoca, Cordial Lex, 2001, p.93.
9. Lista actuală a ministerelor din Canada a se vedea pe: <http://www.parl.gc.ca/parliamentarians/en/ministries>
10. A se vedea, spre exemplu, Козырин А., Штанина М. *Op. cit.*, p.43.
11. Exemple prezentate în: *Министерства и ведомства: учебное пособие*. Под ред. А. Козырина, Е. Глушко. Москва: Норма, 2008, с. 58-59.
12. Козырин А., Штанина М. *Op. cit.*, p.43.
13. Tofan Dana A. *Organizarea administrației publice românești în context european*. ST. DE DREPT ROMÂNESC, an. 20 (53), nr. 1-2, p. 127-181. București, ianuarie-iunie 2008, p.143.

ACTELE JURIDICE ÎNCHEIATE SUB CONDIȚIE

Daniela ȚURCAN,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Ludmila BELIBAN-RAȚOI,
magistru în drept, lector universitar (USM)

Actele juridice încheiate cu condiție constituie prin sine o construcție complexă, care este orientată spre crearea unor drepturi și obligațiuni condiționate, iar realizarea reală a drepturilor și executarea nemijlocită a obligațiilor, precum și stingera acestora se află într-o legătură indisolubilă de producerea unui eveniment viitor și posibil. În cadrul formării actelor juridice încheiate cu condiție, este dominantă inițiativa personală a părților, fapt ce determină individualizarea raportului juridic contractual. Acest fapt însă trebuie corelat pe principiu echitabil cu principiul securității circuitului civil.

Cuvinte-cheie: act juridic civil; modalitățile actului juridic civil; termen; sarcină; liberalități; libertatea de a contracta; scopul (cauza); condiție – rezolutorie, suspensivă, pozitivă, negativă, potestativă, cazuală, mixtă.

* * *

The legal acts concluded with condition constitutes a complex construction, which is directed towards creating conditioned rights and obligations, but the rights real realization and the direct execution of obligations is an indissoluble relation of a possible future event. Within the framework of forming the legal acts concluded with a condition the personal initiative of parties is dominant, the fact that determines the individualization of contractual legal relationship. This fact must be correlated on the principle of equitable principle of civil circuit.

Keywords: Civil act; modalities of civil act; term; task; freedom; liberty to contract; purpose (cause); resolutive condition, suspensive condition, positive condition, negative condition, casual condition, mixed condition.

Valabilitatea actului juridic civil este determinată de întrunirea unor condiții obligatorii, prevăzute de legislația civilă, și anume: capacitatea subiecților de a încheia actul juridic, consimțământul, cauza, obiectul, respectarea formei stabilite prin lege, precum și corespunderea lui normelor legale, ordinii publice și bunelor moravuri (art. 220 al Codului civil al RM).

De regulă, actul valabil încheiat este și eficace, adică produce efectele specifice chiar de la încheierea lui. Un asemenea act se numește *pur și simplu*. Dar, în anumite situații, legea sau părțile leagă eficacitatea actului juridic de îndeplinirea unor condiții suplimentare.

În cazul în care unele elemente neesențiale ale actului juridic, prin voința părților afectează existența actului juridic civil sau influențează nemijlocit executarea drepturilor și obligațiilor, actul este *afectat de modalități*. Un act juridic este afectat de modalitate când conține o clauză restrictivă (numită modalitate), care modifică efectele sale normale, întârziind fie realizarea, fie stingerea efectelor actului [1]. Modalitatea actului juridic constă într-un element, cuprins în actul civil, materializat într-o împrejurare care este de natură să influențeze efectele actului respectiv [2].

Modalitățile prin sine influențează efectele produse sau cele care trebuie să le producă actul civil.

În ultimă instanță, modalitatea actului juridic civil constă într-o împrejurare care poate să însemne:

a) curgerea timpului, împrejurarea specifică **termenului**;

b) un element natural care poate fi un eveniment natural considerat de legea civilă ca eveniment în sensul definit de acesta, fie o acțiune omenească privită ca fapt, ambele fiind specifice **condiției** ca modalitate;

c) o acțiune omenească, adică un fapt al omului, acțiune specifică **sarcinii** [3].

În funcție de legătura lor cu modalitățile, actele juridice civile pot fi clasificate în:

– acte juridice incompatibile cu modalitățile, ca fiind acelea care nu pot exista valabil decât pure și simple, adică nu pot cunoaște modalități datorită specificului lor, precum cele care sunt cuprinse în sfera actelor referitoare la starea civilă a persoanei. Astfel, de exemplu, nu pot fi afectate de modalități actele de căsătorie, de recunoaștere a unui copil din afara căsătoriei sau actele de adopție [4]. Dintre actele care au conținut patrimonial, nu pot fi afectate de modalități declarațiile de renunțare și acceptare a succesiunii. În aceeași ordine de idei, considerăm că testamentul poate conține în sine condiție. Tot aici ar fi rezonabil desemnarea unor executori testamentari, care ar urmări executarea condiției stipulate în testament. Condiția prevăzută în testament însă nu trebuie confundată cu sarcina instituită pentru moștenitor de către testator. Totodată, ar fi paradoxal dacă testamentul ar conține o condiție rezolutorie.

– actele juridice inseparabile de modalități fiind acelea care, prin natura lor, sunt dependente de realizarea unor evenimente viitoare, în ceea ce privește efectele lor. În cadrul unor astfel de acte, modalitățile sunt elemente esențiale. De exemplu, în cazul contractului de rentă viageră, este esența contractului plata rentei la anumite intervale de timp (termene), în cazul contractului de asigurare, se presupune, în mod obligatoriu, curgerea unui anumit termen, sau în cazul contractului de înstrăinare cu condiția întreținerii pe viață, legiuitorul prin reglementare expresă a afectat printr-o modalitate actul – condiția, nerespectarea căreia determină desființarea actului juridic încheiat.

– actele juridice care pot fi afectate de modalități,

pot fi definite ca fiind acele acte care pot avea o natură dublă, atât fiind simple și pure, cât și prin voința părților pot fi influențate de anumite circumstanțe și/sau evenimente în forță să influențeze nemijlocit eficacitatea actului încheiat. În acest caz, astfel de condiții devin esențiale și definitorii pentru existența actului juridic civil. De exemplu, contractul de vânzare-cumpărare, ce are ca obiect un bun imobil, poate fi unul neafectat de modalități, în cazul în care executarea obligațiilor contractuale se realizează imediat la momentul încheierii lui, iar în cazul în care achitarea prețului va fi efectuată în tranșe, actul va fi sub influența unei modalități – termenul. Astfel dacă condiția respectivă este instituită prin voința exclusivă a prăților, suntem în prezența formei clasice de aplicare a modalităților în spiritul stabilit de legislația civilă a Republicii Moldova. Dacă eficacitatea actului juridic este condiționată prin lege de producerea unei modalități, în acest caz, el nu constituie o modalitate în sensul strict juridic al acestei noțiuni [5].

În ceea ce privește aspectul teoretic, se poate afirma că modalitățile actului juridic civil permit părților să transforme o clauză neesențială în una esențială. De regulă, nici condiția, nici termenul, nici sarcina nu sunt considerate condiții ce ar influența valabilitatea actului juridic, însă de îndată ce părțile l-au afectat cu modalitate, aceasta este obligatoriu [6].

Deci modalitățile actului juridic civil sunt termenul, condiția, iar în cazul liberalităților și sarcina.

În conformitate cu art. 234 al Codului civil al RM, actul juridic se consideră încheiat sub condiție, când apariția și încetarea drepturilor subiective și a obligațiilor corelative depind de un eveniment viitor și nesigur ca realizare.

Ce este condiția și care este originea apariției ei în cadrul juridic civil? De fapt, contractul condiționat era bine cunoscut încă în Roma Antică [7] și fiind preluat în Codul civil francez din 1804, a obținut o largă reglementare, în toate sistemele de drept actuale [8].

Prin natura lor actele juridice civile încheiate sub condiție derivă direct din principiul fundamental al dreptului civil, cel al libertății contractuale, prevăzut în alin.(1) art.1 al CC RM. Anume **libertatea de a contracta și de a stabili conținutul contractului în formă liberă și independentă generează motivarea existenței unor acte juridice civile care ar fi nu doar niște acte tipizate, dar ar acorda posibilitatea de a crea liber actul și a-i da o individualitate.**

Afectarea actului juridic civil de condiție ca modalitate prevăzută expres în legislația civilă (art. 234-241 CC RM) face ca acesta să fie unul condiționat. Actul condiționat constituie o formulă care are o structură juridică complexă. Ca prim factor în această formulă intervine însuși actul juridic civil, care prin simpla lui existență trebuie să corespundă tuturor condițiilor de valabilitate stabilite de lege. În același timp, instituirea prin acordul liber exprimat al părților a unei condiții, determină prin sine nașterea unor drepturi și obligații condiționate, care doar prin

survenirea unor circumstanțe (unui eveniment) pot să devină reale. Astfel, pe de o parte, actele juridice încheiate sub condiție sunt cele care în mod ideal se înscriu în cadrul realizării principiului libertății contractuale, pe de altă parte, sunt considerate, pe bună dreptate, cele mai incerte acte juridice. Atât creditorul, cât și debitorul în cadrul unui astfel de raport juridic sunt într-o stare de incertitudine, de așteptare a producerii efectelor dorite. În acest sens, autorul rus D.D. Grimm, menționa: „chiar dacă această speranță poate să se prăbușească, cu toate acestea ea nu este lipsită de importanță juridică, adică poate crea anumite efecte juridice, acest fapt se explică prin aceea că doar acea unică posibilitate de realizare a drepturilor sale și atingere a intereselor părților prezintă prin sine o valoare, care își mărește importanța practică pe măsură ce crește posibilitatea realizării acesteia” [9].

O astfel de situație determină pentru actele juridice încheiate sub condiție un caracter riscant, deoarece producerea evenimentului este una posibilă, și nu neapărat reală, iar părțile la actul juridic încheiat nu pot să prevadă dacă această condiție va fi realizată, adică, de fapt nu pot să cunoască dacă actul își va atinge scopul (cauza).

Și aici intervine o întrebare firească: putem noi, notarii, în calitate de garant al executării legii și protejării intereselor părților să recomandăm sau chiar să acceptăm spre perfectare acte juridice cu caracter incert, care ar putea crea multe ambiguități atât între părți, cât și în circuitul civil general? Și dacă da, în ce măsură?

Pentru a putea acorda un răspuns ferm la această întrebare, este necesar să cercetăm minuțios natura juridică, structura, dar și efectele acestei instituții juridice ale dreptului civil, precum este condiția.

Astfel, condiția constituie modalitatea actului juridic civil, care se înfățișează a fi acel eveniment viitor și nesigur în privința producerii lui, de care depinde însăși existența actului juridic. Unii autori [10] consideră că de fapt de producerea evenimentului nominalizat depinde existența (nașterea sau desființarea) dreptului subiectiv civil și a obligației civile corelative, și nu însăși existența actului. Această opinie este susținută și de autorii *Comentariului Codului civil*, care menționează că „de realizarea evenimentului viitor și nesigur depinde eficacitatea actului juridic civil – producerea sau încetarea retroactivă a efectelor lui, dar nu însăși existența actului juridic afectat de această modalitate. Actul juridic ca atare există – continuă autorii, deoarece prin ipoteză, întrunește toate elementele esențiale cerute de lege, dar apariția sau dispariția retroactivă a efectelor actului sunt condiționate de producerea unui eveniment viitor și incert” [11]. Considerăm că termenul este evenimentul viitor și nesigur (ca realizare) de îndeplinirea căruia depinde nașterea sau desființarea actului juridic, acest fapt deosebind condiția de termen, ca modalitate a actului juridic civil.

Ca modalitate a actului juridic civil, condiția prezintă următoarele trăsături:

a) **este un eveniment viitor.** Chiar dacă legislația civilă presupune că în calitate de circumstanță, poate fi și un eveniment survenit, însă deocamdată necunoscut de părți, este cert că un eveniment care s-a produs nu constituie o condiție, chiar dacă la momentul încheierii actului realizarea lui nu era cunoscută de părți. O astfel de împrejurare ar putea fi analizată ca fiind o eroare – viciu de consințământ, sau ar putea face ca obligația să apară ca fiind pură și simplă, adică lipsită de condiție;

b) **realizarea evenimentului viitor trebuie să fie incertă.** În cazul în care incertitudinea s-ar referi doar la momentul realizării evenimentului, atunci nu ar fi vorba de condiție cu un termen incert. Astfel, moartea unei persoane constituie un termen incert, dacă s-ar stipula însă că obligația sa depinde de moartea unei persoane, survenită în anumite împrejurări (de pildă, în cursul călătoriei pe care o va întreprinde), atunci aceasta constituie o condiție, deoarece există incertitudinea cât privește realizarea evenimentului de care depinde existența obligației;

c) **condiția trebuie să fie rezultatul voinței părților, ca manifestare a principiului libertății contractuale.** În cadrul aceluiași aspect al libertății contractuale, intervine întrebarea dacă sunt oare în drept părțile contractante sau una dintre ele să renunțe la condiția stabilită în actul juridic civil până la survenirea evenimentului respectiv? Literatura de specialitate se referă foarte vag la această problemă, care însă, de fapt, în practică nu poate fi exclusă.

Astfel, autorul român Carmen Tamara Ungureanu concluzionează că partea în al cărei interes a fost stipulată condiția este liberă să renunțe unilateral la aceasta, atât timp cât condiția nu s-a îndeplinit. Renunțarea la condiție face ca obligația să fie simplă [12].

În mod cert, renunțarea la condiția stabilită în actul juridic poate fi realizată. Opinia autorului român Carmen Tamara Ungureanu însă poate fi defectuoasă în unele situații [13]. Astfel, considerăm a fi imposibilă renunțarea la condiție în cazul în care acest fapt ar anula totalmente vreo prestație din partea debitorului, iar actul juridic încheiat și-ar modifica natura juridică. Sau, cum ar fi posibil, din punct de vedere practic, renunțarea unilaterală la condiție, în cazul în care suntem în prezența unui act juridic bilateral. Înseamnă oare acest fapt că un act juridic bilateral și sinalagmatic poate fi modificat prin voința unei singure părți. Credem că nu, acest fapt fiind practic imposibil din punctul de vedere al aplicabilității și efectelor asupra subiecților participanți la actul juridic încheiat. Astfel, în cazul actelor juridice unilaterale, considerăm că este posibilă și revocarea unilaterală a clauzei cu privire la condiție (cum ar fi în cazul testamentului, de exemplu). Pentru actele sinalagmatice, renunțarea la condiție, considerăm, că ar fi posibilă din punct de vedere practic, doar prin încheierea unui acord de modificare a actului juridic inițial, în cadrul căruia este necesar nu doar de a exclude clauza cu privire la condiția instituită în act, dar și fapt ce este

mult mai important, a concretiza drepturile și obligațiile părților, care rămân a fi valabile după încheierea acestui acord adițional, clauzele fiind acceptate necondiționat de ambele părți.

Reiterând cele expuse mai sus, concluzionăm că renunțarea la condiția stabilită într-un act civil încheiat este posibilă, în cazul întrunirii următoarelor condiții:

– renunțarea să fie efectuată până la producerea evenimentului;

– actul juridic civil se poate să existe în lipsa condiției;

– excluderea condiției să nu modifice natura juridică a actului încheiat, spre exemplu, din act cu caracter oneros să-l transforme în unul cu titlu gratuit;

– în cazul renunțării la condiție, să fie respectată procedura cerută pentru această categorie de acte juridice (unilateral sau bilateral).

Astfel, dacă se va ține cont de realizarea acestor condiții, în virtutea principiului libertății contractuale, actul juridic civil poate să rămână valabil în lipsa condiției, având aspectul unui act simplu și pur. Totodată, conform opiniei unor autori francezi, în acest caz ar putea fi instituită novațiunea sau după caz încheiat un nou act juridic civil [14];

d) condiția este evenimentul de care depinde însăși existența obligației, și deci a însuși actului încheiat, spre deosebire de termen, care nu afectează decât exigibilitatea ori durata obligației și nu existența ei. Condiția suspendă prin sine fie nașterea obligației, fie desființarea ei [15].

Având aceeași origine, termenul, condiția și sarcina au unele tangențe, care însă nu trebuie să facă confuzie între ele.

Astfel diferența dintre termen și condiție este evidentă, având următoarele repere: realizarea condiției este nesigură, realizarea termenului este sigură; condiția afectează însăși existența efectelor actului juridic, termenul afectează numai executarea actului juridic; termenul produce efecte numai pentru viitor, condiția, în principiu, efecte și pentru prezent.

Sarcina prin sine constă în obligația de a da, a face sau a nu face impusă dispunător gratificatului în actele cu titlu gratuit. Între sarcină și condiție există următoarele deosebiri:

– în timp ce condiția poate afecta atât actele cu titlu oneros, cât și pe cele cu titlu gratuit, sarcina are aplicație numai în materialul actelor cu titlu gratuit;

– condiția afectează însăși existența actului juridic civil, în timp ce sarcina nu afectează existența acestuia, ci numai eficacitatea sa;

– condiția operează de drept, în timp ce în cazul sarcinii se face apel la instanță (se solicită instanței);

– în timp ce condiția operează de drept, instanța de judecată urmând să constate efectele produse de realizarea ori nerealizarea condiției, revocarea (rezoluțiunea) pentru neexecutarea sarcinii trebuie cerută în instanța de judecată;

– desființarea actului juridic pentru îndeplinirea ori neîndeplinirea condiției, precum și revocarea sau

rezoluțiunea pentru neexecutarea sarcinii produce, de obicei, efecte retroactive [16].

Atât legislația civilă a Republicii Moldova, cât și doctrina civilistică clasifică condiția în funcție de mai multe criterii.

• În funcție de *efectele* pe care le produce, condiția poate fi *suspensivă* sau *rezolutorie* (extinctivă) [17].

Este *suspensivă* când de evenimentul viitor și nesigur depinde nașterea drepturilor și obligațiilor părților. Conform art. 230 CC RM, „Actul juridic se consideră încheiat sub condiție suspensivă dacă apariția drepturilor subiective civile și a obligațiilor corelative prevăzute de el depinde de un eveniment viitor și incert sau de un eveniment survenit, însă deocamdată necunoscut părților”. Un exemplu ar fi: îți vând casa mea din Chișinău, dacă voi fi transferat la muncă în mun. Bălți; alt exemplu, X se obligă față de Y să-i doneze un tablou, dacă Y îi va decora casa; dreptul lui Y de a primi donația este suspendat până când își va executa obligația de decorare a casei lui X, a donatorului.

Art. 240 CC RM definește *condiția rezolutorie* ca fiind cea care atrage desființarea actului juridic și restabilirea situației existente până la încheierea lui. Astfel, condiția este *rezolutorie* când de evenimentul viitor și nesigur depinde desființarea actului juridic, cu efect retroactiv, ca și cum acesta n-ar fi existat vreodată. Spre exemplu: îți vând casa mea din Bălți, cu condiția de a accepta ca, în situația în care nu mă voi putea transfera cu familia din Bălți la Chișinău, vânzarea să se desființeze. Alt exemplu, X face o donație lui Y, stipulând în contract că donația se va desființa dacă donatorul moare înaintea sa; condiția rezolutorie constă în faptul că stingerea donației depinde de moartea prealabilă a donatarului.

• În funcție de cauza de care depinde realizarea sau nerealizarea evenimentului viitor și nesigur, condiția poate fi *cazuală*, *mixtă* și *potestativă*. Chiar dacă legislația autohtonă nu se referă la această clasificare, cercetarea acesteia prezintă un interes sporit din punct de vedere practic.

Condiția este *cazuală* atunci când realizarea evenimentului depinde de hazard (întâmplare) și este independentă de voința părților. De exemplu, condiția constă în faptul că stingerea donației depinde de moartea prealabilă a donatarului, ceea ce depinde de întâmplare; în acest caz, condiția este cazuală și rezolutorie, sau îți vând barca dacă în termen de o lună nu se va îndrepta vremea. Cazul când survenirea evenimentului are loc independent de voința părților, constituie forma ideală de condiție, care nu poate pune la îndoială eficacitatea actului juridic încheiat în niciun caz.

Condiția este *mixtă* atunci când realizarea evenimentului depinde atât de voința uneia dintre părți, cât și de voința unei persoane determinate. De exemplu, X îi vinde lui Y imobilul pe care însă mai întâi mama trebuie să i-l doneze. Alt exemplu: X se obligă să-i vândă lui Y autoturismul său Audi, cu condiția ca de ziua lui să primească de la tatăl său un Volkswagen.

Condiția este *potestativă* atunci când realizarea evenimentului depinde de voința uneia dintre părțile actului juridic. Ea este de două feluri:

a) *potestativă simplă*, când realizarea sau nerealizarea condiției depinde de voința unei părți și de o faptă exterioară ori de voința unei persoane nedeterminate. Spre exemplu, îți vând apartamentul meu, dacă mă voi căsători. Condiția *potestativă simplă* este condiția a cărei realizare depinde, în același timp, de voința uneia dintre părți și de un element exterior (de împrejurări obiective sau de fapta unui terț nedeterminat); de exemplu, X îi închiriază lui Y apartamentul său, atât vreme cât nu va reuși la examenul de admitere în magistratură (acesta nu este un termen incert, pentru că evenimentul nu este sigur că se va realiza); actul juridic depinde de voința lui X, dar și de un element exterior; este deci o condiție potestativă simplă și rezolutorie. Alt exemplu: X îi vinde lui Y imobilul din sat, dacă se căsătorește în Chișinău (condiție potestativă simplă și suspensivă).

b) *potestativă pură*, când realizarea sau nerealizarea condiției depinde exclusiv de voința unei părți. Ea se poate reduce la formula „dacă vreau”. De fapt, în acest caz, nu suntem în prezența unui angajament juridic real. Regula este că obligațiile asumate sub condiție suspensivă pur potestativă sunt lovite de nulitate absolută, deoarece o asemenea condiție înseamnă, practic, lipsa intenției de a se obliga. Astfel, în conformitate cu alin.(2) art. 235 CC RM, condiția a cărei survenire sau nesurvenire depinde de voința părților actului juridic este nulă. În acest sens, textul legii nu precizează dacă nulitatea se va aplica doar în cazul când condiția potestativă este instituită în favoarea debitorului sau/și a creditorului. Autorii *Comentariului Codului civil* [18] menționează că atât jurisprudența, cât și doctrina optează în favoarea unei soluții de interpretare restrictivă, acceptând în calitate de posibilă situație când condiția potestativă va fi instituită în favoarea creditorului. Obligația asumată sub condiție pur potestativă din partea *debitorului* nu este valabilă și numai dacă acea condiție este în același timp *suspensivă*. Acest fapt ar presupune lipsa voinței de a se obliga, de exemplu: îți voi restitui suma împrumutată dacă voi dori. Este însă valabilă *condiția pur potestativă din partea creditorului* (de exemplu, X se obligă să îi acorde un împrumut de bani fiului său, dacă acesta îi va solicita împrumutul promis). Totuși în literatura juridică [19] se menționează că în contractul de donație nu este valabilă inserarea unei condiții pur potestative. În acest sens, Codul civil al României stipulează că este nulă donația făcută cu condiții a căror îndeplinire ține numai de voința donatorului.

• În funcție de posibilitatea realizării evenimentului, condiția poate fi *posibilă* și *imposibilă*.

Condiția este *imposibilă* când evenimentul nu se poate realiza, fie sub aspect material, fie juridic. Imposibilitatea se apreciază la data încheierii actului juridic și aceasta pentru că, ulterior încheierii actului juridic, o condiție imposibilă poate deveni posibilă.

De exemplu, X, un băiat de 14 ani se obligă să-i vândă lui Y apartamentul său, cu condiția ca într-un an să dobândească capacitate deplină de exercițiu; această condiție este imposibilă din punct de vedere juridic, deoarece capacitatea deplină de exercițiu se dobândește la 18 ani (sub rezerva art.20 CC RM, potrivit căruia minorul de 16 ani poate dobândi o capacitate de exercițiu anticipată). Condiția imposibilă este nulă și conduce la nulitatea actului juridic, care depinde de ea. Observăm că legea declară nulă nu numai condiția imposibilă, contrară bunelor moravuri sau prohibită de lege, dar și convenția ce depinde de o astfel de condiție.

Uneori o condiție imposibilă constituie prin sine condiția care, de fapt, este un element obligatoriu al actului juridic, spre exemplu, mă oblig să vând imobilul, cu condiția că voi legaliza construcțiile și voi obține actele de proprietate. În acest caz, notarul nici nu ar putea încheia contractul de vânzare-cumpărare, recomandând încheierea unui antecontract.

• În funcție de conformitatea condiției cu legea și morala, condiția poate fi *licită* sau *morală* ori condiție *ilicită* sau *imorală*.

Condiția ilicită contravine legii, ordinii publice, iar condiția imorală contravine bunelor moravuri. De exemplu, X se obligă să-i doneze lui Y un computer, cu condiția ca Y să sustragă din casa lui Z o scrisoare pe care o scrisese X; aceasta este o condiție ilicită: constă în săvârșirea unei infracțiuni de furt. Dacă, de exemplu, T îi donează lui F o garsonieră, cu condiția ca F să nu mai vândă droguri, atunci actul juridic este afectat de o condiție imorală; este imoral ca un fapt ilicit să poată fi împiedicat numai prin procurarea unui folos patrimonial. Condiția ilicită sau imorală este sancționată cu nulitatea absolută și atrage desființarea actului juridic care depinde de acea condiție. Adeseori în doctrina română poți găsi exemple de condiție ce ține de restricția de a încheia căsătorie. Spre exemplu, îți donez imobilul cu condiția că nu te vei căsători până la vârsta de 20 de ani, sau îți donez imobilul dacă te căsătorești cu mine. Considerăm că astfel de condiții nu doar sunt imorale, dar și, prioritar, ilegale. Caracterul ilegal al unor astfel de condiții reiese în special din alin.(2), (3), și (4) ale art. 23 CC RM și presupune o limitare expresă a persoanei în capacitatea lui de exercițiu, fapt ce nu doar ar desființa actul juridic încheiat, ci ar determina nulitatea totală a actului.

• În funcție de modul în care este formulată – afirmativ sau negativ – condiția poate fi *pozitivă* sau *negativă*. Această clasificare este expres reglementată de art. 236 și 237 CC RM.

Condiția este *pozitivă* dacă este formulată în sens afirmativ (trebuie să faci, trebuie să execuți).

Condiția este *negativă* dacă este formulată în sens negativ. De exemplu, tatăl se obligă să-i doneze fiului un autoturism, de ziua lui, dacă *nu va* lua note mai mici de 9 în sesiunea de vară; aceasta este o condiție potestativă mixtă și negativă, sau spre exemplu: îți închiriez o cameră din apartament, dacă nu-l vând în termen de o lună.

Cu privire la îndeplinirea sau neîndeplinirea condiției operează unele reguli, între care:

a. *dacă este vorba de îndeplinirea condiției, aceasta trebuie să se facă așa cum s-au înțeles părțile, așa cum au dorit părțile să fie făcută.*

Art. 578 CC RM stabilește că dacă efectele unui act juridic depind de îndeplinirea unei condiții, obligația devine scadentă în ziua survenirii acesteia.

b. *dacă în actul juridic încheiat s-a stipulat un termen:*

– în cazul condiției pozitive, condiția se va considera nerealizată, dacă

i. termenul a expirat fără ca evenimentul să se fi produs, chiar dacă ea se va realiza ulterior;

ii. dacă înainte de expirarea termenului prevăzut, este sigur că evenimentul-condiție nu se va mai produce;

– în cazul condiției negative, condiția se va considera realizată, dacă

i. termenul fixat s-a epuizat, fără ca evenimentul să se producă, chiar dacă el se va produce ulterior până la expirarea termenului fixat, devine evident că evenimentul nu mai poate avea loc;

ii. condiția se consideră neîndeplinită, dacă, înainte de expirarea termenului fixat, realizarea condiției a devenit imposibilă în mod cert în viitor; de exemplu, se pune condiția ca tirul cu marfă T să sosească în ziua X, iar înainte de ziua X, tirul este distrus într-un accident rutier.

c. *dacă părțile nu au fixat nici un termen:*

– în cazul condiției pozitive, realizarea ei trebuie așteptată la infinit și condiția nu poate fi nicicând considerată ca definitiv nerealizată. Ea poate fi recunoscută ca definitiv nerealizată, atunci când este evident că survenirea ulterioară a evenimentului este imposibilă (art. 236 CC RM) (de ex., decesul persoanei sau pierderea bunului);

– în cazul condiției negative, condiția se consideră realizată când va fi evident că evenimentul nu va surveni, nu se mai poate produce;

d) *dacă debitorul obligat sub condiție împiedică îndeplinirea ei*, condiția se consideră îndeplinită. Condiția se consideră *îndeplinită*, atunci când debitorul, obligat sub condiție, a împiedicat îndeplinirea ei (art.241 alin.(1) CC RM).

Și invers, condiția se consideră *neîndeplinită*, dacă partea interesată de îndeplinirea condiției determină, cu rea-credință, realizarea evenimentului (alin. (2) art. 241 CC RM). Aceste reguli se aplică în cazul tuturor condițiilor, deci și al celor pozitive, și al celor negative.

Unii autori consideră că pentru a evita instituirea unei incertitudini între părți prin încheierea actului juridic cu condiție, elocvent ar fi încheierea unor antecontracte, care fie prin realizare, vor trece într-un contract simplu și pur, neafectat de condiție, fie va înceta până la inițierea raporturilor contractuale nemijlocite. Totuși fiecare dintre aceste forme de inițiere a raporturilor juridice contractuale pot avea unele avantaje sau pot fi în detrimentul intereselor părților.

În acest sens, la încheierea actului juridic unilateral, forma prealabilă de inițiere a raporturilor juridice civile prin antecontract este imposibilă. Totodată, chiar și în cazul actelor juridice bilaterale nu întotdeauna putem cu certitudine să stabilim dacă este mai elocvent încheierea unui antecontract sau a unui contract afectat de condiție. Încheierea actelor juridice sub condiție va fi mai avantajoasă din punct de vedere material, evitând cheltuieli, dar vor acorda și o siguranță mai mare părților interesate în încheierea actului. Aici însă este extrem de important de a face distincție între actul juridic încheiat sub condiție suspensivă și antecontract. În cazul actului juridic încheiat sub condiție suspensivă, survenirea condiției are drept efect nașterea drepturilor și a obligațiilor stipulate în el, fără a fi necesară încheierea unui alt act juridic. În cazul antecontractului însă, pentru apariția drepturilor și obligațiilor ce nasc din el, este necesară încheierea unui contract [20].

Efectele condiției

Două principii guvernează efectele condiției, și anume:

– condiția afectează însăși existența actului juridic civil – adică nașterea ori desființarea lui (spre deosebire de termen care afectează doar executarea actului);

– condiția produce efectele retroactive. Efectele condiției se produc, în principiu, *retroactiv*, în sensul că momentul de la care sau până la care se produc efectele nu este acela al îndeplinirii sau neîndeplinirii condiției, ci momentul încheierii actului juridic civil sub condiție. De altfel, retroactivitatea condiției este criticabilă în înseși efectele ei relative la terți. De aceea legislațiile germană și elvețiană au suprimat efectul retroactiv legal al condiției. Codul civil german permite părților să atribuie un efect retroactiv convențional condiției, printr-o declarație de voință expresă; însă acest efect este mărginit la raporturile dintre părți, și nu poate lovi pe terți (art. 159 al Codului civil german).

Condiția îndeplinită este *prezumată* a produce efecte *retroactiv*, din momentul încheierii contractului, dacă din *voința părților*, *natura contractului* ori *dispozițiile legale* nu rezultă contrariul. Prin urmare, regula retroactivității nu este imperativă. Efectele condiției sunt diferite, după cum aceasta este suspensivă sau rezolutorie și în funcție de intervalul de timp în care se analizează efectele, adică *pendente conditione* (intervalul cuprins între momentul încheierii actului juridic și momentul în care îndeplinirea sau neîndeplinirea condiției devine sigură) sau *evenimente conditione* (perioada ulterioară momentului îndeplinirii sau neîndeplinirii condiției).

a) *Efectele condiției suspensive*

În intervalul cuprins între momentul încheierii actului juridic și momentul în care îndeplinirea sau neîndeplinirea condiției devine sigură, specific condiției suspensive este că în toată această perioadă actul juridic civil nu își produce efectele. Mai mult, drep-

turile și obligațiile sub condiție suspensivă nu numai că nu produc efecte, dar nici nu s-au născut încă; de exemplu, o persoană care are un drept de proprietate sau de creanță sub condiție suspensivă nu are nici un drept actual, nu este încă proprietar sau creditor. Totuși, există posibilitatea unui drept viitor, a unui *drept condițional*. Acest drept este transmisibil, atât prin acte între vii, cât și pentru cauză de moarte. Dreptul condițional al creditorului este transmisibil cu caracterul său eventual. Creditorul l-ar putea înstrăina între vii – ipoteză puțin practică. Mai frecventă este transmisiunea prin deces: dacă creditorul moare înainte de realizarea condiției, dreptul suspendat prin condiție se transmite moștenitorilor săi.

Referitor la posibilitatea încheierii actelor de dispunere cu privire la bunurile ce constituie obiect al contractelor condiționate, Codul civil al Germaniei în art.161 stipulează: „Dacă persoana a dispus de bun, în cadrul unui act cu condiție suspensivă, orice dispunere ulterioară, efectuată cu privire la acest bun în perioada de până la realizarea condiției, la îndeplinirea acesteia este nevalabilă în măsura în care ea împiedică survenirea circumstanțelor, care sunt corelate cu condiția instituită. La astfel de dispunere pot fi atribuite, acele acte de dispoziție care au fost exercitate în perioada de așteptare a realizării condiției, în procedura de executare silită, aplicarea interdicțiilor sau efectuate de administratorul insolvenței în procedura de insolvență”.

Titularul dreptului condițional poate face acte de conservare pentru păstrarea sa (de ex., poate înscrie o ipotecă, poate întrerupe o prescripție). Mai departe, o ipotecă constituită și înscrisă în favoarea creditorului, în intervalul dintre încheierea convenției și realizarea condiției, se află retroactiv validată și va lua deci rang din ziua înscrierii sale, ca și cum creanța ar fi existat deja la acea dată. O plată făcută înainte de realizarea condiției suspensive de către debitor, fie chiar din eroare, se află retroactiv validată prin realizarea condiției, așa încât debitorul nu poate repeta ceea ce a plătit, dacă nu a făcut-o înainte de realizare.

Prin excepție, în caz de legat, se consideră că beneficiul unui legat condițional este personal al legatarului, așa încât dacă legatarul moare înainte de îndeplinirea condiției, legatul se stinge, și moștenitorii legatarului nu beneficiază de realizarea ulterioară a condiției.

Astfel, în această perioadă condiția (*pendente conditione*) produce următoarele efecte:

- a. creditorul nu poate pretinde piața de la debitor;
- b. plata făcută de debitor în această perioadă nu este o plată valabilă, nu este deci o executare valabilă a obligației;
- c. obligația nu se poate stinge prin compensație;
- d. în acest interval de timp nu curge prescripția extinctivă;
- e. în actele translative de drepturi reale nu se produce efectul translativ de drept real.

Cu toate aceste efecte, creditorului i se recunosc anumite prerogative:

- poate face acte de conservare;
- poate cere și obține garanții pentru creanța sa;
- poate ceda prin acte *inter vivos* și *mortis causa* dreptul său condițional.

Eveniente conditione, efectele condiției suspensive diferă, după cum acesta s-a realizat sau nu. Dacă s-a realizat, se consideră, retroactiv, că actul juridic a fost simplu și pur de la început. Dreptul născut în realitate numai în momentul realizării condiției se consideră, printr-o ficțiune a legii, că s-a născut de la data încheierii actului juridic. Atunci când condiția suspensivă produce efecte retroactive, în caz de îndeplinire, debitorul este obligat la executare ca și cum obligația ar fi fost simplă. Actele încheiate de proprietarul sub condiție suspensivă sunt valabile și, în cazul îndeplinirii condiției, produc efecte de la data încheierii lor. Când condiția suspensivă nu s-a îndeplinit, actul juridic nu este eficace, nu-și produce efectele în viitor, după cum nu a produs efecte nici în trecut. Se va considera că actul juridic nu a fost niciodată încheiat.

b) *Efectele condiției rezolutorii*

Pendente conditione, actul juridic civil afectat de condiția rezolutorie își produce efectele ca și cum ar fi simplu, deoarece condiția rezolutorie (ca și termenul extinctiv) nu condiționează efectele actuale ale actului juridic, ci numai pierderea viitoare și stingerea efectelor actului juridic. *Eveniente conditione*, efectele condiției rezolutorii diferă după cum aceasta s-a realizat sau nu. Dacă s-a realizat, actul juridic se desființează cu efect retroactiv. Se consideră că actul s-a stins de la început și n-a produs niciodată efecte, iar efectele produse în realitate sunt șterse în mod retroactiv, părțile fiind puse în situația anterioară, dinaintea încheierii actului juridic. Atunci când condiția rezolutorie produce efecte retroactive, în caz de *îndeplinire*, fiecare dintre părți este obligată să restituie celeilalte prestațiile pe care le-a primit în temeiul obligației, ca și cum aceasta nu ar fi existat niciodată. De la această regulă sunt două excepții. Astfel, în lipsă de stipulație sau prevedere legală contrară, *fructele* culese ori încasate înaintea îndeplinirii condiției se cuvin proprietarului sub condiție rezolutorie, după îndeplinirea condiției el nu le restituie. De asemenea, în cazul *contractelor cu executare continuă sau succesivă* afectate de o condiție rezolutorie, îndeplinirea acesteia, în lipsa unei stipulații contrare, nu are niciun efect asupra prestațiilor deja executate; deci acestea nu se restituie. Când condiția rezolutorie nu s-a realizat, actul juridic se consolidează definitiv. El continuă să-și producă efectele în viitor, ca și cum ar fi fost de la început simplu.

În concluzia celor relatate *supra*, putem confirma cu certitudine că actele juridice încheiate cu condiție:

1) în primul rând, constituie o construcție complexă, orientată spre crearea unor drepturi și obligațiuni condiționate, iar realizarea reală a drepturilor și executarea nemijlocită a obligațiilor, precum și stingerea

acestora se află într-o legătură indisolubilă de producerea unui eveniment viitor și posibil;

2) în cadrul formării actelor juridice încheiate cu condiție, este dominantă inițiativa personală a părților, fapt ce determină individualizarea raportului juridic contractual. Acest fapt însă trebuie corelat pe un principiu echitabil cu principiul securității circuitului civil;

3) chiar dacă actele juridice încheiate cu condiție au caracter pronunțat de risc, totodată încheind un astfel de act juridic, părțile pot să-și obțină o garanție a faptului că drepturile și obligațiile stabilite la momentul încheierii actului vor rămâne constante/nemodificate până la realizarea evenimentului.

Referințe:

1. Hamangiu G., Risetti-Bălănescu I., Băicoianu Al. *Tratat de drept civil român*. Ediție îngrijită de Dumitru Rădescu. Vol. I. București: ALL. Colecția Restitutio, 2002, p. 96.
2. Urs Iosif. *Drept civil roman. Teoria generală*. București: Oscar Print, 2006, p. 255.
3. Dogaru I. *Ideea curgerii timpului și consecințele ei juridice*. București: Beck, 2002, p. 477.
4. *Drept civil. Teoria generală. Persoanele*. Emil Poenaru, 2002, p. 155.
5. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. I. Chișinău: Arc, 2005, p. 451.
6. Baieș S., Roșca N. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Ediția a IV-a. Chișinău, 2011, p. 182.
7. *Римское частное право: Учебник*. Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. Москва: Юристъ, 1996, с. 330.
8. A se vedea art. 1398 al Codului civil al României, art. 157 al Codului civil al Federației Ruse.
9. Гримм Д.Д. *Лекции по догме римского права*. Москва, 2003, с. 158.
10. Boroș G. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. Ed. a II-a. București: All Beck, 2002, p. 192.
11. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. I, p. 451.
12. Tamar Ungureanu Carmen. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. București: Hamangiu, 2012, p. 191.
13. *Ibidem*, p.195.
14. Taisne J.J. *La notion de condition dans les actes juridiques*. Vol. 2. Lille, 1977, p. 11.
15. Popescu T. *Drept civil*. București, 1998, p. 118.
16. Urs Iosif R. *Op.cit.*, p. 270.
17. Beleiu Gh. *Drept civil roman. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. București: Casa de editură și presă „Sansa” SRL. 1995, p. 157.
18. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*. Vol. I, p. 453.
19. Cojocaru Aspasia. *Drept civil. Partea generală*. București, 2004, p. 243.
20. Baieș S., Roșca N. *Op.cit.*, p. 184.

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND COMPETENȚA AUTORITĂȚII ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

Liliana ȚURCAN,
doctor în drept, lector superior (USM)
Cristina POPOVICI,
magistru în drept, lector (USM)

Scopul acestui articol este de a analiza opiniile doctrinarilor privitor la conținutul competenței autorităților administrației publice. Sunt examinate, de asemenea, caracterele și tipurile competenței acestor autorități. Competența este elementul de bază al statutului juridic al autorităților administrației publice. Conținutul competenței unei autorități publice ne permite să determinăm locul și rolul acesteia în cadrul mecanismului statal.

Cuvinte-cheie: competența autorității administrației publice; conținutul competenței; caracterele competenței; tipurile competenței.

* * *

The purpose of this article is to analyze doctrinal views regarding the content of the competence of public administration authorities. Also, characters and types of competence of these authorities are examined. Competence is the basic element of the legal status of public administration authorities. The content of the competence of a public authority allows us to determine its place and role within the state mechanism.

Keywords: competence of the public administration authority; content of competence; characters of competence; types of competence.

Autoritatea administrației publice este o categorie a autorității publice, dispunând, în atarens, de toate semnele specifice acesteia, și în principal semnul: deținerea prerogativelor cu caracter de putere publică. Autoritatea administrației publice desfășoară o activitate specifică: aducerea la îndeplinire a legii sau prestarea de servicii publice, în limitele legii. Fixarea clară a competenței unei autorități a administrației publice ne permite să identificăm locul și rolul acesteia în cadrul mecanismului statal.

Cunoscutul cercetător rus V. Manohin a menționat într-o monografie a sa că „competența constituie factorul determinant în comparație cu alte elemente componente ale statutului organului statal” [1]. Competența autorităților administrației publice determină limitele legale ale activității acestora. În funcție de caracterul competenței, se stabilește structura autorității, se determină formele și metodele de activitate, se evidențiază hotarele responsabilității în cazul încălcării normelor în vigoare. Iată de ce anume competența constituie elementul de bază al statutului juridic al autorității administrației publice.

Se presupune că termenul „competență” provine de la latinescul *competere* (a corespunde) sau de la alt cuvânt de proveniență latină *competentia* (conducere, capacitate, apartenență de drept). Astăzi acest termen poate fi înțeles în două sensuri: a) sfera întrebărilor, despre care una sau mai multe persoane posedă un volum de cunoștințe; b) un anumit cerc de împuterniciri (drepturi și obligații).

Literatura de specialitate cuprinde numeroase opinii referitoare la definiția „competenței autorității administrației publice”, la elementele ei, precum și la caracterele acesteia. Astfel, competența a fost definită ca: sferă de activitate strict determinată, organul care o exercită având volumul corespunzător de drepturi și obligații [2]; cercul de obligații și îm-

puterniciri [3]; un sistem de împuterniciri ale organului, prin intermediul cărora se realizează puterea de stat [4]; volumul strict determinat de drepturi și obligații, de care dispune organul respectiv în vederea exercitării sarcinilor și funcțiilor sale [5]; dreptul și, totodată, obligația, prevăzută de lege și alte acte normative, de a duce o anumită activitate, adică de a fi în acest scop subiecți în diferite raporturi juridice [6]; un ansamblu de atribuții stabilite de Constituție și de alte legi prin care autorităților publice li se conferă drepturi și obligații în vederea realizării puterii publice [7]; ansamblu de atribuții stabilite de Constituție sau de lege, ce conferă drepturi și obligații pentru a duce, în nume propriu și în realizarea puterii publice, o anumită activitate administrativă [8] etc.

Observăm că majoritatea definițiilor prezentate cuprind drept element de bază al conținutului competenței autorității administrației publice atribuțiile acesteia. Renumitul administrativist român A. Iorgovan subliniază într-o lucrare a sa că „atribuțiile sunt, de fapt, drepturile și obligațiile prevăzute de Constituție sau de lege de a desfășura o anumită activitate administrativă, într-o anumită materie, într-un anumit loc și timp” [9].

De menționat că legislația în vigoare a Republicii Moldova, dar și a altor state, foarte rar utilizează termenul competență cu referire la autoritățile administrației publice. Drept exemplu aici putem aduce titlul II „Competența guvernului” din *Legea Republicii Moldova cu privire la Guvern*, nr.64 din 31.05.1990 [10] sau Secțiunea a 2-a cu titlul „Competențele consiliilor locale”, cap. II din *Legea Republicii Moldova privind administrația publică locală*, nr.436 din 28.12.2006 [11].

În ultima perioadă, actele normative ce reglementează statutul juridic al autorităților administrației publice conțin așa noțiuni ca *misiunea, funcțiile*,

atribuțiile, drepturile, obligațiile autorității. Unele norme în vigoare, spre regret, au fost elaborate, fără a fi luate în considerație opiniile expuse în doctrină privitoare la conținutul competenței. Spre exemplu, Hotărârea Guvernului nr.1310 din 14.11.2006 *Cu privire la aprobarea structurii-tip a regulamentelor privind organizarea și funcționarea organului central de specialitate al administrației publice și autorității administrative din subordinea acestuia* [12] prevede că regulamentul organului central de specialitate al administrației publice trebuie să prevadă în capitolul II, pe lângă misiunea și funcțiile organului, atribuțiile și drepturile acestuia. Dacă atribuțiile constituie nu altceva decât drepturile și obligațiile, care ar fi sensul prevederii drepturilor organului într-un punct separat? Și de ce nu sunt prevăzute obligațiile?

În literatura de specialitate, s-a expus opinia că drepturile și obligațiile autorităților administrației publice sunt două categorii ce nu trebuie să fie confundate. Autoritatea administrației publice are un anumit cerc de obligații față de stat, în vederea realizării sarcinilor impuse, și totodată dispune de drepturi cu referire la particulari. Deci, drepturile și obligațiile, vorbind la figurat, sunt îndreptate în direcții diferite [13]. De menționat că obligațiile numaidacă trebuie să fie prioritare față de drepturi, deoarece anume ele configurează ce acțiuni trebuie să întreprindă autoritatea ținând seama de scopul pentru care a fost creată.

Analizând competența autorităților administrației publice, observăm că unele drepturi ale acestor autorități constituie, în același timp, și obligații ale acestora. De exemplu, *Legea Republicii Moldova privind administrația publică centrală de specialitate* nr.98 din 04.05.2012 [14] stabilește în art.27 drepturile generale ale ministerului și ale altei autorități administrative centrale. De menționat că o mare parte din aceste drepturi sunt, totodată, și obligații, de exemplu: dreptul de a convoca ședințe cu privire la chestiunile ce țin de domeniile lor de activitate (lit.d) din art.27) sau dreptul de a abroga acte ce contravin legislației autorităților administrative, a serviciilor publice descentralizate din subordine, precum și a instituțiilor publice în care ele au calitatea de fondator (lit.i) din art.27) ș.a.

Pornind de la faptul că în cazul autorităților publice este foarte greu de delimitat cu strictețe drepturile de obligații, uneori este mai ușor de expus doar atribuțiile, care de fapt includ în sine atât drepturile, cât și obligațiile. Spre exemplu, în textul *Legii Republicii Moldova privind administrația publică locală* nr.436 din 28.12.2006 regăsim doar atribuțiile primăriei, nu însă drepturile și obligațiile acesteia (a se vedea: art.40 din lege).

Trebuie de menționat că nu toate drepturile și obligațiile autorității administrației publice determină competența acesteia. Explicația este că autoritatea administrației publice în activitatea sa se conduce nu numai de actele normative ce stabilesc competența ei, ci de întreaga legislație referitoare la autoritatea

respectivă și la subiecții de drept cu care aceasta intră în relații pe parcursul exercitării activității de administrare [15]. În opinia doctrinarului rus B. Lazarev, „uneori, organele administrației de stat pot să acționeze nu în calitate de subiecți ce realizează puterea de stat, ci doar ca participanți la relațiile civile – în calitate de persoane juridice. Aceste drepturi și obligații nu intră în competența organului respectiv” [16].

Așadar, în conținutul competenței autorităților administrației publice se includ doar acele atribuții ce conferă drepturi și obligații în vederea realizării puterii publice. Aceasta presupune, implicit, prerogativa autorității de a aplica forța de constrângere, atunci când se cere a fi impus interesul public.

Unii autori atribuie, nejustificat, conținutului competenței un cerc foarte larg de elemente componente. Spre exemplu, în doctrina autohtonă s-a expus părerea că „competența organului puterii executive stabilită de către legislație și actele normative include sarcinile organului, funcțiile lui, adică direcțiile activității, obligațiile și drepturile, responsabilitatea, formele și metodele activității, structura organului” [17]. Poate fi oare extinsă sfera competenței organului asupra sarcinilor, funcțiilor lui etc.? Pentru a răspunde la această întrebare, este necesar a dezvălui esența elementelor conținutului competenței incluse în definiția expusă *supra*.

Astfel, A.Iorgovan a definit sarcinile autorităților administrative drept „ansamblul necesităților sociale, obiectiv determinate, evaluate politic și consacrate prin norme juridice, fundamentând rațiunea de a fi a acestor organe” [18]. Un alt cercetător, doctrinarul din Federația Rusă V.Manohin, a subliniat că „sarcinile organului întăresc ceea ce acesta trebuie să realizeze pe parcursul activității sale și să obțină ca rezultat al ei... Organele administrației de stat au, în linii generale, drept sarcină organizarea în practică și exercitarea zi de zi a conducerii cu toate domeniile și sferile administrației de stat” [19].

Atribuțiile autorității administrației publice sunt, de fapt, mijloacele juridice de realizare a sarcinilor. Autorul I.Santai consideră că „între sarcină și atribuție există o strânsă legătură, deoarece ultima reprezintă investirea conferită pentru realizarea celei dintâi” [20].

Sarcinile autorității administrației publice reprezintă, în opinia noastră, nu altceva decât rezultatul final al exercitării competenței sau, altfel spus, determinarea sarcinilor contribuie la stabilirea hotarelor competenței unei autorități concrete.

Legislația în vigoare nu folosește termenul de „sarcină”, ci *misiunea autorității administrației publice*. Astfel, spre exemplu, *Legea Republicii Moldova privind administrația publică centrală de specialitate* nr.98 din 04.05.2012 stabilește în art.24 alin. (1): „Misiunea definește rolul fiecărui minister și al fiecărei alte autorități administrative centrale în sistemul instituțional al administrației publice centrale de specialitate, precum și viziunea strategică cu

privire la realizarea politicii de stat în domeniile de activitate de care acestea sînt responsabile”.

O altă problemă constă în determinarea faptului dacă *funcțiile autorității* intră în conținutul competenței sale. Doctrinarul rus I. Bacilo consideră că „...funcțiile, constituind o parte componentă a conținutului competenței, determină ce face organul. Exerțând funcțiile și atribuțiile cu care a fost însărcinat, organul își realizează competența sa, activează în corespundere cu ea și în limitele ei” [21]. De fapt, același autor face o delimitare între *competența* în sens larg, care include mai multe elemente, inclusiv funcțiile organului, și *competența* în sens restrâns, care cuprinde „drepturile și obligațiile juridice ce constituie atribuțiile nemijlocite ale organului” [22]. O definiție legală a funcțiilor o găsim în art. 25 alin. (1) din *Legea Republicii Moldova privind administrația publică centrală de specialitate* nr. 98 din 04.05.2012, care stabilește: „Funcțiile de bază ale unui minister și ale altei autorități administrative centrale reprezintă activitățile administrative care se desfășoară cu regularitate, menite să asigure realizarea integrală a misiunii acestora, având obligatoriu un rezultat al cărui beneficiar este un subiect extern pentru autoritatea în cauză (persoane fizice și juridice, alte autorități publice)”.

Considerăm că nu este corect a include *responsabilitatea autorității administrației publice* în competența acesteia. Competența determină limitele răspunderii juridice a organului în fața statului [23]. În opinia noastră, putem vorbi despre răspunderea juridică a organului pentru executarea necorespunzătoare a competenței sau neexecutarea ei, nicidecum însă despre răspunderea ca element al competenței.

Formele și metodele la fel nu constituie un element al competenței autorității administrației publice. Putem afirma că însăși realizarea competenței are loc prin intermediul formelor și metodelor concrete, luând în considerație scopul propus.

Așadar, având în vedere cele expuse *supra*, putem afirma că în cazul conținutului *competenței în sens restrâns* al autorităților administrației publice este vorba de un ansamblu de atribuții prevăzute de Constituție și legi; aceste atribuții reprezintă, de fapt, drepturile și obligațiile care revin oricărei autorități a administrației publice, de a desfășura o anumită activitate administrativă, într-un anumit domeniu și la un anumit moment și loc. Există însă și *competența în sens larg*, care include pe lângă atribuțiile autorității, misiunea și funcțiile acesteia.

Indiferent de diferențele de opinii cu referire la conținutul noțiunii de competență, doctrina a identificat, în unanimitate, o serie de **caractere ale competenței**: caracter legal, caracter autonom, caracter obligatoriu.

Fiecare organ administrativ are o anumită competență determinată de lege, în raport cu sarcinile ce-i revin și cu necesitățile diviziunii și specializării în exercitarea puterii de stat [24]. Așadar, putem afirma că competența acestor organe are un **caracter legal**.

Caracterul autonom al competenței este intim legat de caracterul legal al acesteia și presupune dreptul organului administrativ de a-și exercita atribuțiile sale și, respectiv, obligația celorlalte organe ale administrației publice – mai ales ierarhic superioare – de a asigura independența necesară realizării lor [25]. Autonomia organului în exercitarea atribuțiilor implică însă și răspunderea lui pentru modul cum își exercită atribuțiile [26].

Realizarea competenței constituie nu numai un drept, ci și o obligație pentru acest organ. În acest sens, nu putem să nu fim de acord cu opinia lui A. Negoită, potrivit căreia „competența nu este un privilegiu pentru cel care o exercită” [27]. **Caracterul obligatoriu** al competenței evocă faptul că exercitarea competenței, conferită de Constituție sau de lege pentru un organ, nu este o facultate, ci o obligație, a cărei neîndeplinire constituie temeiul tragerii la răspundere a organului respectiv, implicit a „deținătorilor” de funcții publice din cadrul acestuia [28].

Competența autorităților administrației publice se determină în funcție de: conținutul atribuțiilor și sfera de activitate – *competența materială*; limitele teritoriale, în care autoritatea își desfășoară activitatea – *competența teritorială*; perioada de timp, în care autoritatea urmează să activeze – *competența temporală*.

Competența materială (*rationae materiae*) desemnează ansamblul prerogativelor unei autorități publice, din punctul de vedere al cuprinsului și al specificului (naturii) lor [29]. După gradul de întindere, o autoritate a administrației publice poate dispune de o *competență materială generală* (în toate domeniile), cum este cazul Guvernului sau de o *competență materială specială* (de ramură sau de domeniu), cum este cazul ministerelor, al altor autorități centrale de specialitate ale administrației publice.

Competența teritorială (*rationae loci*) semnifică întinderea în spațiu a prerogativelor unui organ administrativ, indiferent de natura competenței sale materiale [30]. Din punctul de vedere al competenței teritoriale, autoritățile administrației publice se divizează în autorități centrale, care activează pe întreg teritoriul statului, și autorități locale, care activează, de regulă, în limitele unității administrativ-teritoriale.

Competența temporală (*rationae temporis*) este acel tip de competență care evocă întinderea în timp a prerogativelor unui organ administrativ [31]. De regulă, autoritățile administrației publice se înființează pe o perioadă nelimitată de timp. Cea mai mare parte a acestor autorități sunt conduse însă pe perioade determinate de timp. Încetarea exercițiului activității unei anumite persoane fizice nu va putea duce însă la încetarea activității autorității pe care aceasta o reprezintă, continuitatea fiind o caracteristică esențială a administrației publice [32].

În concluzie, menționăm că noțiunea de competență a fost și rămâne a fi o noțiune fundamentală pentru știința dreptului administrativ. Competența

reprezintă elementul de bază al statutului juridic al autorității administrației publice. Conținutul competenței determină structura autorității, limitele responsabilității, formele și metodele de activitate ale acesteia. Fixarea clară a competenței autorității publice ne permite să identificăm locul și rolul unei autorități a administrației publice în cadrul mecanismului statal.

Referințe:

1. Манохин В. *Порядок формирования органов государственного управления*. Москва: Государственное изд-ство юридической литературы, 1963, с.24.
2. Ямпольская Ц. *Органы советского государственного управления в современный период*. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1954, с.24.
3. Студеникин С. *Советское административное право*. Москва: Государственное изд-ство юридической литературы, 1949, с.23.
4. Лазарев Б. *Компетенция органов управления*. Москва: Юридическая литература, 1972, с.101.
5. *Советское административное право*. Под ред. Ю.Козлова Москва: Юридическая литература, 1985, с.94.
6. Ionescu R. *Drept administrativ*. București: Editura didactică și pedagogică, 1970, p.110.
7. Orlov M. *Drept administrativ*. Chișinău: Epigraf, 2001, p.42.
8. Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. 1. Ed. a III-a. București: All Beck, 2001, p.276.
9. *Ibidem*, p.277.
10. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.131-133.
11. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.32-35.
12. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr.181-183.
13. Лазарев Б. *Op.cit.*, с.83.
14. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.160-164.
15. Лазарев Б. *Op. cit.*, p.80.
16. *Ibidem*.
17. Guțuleac V., Balmuș V. *Problemele administrării de stat*. Chișinău: Editura Fundației Draghiștea, 2002, p.59.
18. Iorgovan A. *Op. cit.*, p.269.
19. Манохин В. *Советское административное право*. Саратов: Саратовский Юридический институт им. Д.И. Курского, 1968, с.57.
20. Santai I. *Drept administrativ și știința administrației*. Vol. 1. Cluj-Napoca: RISOPRINT, 2002, p.56.
21. Бачило И. *Функции органов управления*. Москва: Юридическая литература, 1976, с.54.
22. *Ibidem*.
23. *Советское административное право*, с.94.
24. Iovănaș I. *Dreptul administrativ și elemente ale științei administrației*. București: Editura didactică și pedagogică, 1977, p.122.
25. Iorgovan A. *Op.cit.*, p.278.
26. Vintu I., Anghene M., Străoanu M. *Organele administrației de stat în Republica Socialistă România*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p.62.
27. Negoită A. *Drept administrativ și elemente de știința administrației*. București: Tipografia Universității din București, 1981, p.241.
28. Iorgovan A. *Op.cit.*, p.277.
29. Vedinaș V. *Drept administrativ și instituții politico-administrative. Manual practic*. București: Lumina Lex, 2002, p.247.
30. *Ibidem*, p.248.
31. *Ibidem*.
32. Tofan Dana A. *Drept admintrativ*. Vol.I. București: All Beck, 2003, p.97.

ACCEPȚIUNEA BĂNUIELII REZONABILE POTRIVIT LEGISLAȚIEI PROCESUAL PENALE

Andrei PÎNTEA,
doctorand, lector universitar (USM)

În prezent, nu există un consens științific despre locul bănuielii rezonabile în cadrul procedurii penale. În parte, acest lucru este datorat lipsei unei definiții juridice a acestui termen, în ciuda referirilor sale repetate în textul Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Este imposibil să vorbim despre reglementarea juridică și calitatea relațiilor legate de punerea în aplicare a conceptului studiat, dacă până acum știința nu a dezvoltat o abordare unitară a ceea ce este o bănuială rezonabilă.

Cuvinte-cheie: stat; drept; legislație; bănuială rezonabilă; suspectare; rezonabil; motiv verosimil.

Currently there is no scientific consensus about where the place of reasonable suspicion is in criminal proceedings. Partially this is due to lack of a legal definition of this term, despite its repeated references in the text of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova. It is impossible to talk about the legal regulation and the quality of relationships related to the implementation of the studied concept, if so far science has not developed a unified approach to what is a reasonable suspicion.

Keywords: state; law; legislation; reasonable suspicion; suspect; reasonable; plausible reason.

Orice organizare statală presupune existența unor reguli de conduită, care alcătuiesc ordinea de drept în acel stat și în baza căreia se desfășoară întreaga viață socială. În principiu, ordinea de drept se realizează pe două căi: *prin conformare* și *prin constrângere*. Prima modalitate nu ridică probleme deosebite, în schimb, a doua cale impune din partea organismelor abilitate ale statului o atenție deosebită sub aspectul corectei aplicări a normelor coercitive, prin intermediul organelor sale specializate [1]. În acest context, statul de drept a devenit de neconceput fără justiție, lipsa acestei autorități însemnând arbitrar, nedreptate, anarhie. Iată motivele pentru care un stat de drept trebuie să aibă o putere sau autoritate judecătorească, a cărei sarcină fundamentală să fie înfăptuirea justiției [2].

Cu alte cuvinte, justiția reprezintă modalitatea în care se manifestă în mecanismul statal puterea judecătorească. În multitudinea de încălcări ale regulilor de conduită stabilite prin lege, un loc aparte îl ocupă încălcarea legii penale, adică infracțiunea. Încălcarea legii penale, săvârșirea unei infracțiuni cu vinovăție duc la nașterea unui raport juridic concret de drept penal (raport de conflict), în baza căruia statul are dreptul de a-l trage la răspundere penală pe făptuitor, iar acesta este obligat să suporte consecințele faptei sale. Dar, pentru ca tragerea la răspundere penală a făptuitorului să poată fi materializată în sancțiunea prevăzută de lege, este nevoie de organisme specializate ale statului care să realizeze activitatea de soluționare a conflictului ivit între stat și infractor. Trecerea raportului juridic de drept penal în sarcina organismelor specializate ale statului, în vederea tragerii la răspundere penală a făptuitorului pe calea justiției într-un proces penal, dă naștere la un alt raport juridic, și anume, raportul juridic de drept procesual penal, care se desfășoară între subiecții procesului penal, fiecare cu drepturile și obligațiile ce decurg din această calitate. Importanța deosebită pe care o are, pentru înfăptuirea justiției,

modul în care este soluționat raportul de drept procesual penal derivă și din faptul că legea fundamentală în stat face referire la acest lucru, precizând că: „Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime” [3]. Din punctul de vedere al accesului liber la justiție, acesta trebuie să fie în cel mai înalt grad la îndemâna celor interesați, lucru consfințit de prevederile art. 20 din Constituție, unde se arată că „orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime”, și în completarea alin.(1) art.20 din Constituție, vine și alin.(2), care prevede prompt că: „Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție” [4].

De asemenea, aceeași reglementare se regăsește și în cuprinsul Legii nr.514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească; astfel, conform art. 6: „Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime” [5]. Justiția se înfăptuiește în numele legii de către judecători care sunt independenți și se supun numai legii. Rolul și funcțiile justiției sunt acelea de a interpreta și aplica legile la cazurile concrete, de a judeca și aplica sancțiuni, cu alte cuvinte, de a face dreptate [6].

Procesul penal, în calitate de categorie juridică, a fost definit în literatura de specialitate ca o activitate reglementată de lege, desfășurată de organele competente cu participarea părților și a altor persoane, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită conform vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

Comentariul la Codul de procedură penală al Republicii Moldova menționează că procesul penal reprezintă o activitate specifică reglementată de lege, des-

fășurată de organele de urmărire penală, de organele procuraturii și de instanțele judecătorești în domeniul justiției penale cu participarea părților la proces și a altor subiecți, în scopul constatării și descoperirii infracțiunilor, tragerii la răspundere și pedepsirii persoanelor vinovate de săvârșirea lor, asigurării condițiilor pentru repararea prejudiciului cauzat prin săvârșirea infracțiunii [7].

În alte izvoare doctrinale, procesul penal a fost definit ca un sistem de acțiuni al organelor de stat competente și raporturi juridice ce se nasc între aceste organe și participanți, menționându-se astfel două elemente definitorii, or la aceste două elemente se adaugă și al treilea element – „acțiunile procesuale ale persoanelor ce participă în cauza penală”. Alte definiții date în literatura juridică de specialitate nu conțin deosebiri esențiale, fiind apropiate de cea enunțată, referindu-se la scopul imediat și mediat al procesului penal. Într-o altă opinie, în doctrina germană, procesul penal se definește ca „o mișcare reglementată de lege a cauzei penale spre emiterea sentinței”. Denumirea de „proces” derivă din cuvântul latin *processus*, care semnifică „succesiune de stări, de etape prin care trec, în desfășurarea lor, în schimbarea lor diverse fenomene, evenimente, sisteme naturale sau sociale”. Prin urmare, procesul este o mișcare, înaintare sau progres, în acest aspect juridic, noțiunea dată semnifică mișcarea, acțiunea, activitatea ce trebuie să se desfășoare pentru aplicarea dreptului penal, pentru descoperirea, prinderea, cercetarea și judecarea acelor care săvârșesc infracțiuni. În dreptul procesual penal al Republicii Moldova, alături de noțiunea „proces penal”, se utilizează și termenul „procedură penală”. Noțiunea de „procedură” provine de la cuvântul francez *procedure*, care semnifică „totalitatea formelor și actelor îndeplinite de un organ de jurisdicție sau de alt organ de stat, în exercitarea funcției sale”. La origine, în dreptul român (deși existau noțiunile *processus* și *procedere*), formele și actele prin care trecea litigiul de drept erau denumite *judecată* (*judicium*), pornind de la faptul că judecarea cauzei era principala și unica activitate de soluționare a conflictului de drept și doar mai târziu, aproximativ în secolul XII, prin intermediul glosatorilor din Evul Mediu, termenul *proces* a intrat în vocabularul juridic tradițional [8].

Bănuiala este un termen de uz general, dar analizat prin prisma procedurii penale, termenul capătă o semnificație restrânsă, specială. Acest cuvânt este un substantiv verbal format din verbul „a suspecta”, care înseamnă „a presupune vina cuiva, a-i preconiza intențiile, acțiunile și comportamentul”. În prezent, nu există un consens științific despre locul bănuielii rezonabile în cadrul procedurii penale. În parte, acest lucru este din cauza lipsei unei definiții juridice a acestui termen, în ciuda referirilor sale repetate în textul Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Este imposibil să vorbim despre reglementarea juridică, calitatea relațiilor legate de punerea în aplicare a conceptului studiat, dacă până acum știința nu a dezvoltat o abordare unitară a ceea ce este o bănuială. În acest sens, vom analiza punctul de vedere al unor autori referitor la esența bănuielii.

Autorul N.A. Kozlovsky susține că: „bănuiala în sens procesual penal – este o formă specială de implicare a persoanei la infracțiune, exprimată sub forma concluziei emise de organul în cauză printr-un act procedural specific cu caracter pretins penal al actelor sale, precum și necesitatea celui din urmă de a-l transforma pe cel dintâi în bănuie [9].

Nu susținem opinia autorului menționat, deoarece ne întrebăm dacă este rezonabil de-a complica și mai mult noțiunea de *bănuială*, dacă oricum până la sfârșit rămâne neclar – este oare bănuiala o formă de implicare specială sau doar o concluzie a organului de urmărire penală, care, la rândul ei, mai și îmbracă forma unui act procedural. Ne întrebăm dacă este corectă expresia „o formă specială de implicare” a persoanei, ținând cont de faptul că există sintagma: „implicare în comiterea unei infracțiuni”. Implicarea într-o crimă nu poate fi exprimată sub formă de concluzie a ofițerului de urmărire penală, deoarece activitatea criminală și faza urmăririi penale sunt două fenomene antagonice, care nu pot fi unite nici ca formă și nici ca conținut. În plus, în cazul în care bănuiala este „o formă specială de implicare”, atunci care sunt celelalte?

Un alt autor, I.A. Pantelev, abordând problema bănuielii în cadrul procesului penal, care prevede că din punct de vedere procedural – bănuiala este de două tipuri, și anume [10]:

1. Bănuiala de fapt;
2. Bănuiala de drept.

Bănuiala de fapt reprezintă atitudinea ofițerului de urmărire penală față de persoana vizată, pe baza datelor existente, precum că ea ar fi implicată în comiterea infracțiunii.

Bănuiala de drept reprezintă un act juridic special, care exprimă bănuiala, și cel mai important, este prezentat oficial persoanei, care din momentul dat capătă statut de bănuie.

Considerăm că privită per ansamblu, bănuiala nu poate fi divizată în bănuială de fapt și de drept, deoarece ea reprezintă un tot întreg, și în momentul în care ea a apărut la ofițerul de urmărire penală îl obligă să întreprindă măsuri care vizează confirmarea sau infirmarea ipotezei de vinovăție.

Bănuiala de fapt și de drept este greu de conceput și cu atât mai mult de analizat, din moment ce astfel de concepte izolat nici nu există. Bănuiala de drept este o activitate procedurală, în timp ce bănuiala de fapt este un element al presupunerii, al percepției senzorial-logice a evenimentelor penale investigate. Este evident deci că studierea acestor categorii separat este illogică și impracticabilă. Prin urmare, nu este necesară divizarea, ci, din contra, se cere analiza bănuielii ca a unui sistem format din mai multe componente, în acest sens, este mai corect să se identifice partea reală și partea formală ale ei. Bănuiala apare în mintea investigatorului ca o presupunere a comiterii infracțiunii de către o anumită persoană, partea legală a bănuielii prevede încadrarea juridică a presupunerii investigatorului, cu scopul de a introduce un cetățean suspect în sfera relațiilor de procedură penală. Aceste două forme sunt intrinseci bănuielii, deoarece presupunerea investigatorului nu poate exista în afara unui act de reflecție,

și invers, actul de reflecție devine ilegal, dacă la baza lui nu se află o bănuială rezonabilă [11].

În încercarea noastră de a identifica accepțiunea conceptului de „bănuială rezonabilă” în cadrul procedurii penale, am ajuns la următoarele concluzii:

1. Bănuiala rezonabilă este o presupunere sau un raționament probabilistic, o concluzie preliminară asupra implicării unei persoane la comiterea unei fapte ilegale. De aici reiese că vinovăția nu are un caracter definitiv și are nevoie de investigații suplimentare și fundamentare din partea investigatorului.

2. Bănuiala este subiectivă, deoarece reprezintă o opinie incipientă despre cine ar fi comis crima. Investigatorul se bazează pe convingerea internă, își creează propriul model ideal al faptei care posibil nu corespunde realității, și care nu coincide cu imaginea mintală a unui alt subiect de probă. Aceasta este una din diferențele dintre bănuială și acuzație. Cea din urmă fiind rezultatul activității investigatorului și are un caracter universal, având drept scop convingerea tuturor participanților la procesul penal că vinovăția persoanei se bazează pe concluzii fiabile (pertinente). Bănuiala nu are drept scop convingerea cuiva (procuror, judecător), precum că suspectul este vinovat. Ea servește drept bază pentru atragerea persoanei bănuite în sfera relațiilor procesuale-penale. Cu suficientă rezonabilitate, persoanei bănuite îi poate fi adusă învinuirea.

3. Bănuiala trebuie să fie întotdeauna justificată. Acest lucru înseamnă că apariția ipotezelor trebuie să fie precedată de colectarea și analiza informației probatorii despre persoana implicată la comiterea actului criminal. Așa-numita „bănuială domestică” trebuie să fie verificată și confirmată prin mijloace procedurale și doar apoi adusă la cunoștință suspectului.

4. Bănuiala rezonabilă aparține doar investigatorului, presupunerile altor persoane au pentru investigator un caracter consultativ.

5. Bănuiala trebuie să posede o formă procesuală, ca rezultat publicarea unui act procedural specific, care transformă subiectul de drept în bănuie. Adoptarea unei astfel de decizii de procedură poate fi numită legalizarea sau punerea în aplicare formală a bănuiei rezonabile.

6. Planarea bănuiei rezonabile asupra unei persoane trebuie, în mod obligatoriu, verificată în vederea confirmării sau infirmării bănuiei apărute, deoarece bănuiala reprezintă doar o concluzie probabilistică, investigatorul nu trebuie să se limiteze doar la acțiuni cu caracter acuzativ, ci să examineze toate circumstanțele cazului în mod obiectiv.

Art. 5 pct.1) lit.c) al CEDO prevede ca temeiurile bănuiei să fie justificate în mod obiectiv. De aceea nu este suficient ca poliția sau organele de urmărire penală să bănuiască o persoană. Faptul că o bănuială subiectivă nu este suficientă, potrivit cerințelor art. 5 pct.1) lit.c) al CEDO, presupune necesitatea existenței circumstanțelor de fapt care pot fi analizate în mod obiectiv de o persoană independentă, care nu are legătură cu cauza. Spre exemplu, în cauza *Stepuleac c. Moldovei* [12], Curtea reiterează că existența unei „suspiciuni rezonabile” presupune existența faptelor ori a informațiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana vizată ar fi putut comite infracți-

unea. Curtea a remarcat în speță că niciuna din instanțe, examinând acțiunile procurorului și demersurile privind aplicarea arestării, nu a examinat chestiunea referitoare la existența unei suspiciuni rezonabile, singurul motiv invocat fiind declarațiile victimei că el este presupusul infractor, cu toate că în plângere nu era indicat direct numele reclamantului. Curtea a avut dubii în ce privește faptul că victima nu îl cunoștea pe directorul companiei pentru care lucra, reclamantul fiind chiar directorul companiei. Mai multe circumstanțe ale cauzei oferă consistență susținerii reclamantului că organele de drept mai curând au urmărit reținerea sa pentru pretinse interese private. Curtea Europeană a criticat instanțele naționale pentru atitudinea formală în aprecierea bănuiei rezonabile la aplicarea arestării. Într-o altă cauză, *Muşuc c. Moldovei* [13], Curtea a reiterat că nu este suficient ca suspiciunea să fie de bunăcredință. Cuvintele „suspiciune rezonabilă” semnifică existența faptelor sau informației care ar convinge un observator obiectiv că persoana vizată ar fi putut comite infracțiunea. În opinia Curții, se pare că faptele descrise nu conțineau nici o dovadă în sprijinul teoriei că a fost săvârșită o infracțiune și că reclamantul ar fi vinovat de aceasta. În acte, nu există nicio mențiune despre modul în care procuratura a adoptat concluzia că valoarea imobilului a fost subevaluată și că a existat o înțelegere între reclamant și banca ce a vândut, făcându-se referință doar la un martor, fără a se indica totul despre depozițiile acestuia. CPP RM prevede posibilitatea aplicării arestării preventive a unei persoane bănuite, învinuită de săvârșirea unei infracțiuni [14]. *Bănuie* este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune [15], iar *învinuit* este persoana fizică față de care s-a emis o ordonanță de punere sub învinuire [16]. Prin urmare, CPP nu utilizează expres noțiunea de bănuială rezonabilă decât într-un singur caz, când vorbește de o excepție de la regula generală [17].

Totuși, în Hotărârea Plenului CSJ se dă o explicație exhaustivă privind natura și elementele caracteristice ale bănuiei rezonabile cu referință la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, unde se arată că bănuiala trebuie să fie bazată pe criterii obiective, și nu pe aprecieri subiective. Existența temeiurilor concrete, precum și justificarea de fapt și de drept a bănuiei de nivelului unei „bănuiei rezonabile”, care presupune existența faptelor sau a informației ce ar putea convinge un observator obiectiv precum că persoana ar fi putut săvârși infracțiunea și regula potrivit căreia caracterul „rezonabil” va depinde de toate circumstanțele în ansamblu [18]. Totuși nivelul necesar al bănuiei rezonabile pentru aplicarea arestării preventive de către judecător este mai mic decât gradul de convingere a judecătorului cerut pentru pronunțarea unei sentințe de condamnare, și datele de fapt care trezesc bănuială pot să nu fie de aceeași valoare cu cele necesare pentru punerea persoanei sub învinuire sau justificarea condamnării [19]. Prin urmare, arestarea preventivă poate fi aplicată doar dacă există o bănuială rezonabilă că bănuitul, învinuitul sau inculpatul a săvârșit infracțiunea care formează obiectul urmăririi penale sau al judecării cauzei (în cazul inculpatului).

Alin.(2) art.176 CPP RM prevede următoarele: „Arestarea preventivă și măsurile alternative arestării se aplică numai persoanei care este bănuită, învinuită de săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, iar în cazul existenței unei bănuiele rezonabile privind săvârșirea altor infracțiuni, ele se aplică învinuitului, inculpatului care a comis cel puțin una din acțiunile menționate la alin.1” [20]. Aceste prevederi nu trebuie să creeze o impresie greșită conform căreia în cazul unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, nu este necesară existența unei bănuiele rezonabile, și că condiția existenței unei bănuiele rezonabile este aplicabilă numai celorlalte categorii de infracțiuni.

Autorul I. Dolea subliniază că existența unei „bănuiele rezonabile” este o condiție de bază pentru aplicarea arestării preventive indiferent de gravitatea infracțiunii imputate. Bănuiala trebuie să existe la momentul reținerii persoanei și trebuie să existe în mod continuu pe întreaga durată a detenției și trebuie apreciată în mod repetat în cazul în care se solicită prelungirea termenului de arestare. În cazul în care nu mai există bănuială rezonabilă, bănuitul urmează a fi imediat pus în libertate [21].

Dicționarul explicativ al limbii române ne da o apreciere etimologică a termenilor rezonabil și bănuiala. Prin *rezonabil* înțelegem o comportare rațională, adecvată, iar prin *bănuială* înțelegem o presupunere sau suspiciune [22]. Prin prisma legislației și doctrinei procesual-penale, „*bănuiala rezonabilă*” reprezintă un standard juridic de apreciere a faptelor care permit încadrarea unui subiect de drept în calitatea procesuală de bănuit, totodată bănuiala trebuie să se bazeze pe fapte specifice și articulabile, luate împreună cu concluzii raționale confirmate de probe obținute pe cale legală în cadrul instrumentării procesului penal.

Prin prisma CPP RM se deduce că „bănuiala rezonabilă” este o condiție de bază în cazul măsurilor de investigare și instrumentare a cauzelor penale, ca exemplu ar fi reținerea persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii, bineînțeles, dacă există o bănuială rezonabilă privind săvârșirea unei infracțiuni pentru care legislația prevede privarea de libertate pe un termen mai mare de un an exclusiv în cazurile prevăzute în art.166 a CPP. La fel disponerea și efectuarea măsurilor de investigație poate avea loc în cazul aplicării arestării preventive și măsurilor alternative inculpatului sau învinuitului care s-a ascuns de instanță sau de organele de drept, astfel împiedicând stabilirea adevărului în procesul penal, la fel aceste măsuri pot fi întreprinse dacă există o bănuială rezonabilă că se pregătește săvârșirea infracțiunilor grave, deosebit de grave și/sau excepțional de grave [23].

În conformitate cu dispozițiile art.165 alin.(1) CPP RM, printre altele, luarea oricărei măsuri procesuale de constrângere împotriva suspectului ori inculpatului este condiționată de existența probelor ori a temeiurilor rezonabile din care rezultă bănuiala rezonabilă că acesta a comis o infracțiune. Este o condiție generală care se audiază cu prioritate de către organul judiciar care urmează să dispună măsura preventivă împotriva suspectului ori inculpatului.

Necesitatea acestei condiții este firească, deoarece nu se poate pune problema dispunerii unei măsuri preventive în procesul penal, fără a exista premisele formulării unei acuzații penale care constituie singurul temei al instanței penale și al angajării răspunderii penale a persoanei care este învinuită de această acuzație. Efectele privative sau neprivative de libertate a măsurilor preventive, importante pentru persoana acuzată din punctul de vedere al respectării drepturilor și libertăților sale, obligă organul judiciar să facă un examen riguros al actelor de urmărire penală pentru a stabili existența probelor ori a indiciilor temeinice din care rezultă suspiciunea rezonabilă de săvârșire a unei infracțiuni [24].

În literatura de specialitate, termenul de *bănuială* este adesea identificat cu sinonimul său – *suspiciune*. *Dicționarul explicativ al limbii române* definește termenul de bănuială ca fiind presupunere, presimțire, supoziție; atitudine de neîncredere față de cineva sau ceva, presupunere că cineva are o vină sau o intenție rea; suspiciune [25]. Substantivul „suspiciune” vine din lat. *suspicio* și înseamnă „lipsă de încredere în cineva, îndoială sau neîncredere în ceea ce privește corectitudinea, legalitatea faptelor sau onestitatea intențiilor cuiva; presupunere, bănuială, neîncredere, circumspecție, nesiguranță”, având, în limbajul juridic descris într-un *Dicționar* din 1939, și sensul de „bănuială, suspiciune legală, bănuială permisă de lege, cum ar fi când acuzatul ar avea siguranța că va fi condamnat ori achitat de jurați, și atunci e trimis la judecată în alt oraș” [26].

Observăm că sensul tare al cuvântului „suspiciune” este acela de „bănuială”, iar în limbaj juridic definea mai degrabă bănuiala că acuzatul știa dinainte sentința, motiv pentru care procesul era strămutat! Nu mai suntem, așadar, în fața unui început de dovadă, ca în cazul „indiciilor”, ci în fața unei bănuiele ce vine din neîncrederea că acuzatul spune adevărul.

Adjectivul „rezonabil” a fost preluat din limba franceză *raisonnable* și înseamnă „cu judecată; cum-pănit, cuminte, care se menține în limitele normale, obișnuite; care nu are nimic ieșit din comun; fără exagerări” și, prin extensie, referitor la prețuri, „accesibil, acceptabil”. Încă din 1939, în același *Dicționar* citat, cuvântul „rezonabil” era considerat un franțuzism snob care ar fi înlocuit cu cuvântul „raționabil”, preluat din latinescul *rationabilis*, ce trimite la substantivul *ratio* care înseamnă „rațiune, gândire” [27].

Agentul Guvernamental, în cadrul prezentării sintezelor, obiecțiilor și propunerilor la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003, menționa că bănuială rezonabilă este o concluzie, pornind de la probele la un anumit moment, despre aparența săvârșirii unei fapte penale de către o anumită persoană vizată – o concluzie care ar fi fost creată la un oricare observator obiectiv. Totuși, ce deosebește o bănuială rezonabilă de o acuzație veritabilă este reflectat în a doua sintagmă prin care se explică conceptul de bănuială rezonabilă – faptele care creează „bănuiala” nu trebuie să fie de același grad ca cele necesare pentru a justifica o condamnare, sau chiar

pentru înaintarea învinuirii care reprezintă următorul pas al procesului de urmărire penală [28].

Concluzia este că procesul penal presupune existența unor condiții expres reglementate prin lege, referitoare la existența unor probe sau temeuri rezonabile din care să rezulte suspiciunea rezonabilă că persoana în cauză a săvârșit o infracțiune sau se va sustrage de la urmărirea penală sau de la judecată. Reținerea sau arestarea unei persoane nu trebuie impusă niciodată cu scopul de a o determina să-și recunoască vina sau să dea declarații împotriva altor persoane sau pentru a obține fapte sau informații, care ar putea constitui drept bază pentru bănuiala rezonabilă împotriva acesteia.

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la ideea de justiție, consideră că aceasta presupune egalitatea rațională a unor persoane libere, limitate în activitățile lor numai prin drepturi și obligații. Ideea de justiție presupune și aptitudinea generalizării, deci în ultimă instanță, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârșită, care nu se obține decât printr-un progres cât mai accentuat și un studiu cât mai amănunțit al situațiilor de fapt în limitele drepturilor subiective și a obligațiilor corelative [29]. Susținem opinia autorului V. Curpă, care expune că ideea de justiție include și principiul universal al echității, care se caracterizează prin aprecierea justă, din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept [30]. Prin finalitatea sa, justiția se situează printre principalii factori de consolidare a celor mai importante relații sociale, deoarece întruchipează virtutea morală fundamentală, menită să asigure armonia și pacea socială, la a căror realizare contribuie deopotrivă regulile religioase, morale și juridice. Justiția urmărește ca, în tratamentul dintre oameni, să fie exclusă orice disparitate care nu ar fi fondată pe consolidarea drepturilor fiecăruia, astfel că prescripțiile dreptului pozitiv sunt supuse controlului justiției. În ipoteza în care apar legi injuste, se impune schimbarea lor, eventual a ordinii existente, atunci când aceasta este un obstacol definitiv în realizarea justiției [31].

Referințe:

1. Neagu I. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Ed. a II-a, revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2010, p.26.
2. Volonciu N. *Tratat de procedură penală. Partea generală*. Vol. I. București: Paideia, 1999, p.7.
3. *Constituția Republicii Moldova*. Publicată: 12.08.1994 în *Monitorul Oficial*, nr.1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
4. *Ibidem*.
5. Legea nr.514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească. Publicată: 19.10.1995 în *Monitorul Oficial*, nr.58, art.641.
6. Damaschin M. *Drept procesual penal. Partea generală*. București: Universul Juridic, 2013, p.13-19.
7. Dolea I., Roman D., Vizdoagă T. ș.a. *Comentariul la CPP al Republicii Moldova*. Chișinău: Cartier, 2005, p.76.
8. Cucurcă A. și alții. *Drept procesual penal. Note de curs*. Chișinău, 2013, p.3.
9. Козловский Н.А. *Подозрение в советском уголов-*

ном процессе: Дисс. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1989, с.51.

10. Пантелеев И.А. *Подозрение в уголовном процессе России. Учеб. пособие*. Екатеринбург, 2001.с.11-12.

11. Петров И.В. *Концептуальные основы подозрения в российском уголовном процессе*, с.131-137 http://journals.kantiana.ru/upload/iblock/f8d/hzfmfiipryrt%20_131-137.pdf (vizitat 20.11.2015).

12. Hotărârea din 6 noiembrie 2007. <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> (vizitat 15.11.2015).

13. Hotărârea din 6 noiembrie 2007. <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> (vizitat 15.11.2015).

14. Cod de procedură penală a Republicii Moldova Publicat: 07.06.2003 în *Monitorul Oficial*, nr. 104-110, art. 447, Data intrării în vigoare: 12.06.2003.

15. *Ibidem*.

16. *Ibidem*.

17. Posibilitatea aplicării arestării și pentru infracțiuni ușoare sau mai puțin grave – art. 176, alin. (2), CPP în cazul când învinuitul, inculpatul a comis cel puțin una din acțiunile menționate în art. 176, alin. (1), CPP prin urmare, a încercat să se ascundă, a încercat să împiedice stabilirea adevărului ori a săvârșit alte infracțiuni.

18. Dolea I. și alții. *Arestarea preventivă în Republica Moldova și în țările europene. Cercetări comparative*. Chișinău: Cartier, 2014 (Tipogr. „Bons Offices”), p.7-8.

19. *Murray c. Marii Britanii*, 1994. Citat de: Dolea I. și alții. *Arestarea preventivă în Republica Moldova și în țările europene*, p.17.

20. *Ibidem*.

21. *Stögmüller c. Austriei*, 1969. Citat de: Dolea I. și alții. *Ibidem*.

22. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a 2-a. București: Univers Enciclopedic, 1996. p.217.

23. <http://ro.scribd.com/doc/200266422/Banuiala-rezonabila#scribd> (vizitat pe 17.11.2015).

24. Scaletchi F. *Suspiciunea rezonabilă privind săvârșirea unei infracțiuni, condiție prealabilă luării măsurilor preventive în procesul penal*. <http://www.amosnews.ro/suspiciunea-rezonabila-privind-savarsirea-unei-infracțiuni-condiție-prealabila-luării-măsurilor-2015> (vizitat 17.11.2015).

25. *Dicționarul explicativ al limbii române*, p.217.

26. Spînu I., „Indiciile temeinice” au câștigat bătălia cu „Suspiciunile rezonabile”. În: *Cotidianul.ro*, din 12 mai 2015. <http://www.cotidianul.ro/-indiciile-temeinice-au-cis-tigat-batalia-cu-suspiciunile-rezonabile-261367/> (vizitat 17.11.2015).

27. *Ibidem*.

28. Sinteza obiecțiilor și propunerilor la proiectul Legii pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie. 2003. http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/Sinteza_objecții-CPP-07-10-2013.Pdf (vizitat 17.11.2015).

29. *Teoria generală a dreptului (Enciclopedia Juridică). Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*. București: All, 1995, p. 224-228.

30. Curpă V. și alții. *Considerații generale privind justiția*. <http://sorincurpan.ro/wp-content/uploads/2012/12/Considerații-generale-privind-justiția.pdf> (vizitat 17.11.2015).

31. Cilibiu Octavia-Maria. Reflecții privind dreptatea, justiția și justiția administrativă. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu: Seria Științe juridice*, nr. 4, 2012, p.67.

Recenzent:

Sergiu BRÎNZA,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

ELEMENTELE CONSTITUTIVE SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.349 DIN CODUL PENAL

Partea II

Ghenadie PAVLIUC,
doctorand (USPEE „Constantin Stere”)

În studiul propus spre atenție se menționează: răzbunarea, în legătură cu îndeplinirea de către victimă a datoriei obștești, poate determina comiterea infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM. Răzbunarea, în legătură cu îndeplinirea de către victimă a activității de serviciu, nu poate determina comiterea infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM; nu este posibil ca infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM să fie săvârșite fără motiv; lipsa scopului infracțiunii prevăzute la art.349 CP RM – scopul sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane – condiționează aplicarea normei generale, și anume – a art.78 sau 104 din Codul contravențional ori a art.152, 155 sau 197 CP RM etc.

Cuvinte-cheie: latura subiectivă a infracțiunii; motivul infracțiunii; răzbunare; scopul infracțiunii; motivele huliganice; incompatibilitate de motive.

* * *

Within the study brought to your attention are mentioned the following important facts with regard to the subjective constituents of the offences referred to at art.349 PC RM: acts of vengeance in connection with the performance by the victim of its civic duty may cause the actual perpetration of the offences referred to at art.349 PC RM. Acts of vengeance in connection with the performance by the victim of its work activity may also cause the actual perpetration of the offences referred to at art.349 PC RM; it is not possible the perpetration of the offences under art.349 PC RM without any motive; the lack of the motive with regard to the offence specified in art.349 PC RM – the motive behind the interruption of the work activity by the person with responsibility function or by changing its usual nature in the interest of the offender or another person – immediately involves the application of the general norm, namely – of art. 78 or 104 from the Contravention Code or art.152, 155 or 197 PC RM etc.

Keywords: the objective side of the offence; the motive of the offence; vengeance; hooligan motives; the incompatibility of motives.

Răzbunarea – în legătură cu îndeplinirea de către victimă a activității de serviciu, nu poate determina comiterea infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM. Nu permite aceasta sintagma „în scopul sistării activității ei de serviciu ori al schimbării caracterului ei în interesul celui care amenință sau al altei persoane”, utilizată în art.349 CP RM. Sintagma menționată exclude posibilitatea comiterii infracțiunii după îndeplinirea de către persoana cu funcție de răspundere a activității de serviciu. Or, nu este cu puțință a sista o activitate care deja s-a încheiat. La fel, nu este cu puțință nici a schimba caracterul unei activități care deja s-a încheiat. Cu referire la aspectul examinat, aducem în atenție opinia exprimată de A.Jenetl: „Scopul împiedicării îndeplinirii de către victimă a activității sale de serviciu presupune că făptuitorul urmărește fie să nu admită îndeplinirea acestei activități, fie să oprească îndeplinirea activității de serviciu. În acest mod, împiedicarea se realizează până la îndeplinirea acestei activități sau în procesul de îndeplinire a activității de serviciu” [1].

Din aceste considerente, nu alin.(1) art.349 CP RM, dar art.155 CP RM urma să fie aplicat în următoarea speță: *C.P. a fost învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 10.07.2005, aproximativ la ora 13.20, acesta revenea din or. Cernăuți, Ucraina, în Republica Moldova. Conducând un automobil, C.P. a intrat pe teritoriul Punctului Comun de Trecere a Frontierei Briceni-Rosoșani. Fiind în exercițiul funcției, controlorul Comendurii de grăni-*

ceri „Briceni”, sergentul superior R.S., i-a solicitat lui C.P. să prezinte actele pentru control. În acel moment, C.P. și-a amintit că, la 06.07.2005, s-a certat cu R.S. din cauza că acesta nu i-a permis să-și parcheze automobilul pe teritoriul Punctului Comun de Trecere a Frontierei Briceni-Rosoșani. În legătură cu aceasta, C.P. l-a amenințat pe R.S. cu omorul [2].

În altă ordine de idei, nu este posibil ca infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM să fie săvârșite fără motiv. Neidentificarea motivului nu poate echivala cu lipsa acestuia. În context, prezentăm următoarea speță: *R.P. a fost condamnat în baza alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 06.05.2013, aproximativ la ora 02.30, acesta se afla în fața barului „M.” din or. Ungheni, participând la o altercație. De participanții la această altercație s-a apropiat R.V., inspector inferior al Inspectoratului Național de Patrulare al Inspectoratului General de Poliție al Ministerului Afacerilor Interne. Acesta a încercat să aplaneze conflictul. În acel moment, fără nici un motiv, R.P. i-a aplicat lui R.V. câteva lovituri cu pumnii. Ca urmare, lui R.V. i-au fost provocate dureri fizice [3].* În mod similar, lipsa motivului infracțiunii este menționată în alte spețe în care s-a aplicat art.349 CP RM [4].

A.G. Babicev afirmă just că omisiunea de a stabili motivul infracțiunii exclude posibilitatea aplicării răspunderii penale și a condamnării făptuitorului. Din acest punct de vedere, motivul joacă un rol aparte în evaluarea infracțiunii de pe pozițiile legii penale [5].

În adevăr, unele dispoziții imperative din Codul de procedură penală nu permit omisiunea de a stabili motivul infracțiunii: ordonanța de punere sub învinuire trebuie să cuprindă, printre altele, motivele infracțiunii săvârșite (alin.(2) art.281); partea descriptivă a sentinței de condamnare trebuie să cuprindă, printre altele, motivele infracțiunii săvârșite (pct.1) alin.(1) art.394).

În dispoziția art.349 CP RM, scopul infracțiunii este descris în felul următor: „scopul sistării activității ei (adică – a persoanei cu funcție de răspundere) de serviciu ori al schimbării caracterului ei în interesul celui care amenință/aplică violența sau al altei persoane”. Sintagme asemănătoare sunt utilizate în: art.179 din Codul penal al Olandei [6]; art.106 din Codul penal al Islandei [7]; art.153 din Codul penal al Cehiei [8]; art.235 din Codul penal al Albaniei [9]; art.91 din Codul penal al Maltei [10]; alin.(1) art.274 din Codul penal al Israelului [11]; alin.(1) art.220 din Codul penal al Bahrainului [12]; art.189 din Codul penal al Bruneiului [13]; pct.1) lit.a) § 4702 din Codul penal al statului Pennsylvania [14].

În doctrina penală se arată: în ipoteza în care victima infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM este persoana cu funcție de răspundere sau ruda ei apropiată, scopul infracțiunii este unul special. Acesta adoptă oricare din următoarele două forme: 1) scopul sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere; 2) scopul schimbării caracterului activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere în interesul făptuitorului sau al altei persoane. În lipsa acestui scop, art.349 CP RM este inaplicabil [15]. În adevăr, lipsa scopului infracțiunii prevăzute la art.349 CP RM condiționează aplicarea normei generale, și anume – a art.78 sau 104 din Codul contravențional ori a art.152, 155 sau 197 CP RM.

Precizăm că scopul infracțiunii este criteriul principal care permite delimitarea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.349 CP RM de infracțiunile prevăzute la art.303 CP RM. Subiect al tuturor acestor infracțiuni este persoana cu funcție de răspundere. În doctrina penală, se arată că exercitarea în condiții de ilegalitate de orice amenințări poate constitui modalitatea faptică a infracțiunilor prevăzute la art.303 CP RM [16]. Totuși, spre deosebire de infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.349 CP RM, infracțiunile prevăzute la art.303 CP RM urmăresc un alt scop: scopul de a împiedica examinarea multilaterală, deplină și obiectivă a cauzei concrete sau de a obține pronunțarea unei hotărâri judecătorești ilegale (alin.(1)); scopul de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale (alin.(2)).

În ipoteza în care victima infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM este persoana care își îndeplinește datoria obștească sau ruda apropiată a acesteia, scopul infracțiunii nu are un caracter obligatoriu. În această ipoteză, scopul se poate exprima în neadmiterea sau reprimarea îndeplinirii datoriei obștești a victimei. Acesta poate avea și alte forme.

Caracterizând scopul sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere, A.Borodac afirmă: „Toate acestea urmăresc înlăturarea victimei de la satisfacerea legitimă a obligațiilor (de exemplu, împie-

dicarea reținerii unui infractor, opunerea ridicării sau confiscării obiectelor de pescuit sau de vânat ilegal, împiedicarea prevenirii unei infracțiuni etc.), precum și forțarea, obligarea acesteia ca ea însăși să săvârșească acțiuni ilegale (de ex., eliberarea persoanelor reținute ilegal, nimicirea probelor materiale, oferirea de arme infractorilor, punerea la dispoziție a mijloacelor de transport etc.)” [17]. Așadar, în prezența scopului sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere, făptuitorul urmărește să fie suspendată sau încetată activitatea de serviciu a victimei, care este în desfășurare (în cazul în care infracțiunea este comisă în momentul îndeplinirii activității de serviciu) sau care se preconizează a fi desfășurată (în cazul în care infracțiunea este săvârșită până la îndeplinirea activității de serviciu). Cât privește scopul schimbării caracterului activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere în interesul făptuitorului sau al altei persoane, făptuitorul nu urmărește să fie suspendată sau încetată activitatea de serviciu a victimei. Acesta urmărește doar să determine transformări ale caracterului activității de serviciu a victimei (de ex., ca victima să renunțe la îndeplinirea unora dintre obligațiile de serviciu).

Considerăm defectuoasă sintagma „scopul sistării activității ei de serviciu ori al schimbării caracterului ei în interesul celui care amenință/aplică violența sau al altei persoane”, utilizată în art.349 CP RM. Aceasta scapă din vedere ipoteza nimicirii bunurilor persoanei cu funcție de răspundere ori ale rudelor ei apropiate. De aceea, venim cu următoarea propunere *de lege ferenda*: în art.349 CP RM, sintagma „scopul sistării activității ei de serviciu ori al schimbării caracterului ei în interesul celui care amenință/aplică violența sau al altei persoane” să fie substituită prin sintagma „scopul sistării activității ei de serviciu ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane”. O asemenea sintagmă este utilizată în alin.1 art.287 din Codul penal al Lituaniei [18].

Sintagma „în interesul celui care amenință/aplică violența sau al altei persoane”, folosită în dispoziția art.349 CP RM, caracterizează motivul infracțiunii în ipoteza în care victimă este persoana cu funcție de răspundere sau ruda ei apropiată. Această sintagmă amintește de sintagma „în alte interese personale sau în interesul terților” din alin.(1) art.335 CP RM. Luând în considerare interpretarea acestei ultime sintagme în doctrina penală [19], apreciem că sintagma „în interesul celui care amenință/aplică violența” din art.349 CP RM se referă la interesul personal al făptuitorului, concretizat în interesul material sau în năzuința obținerii unor avantaje nepatrimoniale. Cât privește sintagma „în interesul... altei persoane” din art.349 CP RM, se are în vedere interesul material sau nematerial al acelor persoane în a căror favoare făptuitorul comite infracțiunea.

Din alt punct de vedere, în art.248 (care corespunde cu art.349 CP RM) din Codul penal al Emiratelor Arabe Unite [20], ipoteza realizării scopului infracțiunii este diferențiată de ipoteza nerealizării scopului infracțiunii: prima din aceste ipoteze presupune aplicarea unei pedepse comparativ mai mari.

Pentru calificarea faptelor conform art.349 CP RM,

nu are importanță dacă scopul infracțiunii s-a realizat sau nu. O asemenea circumstanță poate fi luată în considerare la individualizarea pedepsei. În următoarele spețe din practica judiciară, scopul infracțiunii a fost realizat: *A.A. a fost condamnat în baza alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 28.08.2013, în jurul orei 11.50, acesta se afla în incinta Judecătoriei raionului Strășeni. Fără a avea permisiune, A.A. a intrat în biroul judecătorului V.R. în timpul în care cel din urmă își exercita obligațiile funcționale de redactare a unor acte judecătorești. Anterior, la 29.04.2013, V.R. a pronunțat o încheiere de scoatere de pe rol a cererii lui A.A. către M.V. de încasare a unei datorii. În legătură cu aceasta, A.A. i-a aplicat lui V.R. două lovituri cu un corp dur. Ca rezultat, a fost sistată activitatea de serviciu a judecătorului V.R., acesta fiind nevoit să-și ia concediu medical [21]; L.A. a fost condamnat potrivit alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 24.03.2010, aproximativ la ora 16.00, acesta se afla în casa lui din satul Pârâta, raionul Dubăsari. Fiica lui L.A., L.M., a solicitat intervenția poliției, pentru a curma actele de violență ale lui L.A. La această solicitare a răspuns F.C., ofițer operativ de sector din cadrul Comisariatului de poliție al raionului Dubăsari. Atunci când F.C. i-a cerut lui L.A. să înceteze actele de violență, acesta l-a lovit cu un topor în față. Ca rezultat, F.C. și-a pierdut cunoștința, fiind sistată activitatea de serviciu a acestuia [22].*

În alt context, este necesar de menționat că analiza motivului și scopului infracțiunii permite delimitarea infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM de infracțiunea prevăzută la art.287 CP RM.

În doctrina penală rusă, se menționează că infracțiunile prevăzute de legea penală rusă, care corespund cu cele prevăzute la art.287 și 349 CP RM, formează concurs în cazul în care violența sau amenințarea cu violență asupra reprezentantului autorității publice este săvârșită în procesul huliganismului [23]. Nu este clar la care tip al concursului de infracțiuni se referă această opinie: la concursul ideal sau la concursul real?

De aceea, va trebui să apelăm la alte puncte de vedere. Din punctul de vedere a lui M.Mureșan, „în ceea ce privește infracțiunea de huliganism de la art.287 CP RM, o mare importanță o are stabilirea motivelor huliganice, care se deosebesc radical de orice alt motiv omenesc” [24]. Potrivit părerii lui V.Sîrbu, „agresivitatea dușmănoasă personificată apărută pe fundalul unei reacții emoționale, ca parte integrantă a motivelor huliganice, trebuie deosebită de motivul personal ce are la bază relațiile de ostilitate dintre făptuitor și victimă... În atare situație, făptuitorul acționează din motive de răzbunare, care exclud în principiu motivele huliganice, întrucât acționează „teoria concurenței motivelor”, potrivit căreia aceeași activitate infracțională nu poate fi condiționată de motive care sunt incompatibile între ele, întrucât ele concurează” [25]. După părerea lui S.Brînza și V.Stati, „motivele huliganice trebuie să fie condiționate de năzuința făptuitorului de a se opune celor din jur, de a-și demonstra atitudinea sfidătoare față de ei. De aceea, vor fi calificate conform articolelor corespunzătoare din capitolul II al părții speciale a Codului penal acele acțiuni care sunt condiționate de înțelegerea eronată de către făptuitor a obligațiilor de

serviciu sau obștești, de năzuința făptuitorului de a se răzbuna având la bază relațiile de ostilitate dintre acesta și victimă, de alte motive personale, care n-au la bază năzuința făptuitorului de a se opune celor din jur, de a-și demonstra atitudinea sfidătoare față de ei” [26]. În viziunea lui O.S. Kapinus, „pentru a considera că infracțiunea este comisă din motive huliganice, la calificare trebuie exclusă posibilitatea prezenței altor motive care ar fi putut determina săvârșirea infracțiunii” [27]. În opinia lui A.I. Kizilov, „în cazul omorului săvârșit din motive huliganice, conduita făptuitorului are la bază imboldul de a se răfu cu victima. În astfel de cazuri, făptuitorul nu poate urmări împiedicarea activității legitime a victimei. Într-o situație concretă, pot fi prezente fie doar motivele huliganice, fie doar scopul împiedicării activității legitime a victimei” [28]. La rândul său, I.V. Baglai consideră: „Nu este cu puțință ca, la săvârșirea omorului, motivele huliganice să existe alături de scopul împiedicării activității legitime a victimei: făptuitorul fie urmărește să împiedice activitatea legitimă a victimei, fie își demonstrează atitudinea sfidătoare față de cei din jur. Însă aceasta nu exclude posibilitatea calificării celorlalte comise în baza art.213 și 317 din Codul penal al Federației Ruse (aceste articole corespund cu art.287 și 349 CP RM – n.a.) (în prezența semnelor concursului real” (*subl. ne aparține*) [29].

Prin prisma celor menționate *supra*, considerăm incompatibile motivele care stau la baza infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM și motivele care stau la baza infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM. Spre deosebire de motivele care stau la baza infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM, cele care stau la baza infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM nu sunt personalizate. Drept urmare, nu este posibil ca o singură acțiune să intre concomitent sub incidența art.287 și 349 CP RM. Or, „două sau mai multe motive incompatibile nu pot sta la baza aceleiași intenții infracționale” [30]. Respectând regula stabilită la art.115 CP RM, în funcție de motivul care-l ghidează pe făptuitor, va trebui să reținem la calificare fie art.287 CP RM, fie art.349 CP RM.

La concursul real al infracțiunilor prevăzute la art.287 și 349 CP RM se referă recomandarea de la subpct.3) pct.10 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr.4 din 19.06.2006 [31]: „Rezistența opusă după încetarea actelor huliganice (*subl. ne aparține*), în special în legătură cu reținerea ulterioară a făptuitorului, nu va fi examinată ca o circumstanță care califică huliganismul; ea urmează a fi calificată în concurs cu huliganismul”. La un astfel de concurs real se referă următoarea speță: *H.C. a fost condamnat în baza alin.(3) art.287 și alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 21.10.2012, aproximativ la ora 08.30, acesta se afla în apropiere de gospodăria lui P.V. din satul Lăpușna, raionul Hâncești. H.C. avea asupra sa o armă de vânătoare de model „KRAL SB 112 A” și un pistol de model „M-84”. Din motive huliganice, H.C. i-a cerut lui P.V. să-i scoată în stradă pe V.P., B.P. și D.V. În eventualitatea refuzului de a se conforma acestei cereri, H.C. a amenințat că va aplica armele pe care le avea asupra*

lui. Întrucât existau temeri reale că această amenințare va fi realizată, la fața locului a fost invitat inspectorul de sector M.I. Solicitarea acestuia de a înceta încălcarea ordinii publice a fost respinsă de H.C. Mai mult, acesta din urmă l-a amenințat pe M.I. cu aplicarea armelor pe care le avea [32]. Observăm că, în situația analizată, infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.349 CP RM a fost comisă după consumarea infracțiunii prevăzute la alin.(3) art.287 CP RM. Astfel, deja după săvârșirea integrală a acțiunilor care au încălcat grosolan ordinea publică și care au fost însoțite de amenințarea aplicării armelor, a început executarea intenției de comitere a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.349 CP RM.

În concluzie, nu este posibil concursul ideal dintre infracțiunea prevăzută la art.287 și infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM. Explicația este următoarea: în cazul acestor infracțiuni comparate, motivele se caracterizează prin incompatibilitate.

Considerăm că anume o asemenea incompatibilitate de motive se are în vedere în Proiectul pentru modificarea și completarea unor acte legislative [33]: „Dispoziția alin.(1) art.287 CP RM se completează în final cu textul «altele decât cele enumerate la art.349», și în continuare după text”. Din *Nota informativă* la acest proiect aflăm: „În redacția propusă, se va exclude posibilitatea calificării acțiunii de ultragiere, de opunere de rezistență sau de aplicare de violență față de o persoană cu funcție de răspundere sau față de o persoană publică, ca fiind infracțiune de huliganism” [34].

În vederea prevenirii erorilor în practica judiciară, considerăm imperioasă o asemenea completare. Or, în dispoziția de la alin.(1) art.287 CP RM se folosește sintagma „opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice”. Completarea proiectată sugerează că, atunci când este săvârșită din motive huliganice, opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice trebuie calificată în baza art.287 CP RM; atunci când are la bază alte motive (de ex., motivul de răzbunare în legătură cu îndeplinirea datoriei obștești), opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice trebuie calificată potrivit art.349 CP RM.

Această opinie a noastră își găsește susținerea în practica judiciară. Astfel, într-o speță, *S.Gh. a fost condamnat în baza alin.(3) art.287 și alin.(1) art.349 CP RM. La etapa examinării recursului, Colegiul penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a explicat, printre altele: „În cazul în care victimă a infracțiunii este persoana cu funcție de răspundere sau ruda apropiată a acesteia, pentru a aplica alin.(1) art.349 CP RM, o condiție obligatorie o constituie scopul sistării activității de serviciu al persoanei cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului acestei activități în interesul celui care amenință sau al unei alte persoane... S.Gh. a fost condamnat pentru amenințarea lui M.M. (care era primar al unui sat din raionul Strășeni – n.a.) în timpul certții, din cauza unor relații ostile (subl. aparține Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție – n.a.)... Soluția aplicării alin.(3) art.287 CP RM urmează a fi menținută ca legală și întemeiată” [35].*

Într-o altă speță, *N.D. a fost condamnat în baza lit.b) alin.(2) art.287 și alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 15.03.2013, aproximativ la ora 22.15, în satul Antonești, raionul Cantemir, în apropierea curții în care locuia N.D., colaboratorii de poliție ai Inspectoratului raional de poliție Cantemir, R.S., M.I., B.V. și C.V. investigau un caz de furt din casa lui P.S., locuitor al aceleiași sat. Din motive huliganice, L.I. și N.D. i-au aplicat lui R.S. lovituri cu pumnul în piept. Sentința de condamnare a fost atacată cu apel. Pe această cale, a fost solicitată casarea sentinței, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care fapta săvârșită de N.D. și L.I. să fie calificată doar în baza lit.b) alin.(2) art.287 CP RM. Instanța de apel și instanța de recurs au susținut această solicitare. Ca instanță de recurs, Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție, a făcut referire la recomandarea din subpct.2) pct.10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr.4 din 19.06.2006 [36]. Potrivit acestuia, actele de huliganism însoțite de opunerea de rezistență colaboratorilor de poliție, reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, inclusiv cele însoțite de violență sau de amenințarea aplicării ei în privința persoanelor indicate, sunt cuprinse complet de alin.(1) art.287 CP RM și nu necesită o calificare suplimentară conform altor articole din Codul penal [37].*

De asemenea, considerăm conformă cu prevederile legii penale soluția de calificare din următoarea speță: *I.A. a fost condamnat în baza alin.(3) art.287 CP RM. În fapt, la 01.11.2011, în intervalul de timp 23.10-23.20, acesta se afla în or. Cricova, la intersecția dintre str. Vasile Alecsandri și str. Gherman Titov. Fiind în stare de ebrietate alcoolică avansată, încalcând grosolan ordinea publică, din motive huliganice, I.A. s-a îndreptat cu cuțitul asupra polițistului P.I. [38].*

Din contra, avem rezerve față de soluția de calificare din următoarea speță: *M.I. a fost învinuit de săvârșirea infracțiunilor prevăzute la lit.b) alin.(2) art.287 și alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 19.01.2011, aproximativ la ora 14.00, acesta se afla în apropierea gospodăriei sale din satul Costești, raionul Ialoveni. Anterior, în această gospodărie, B.A. a efectuat câteva focuri de armă. În competența lui R.A., ofițer operativ de sector al Comisariatului de poliție al raionului Ialoveni, se afla verificarea faptului dacă B.A. deținea dreptul de portarmă sau nu. Urmărind să obțină de la R.A. informația privind dreptul de portarmă al lui B.A., M.I. l-a acostat pe R.A. și i-a aplicat câteva lovituri în corp [39].* Remarcăm că, în acest caz, făptuitorul a urmărit să schimbe în interesul său caracterul activității de serviciu a lui R.A. Nu se poate afirma că motivul care l-a ghidat pe M.I. ar fi fost unul nepersonalizat. Nu există niciun indiciu care ar demonstra prezența motivelor huliganice.

Din cele sus-menționate, reiese că infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM nu pot fi săvârșite din motive huliganice. Din această cauză, ne exprimăm rezervele față de soluția de calificare din următoarea speță: *A.D. și A.V. au fost condamnați conform alin.(1) art.349 CP RM. În fapt, la 27.08.2010, între ore-*

le 22.00-23.00, aceștia se deplasau cu motocicletă, care avea farurile stinse, pe drumul public dintre satele Roșcana și Gura Bâcului, raionul Anenii Noi. Aflându-se în serviciul de patrulare și menținere a ordinii publice, colaboratorii poliției rutiere ai Serviciului poliție rutieră a Comisariatului de poliție a raionului Anenii Noi, S.T. și V.B., au observat că A.D. și A.V. transportă un sac cu conținut necunoscut. În consecință, S.T. și V.B. le-au solicitat lui A.D. și A.V. să se oprească. Însă aceștia nu s-au conformat solicitării în cauză. În scurt timp, motocicletă, cu care se deplasau A.D. și A.V., a derapat. Îndată după aceasta, din motive huliganice, A.D. și A.V. le-au aplicat lovituri în diferite părți ale corpului lui S.T. și V.B. Săvârșind această faptă, A.D. și A.V. au urmărit să schimbe caracterul activității de serviciu a lui S.T. și V.B. în interesul lor. La concret, A.D. și A.V. au urmărit să evite răspunderea pentru ilegalitățile comise [40]. După cum se poate vedea, în acest exemplu, în realitate, infracțiunea nu este comisă din motive huliganice. Motivul, care i-a determinat pe făptuitori să comită infracțiunea, este unul personalizat. Acesta constă în nedorința făptuitorilor de a se conforma cerințelor legale ale victimelor. Făptuitorii nu doresc să se conformeze cerințelor legale ale victimelor, pentru a evita răspunderea pentru ilegalitățile pe care consideră că le-au comis.

Analiza elementelor constitutive subiective ale infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM ne permite să formulăm următoarele **concluzii**:

1) în cazul în care persoanele care au vârsta între 14 și 16 ani comit faptele descrise în art.349 CP RM, acestea pot răspunde pentru infracțiunile prevăzute la alin.(2) art.152 sau alin.(2) art.197 CP RM;

2) indiferent de calitatea specială pe care o posedă, făptuitorii vor răspunde în baza art.349 CP RM în condiții generale, fără a le fi diferențiată răspunderea;

3) subiect al infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM poate fi, printre altele, persoana cu funcție de răspundere care își desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice. Într-un asemenea caz, nu este aplicabil art.328 CP RM;

4) doar intenția poate constitui forma de vinovăție manifestată la comiterea infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM. Excepția o constituie cazul prevăzut la lit.d) alin.(2) art.349 CP RM, atunci când făptuitorul manifestă imprudență față de alte urmări grave;

5) art.349 CP RM nu poate fi aplicat în cazul în care, în momentul comiterii infracțiunii, făptuitorul nu-și dădea seama că: a) săvârșește infracțiunea asupra unei persoane cu funcție de răspundere care-și desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice, a unei persoane care își îndeplinește datoria obștească sau a unei rude apropiate a acestora; b) infracțiunea pe care o săvârșește are legătură cu: i) activitatea de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere care-și desfășoară activitatea în cadrul unei autorități publice sau ii) activitatea obștească a persoanei care își îndeplinește datoria obștească;

6) răzbunarea, care nu are legătură cu activitatea de serviciu sau obștească a victimei, nu poate constitui motivul infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM;

7) răzbunarea în legătură cu îndeplinirea de către

victimă a datoriei obștești poate determina comiterea infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM. Răzbunarea în legătură cu îndeplinirea de către victimă a activității de serviciu nu poate determina comiterea infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM;

8) nu este posibil ca infracțiunile prevăzute la art.349 CP RM să fie săvârșite fără motiv;

9) lipsa scopului infracțiunii prevăzute la art.349 CP RM – scopul sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere ori al schimbării caracterului ei în interesul făptuitorului sau al altei persoane – condiționează aplicarea noimei generale, și anume – a art.78 sau 104 din Codul contravențional ori a art.152, 155 sau 197 CP RM;

10) scopul sistării activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere presupune că făptuitorul urmărește să fie suspendată sau încetată activitatea de serviciu a victimei, care este în desfășurare (în cazul în care infracțiunea este comisă în momentul îndeplinirii activității de serviciu) sau care se preconizează a fi desfășurată (în cazul în care infracțiunea este săvârșită până la îndeplinirea activității de serviciu);

11) scopul schimbării caracterului activității de serviciu a persoanei cu funcție de răspundere, în interesul făptuitorului sau al altei persoane, presupune că făptuitorul urmărește să determine transformări ale caracterului activității de serviciu a victimei (de ex., ca victima să renunțe la îndeplinirea unora dintre obligațiile de serviciu).

12) în ipoteza în care victima infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM este persoana care își îndeplinește datoria obștească sau ruda apropiată a acesteia, scopul infracțiunii nu are un caracter obligatoriu;

13) sintagma „în interesul celui care amenință/aplică violența” din art.349 CP RM se referă în interesul personal al făptuitorului, concretizat în interesul material sau în năzuința obținerii unor avantaje nepatrimoniale. Cât privește sintagma „în interesul... altei persoane” din art.349 CP RM, se are în vedere interesul material sau nematerial al acelor persoane în a căror favoare făptuitorul comite infracțiunea;

14) sunt incompatibile motivele care stau la baza infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM și motivele care stau la baza infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM. Spre deosebire de motivele care stau la baza infracțiunilor prevăzute la art.349 CP RM, cele care stau la baza infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM nu sunt personalizate. Drept urmare, nu este posibil ca o singură acțiune să intre concomitent sub incidența art.287 și 349 CP RM. Respectând regula stabilită la art.115 CP RM, în funcție de motivul care-l ghidează pe făptuitor, va trebui să reținem la calificare fie art.287 CP RM, fie art.349 CP RM;

15) atunci când este săvârșită din motive huliganice, opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice trebuie calificată în baza art.287 CP RM; atunci când are la bază alte motive (de ex., motivul de răzbunare în legătură cu îndeplinirea datoriei obștești), opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice trebuie calificată potrivit art.349 CP RM.

Referințe:

1. Женетль А. *Некоторые вопросы квалификации убийства лица или его близких в связи с осуществлением данным лицом служебной деятельности или выполнением общественного долга*. В: „Уголовная политика в сфере обеспечения безопасности здоровья населения, общественной нравственности и иных социально-значимых интересов” Материалы II Международной научно-практической конференции (25 мая 2013 г.). Часть I. Краснодар, 2013, с.100-106.
2. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 16.12.2014. Dosarul nr.1ra-1717/14. www.csj.md (vizitat 22.08.2015)
3. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 22.04.2015. Dosarul nr.1ra-453/15. www.csj.md (vizitat 22.08.2015)
4. Sentința Judecătorei sectorului Buiucani, mun. Chișinău, din 26.11.2013. Dosarul nr.11188/13. <http://jbu.justice.md>; Sentința Judecătorei raionului Soroca din 04.03.2015. Dosarul nr.130/15. <http://jsr.justice.md> (vizitat 22.08.2015)
5. Бабичев А.Г. *Хулиганский мотив в составе квалифицированного убийства*. В: *Вестник экономики, права и социологии*, 2014, № 2, с.84-90.
6. Wetboek van Strafrecht. <http://www.wetboek-online.nl/wet/Wetboek%20van%20Strafrecht.html#1554> (vizitat 22.08.2015).
7. General penal Code No.19, February 12, 1940. <http://eng.innanrikisraduneyti.is/laws-and-regulations/nr/1145> (vizitat 22.08.2015).
8. Trestný zákon. În: *Sbírký zákonů*, 1961, Částka 65.
9. Criminal Code of the Republic of Albania. <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/47> (vizitat 22.08.2015).
10. The Criminal Code of the Republic of Malta. <http://www.justiceservices.gov.mt/LOM.aspx?pageid=27&mode=chrono> (vizitat 22.08.2015).
11. *Закон об уголовном праве Израиля*. Под ред. Н.И. Мацнева. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.158.
12. Bahrain Penal Code, 1976. http://www.unodc.org/res/cld/document/bhr/1976/bahrain_penal_code_html/Bahrain_Penal_Code_1976.pdf (vizitat 22.08.2015).
13. Laws of Brunei. Chapter 22. Penal Code. <http://www.comonlii.org/bn/legis/pc22130/> (vizitat 22.08.2015).
14. Pennsylvania Code. Title 18 – Crimes and offenses. <http://www.legis.state.pa.us/cfdocs/legis/LI/consCheck.cfm?txtType=HTM&ttl=18&div=0&chpt=47&sctn=2&subctn=0> (vizitat 22.08.2015).
15. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Sub red. lui A.Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003, p.741; Brînza S., Ulianoschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Cartier, 2005, p.712; Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009, p.769; Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.1037, 1038, 1040; Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.1068, 1069, 1072.
16. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.729.
17. Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p.553.
18. Criminal Code of the Republic of Lithuania. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366707 (vizitat 24.08.2015).
19. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.90-901, 968.
20. Federal Law No.3 of 1987 on issuance of the Penal Code. [https://www.icrc.org/ihl-nat/6fa4d35e5e3025394125673e00508143/e656047207c93f99c12576b2003ab8c1/\\$FILE/Penal%20Code.pdf](https://www.icrc.org/ihl-nat/6fa4d35e5e3025394125673e00508143/e656047207c93f99c12576b2003ab8c1/$FILE/Penal%20Code.pdf) (vizitat 24.08.2015).
21. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 08.10.2014. Dosarul nr.1ra-1345/14. www.csj.md (vizitat 24.08.2015).
22. Sentința Judecătorei raionului Dubăsari din 31.05.2010. Dosarul nr.1-25/10. <http://jdb.justice.md> (vizitat 24.08.2015).
23. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Под ред. А.В. Бриллиантова. Москва: Проспект, 2010, p.714.
24. Mureșan M. *Aspecte teoretico-normative și practice ale motivului și scopului infracțiunii*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2009, p.158.
25. Sîrbu V. *Semnificația și rolul motivelor huliganice în contextul infracțiunii prevăzute la art.287 CP RM*. În: *Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2015, nr.3, p.200-204.
26. Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.695.
27. Капинус О.С. *Убийства: мотивы и цели*. Москва: ИМПЭ-Паблиш, 2003, с.108.
28. Кизилов А.Ю. *Уголовно-правовая охрана управленческой деятельности представителей власти*. Ульяновск: УлГУ, 2002, с.138.
29. Баглай Ю.В. *Теоретические проблемы конкуренции состава преступления, предусмотренного ст. 317 УК РФ и смежных составов преступлений*. В: *Пробелы в российском законодательстве*, 2008, № 2, p.218-219.
30. Brînza S. *Omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane (lit.g) alin.(2) art.145 CP RM): analiză de drept penal*. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.11, p.2-10.
31. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr.4 din 19.06.2006. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=20 (vizitat 26.08.2015).
32. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.06.2014. Dosarul nr.1ra-909/14. www.csj.md (vizitat 26.08.2015).
33. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127>
34. Notă informativă la Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul contravențional și Codul penal). <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2127> (vizitat 26.08.2015).
35. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 23.11.2010. Dosarul nr.1ra-940/10. www.csj.md (vizitat 26.08.2015).
36. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism, nr.4 din 26.06.2006. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=20 (vizitat 29.08.2015).
37. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 22.10.2014. Dosarul nr.1ra-1589/14. www.csj.md (vizitat 26.08.2015).
38. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 28.05.2013. Dosarul nr.1ra-473/13. www.csj.md (vizitat 26.08.2015).
39. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 05.12.2013. Dosarul nr.4-1re-285/13. www.csj.md (vizitat 26.08.2015).
40. Sentința Judecătorei raionului Anenii Noi din 22.03.2011. Dosarul nr.112/11. <http://jan.justice.md> (vizitat 26.08.2015).

Recenzent:
Vitalie STATI,
 doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

CORAPORTUL CAPACITĂȚII JURIDICE CU CAPACITATEA JURIDICĂ CIVILĂ

Eleonora ANDRIUȚA,
doctorand (USPEE „Constantin Stere”)

În conformitate cu legislația în vigoare a Republicii Moldova, conceptul de capacitate juridică este o noțiune generică ce înglobează capacitatea juridică de folosință și capacitatea juridică de exercițiu. Capacitatea de folosință, adică aptitudinea persoanei de a avea drepturi, apare concomitent cu nașterea persoanei și durează pe parcursul întregii vieți. Nici o persoană nu poate fi limitată sau lipsită de capacitatea de folosință. Spre deosebire de capacitatea de folosință, capacitatea de exercițiu apare, de regulă, concomitent cu împlinirea vârstei de 18 ani sau după vârsta de 16 ani, în conformitate cu CC RM. Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice, asemeni celei de folosință, durează întreaga viață, însă spre deosebire de prima, aceasta poate fi limitată sau diminuată în totalitate în condițiile reglementărilor legale interne.

Deși principalele reglementări legale cu privire la capacitatea juridică sunt cuprinse în reglementările legislației civile, instituția capacității juridice se referă la toate domeniile vieții, spre exemplu: dreptul familiei, muncii, penal, constituțional etc. Pornind de la aceste abordări, doctrina de specialitate tratează diferit aspectele referitoare la apartenența capacității juridice, unii teoreticieni consideră că instituția capacității juridice este de drept civil, alții – că este comună tuturor ramurilor de drept.

În acest articol, autorul prezintă o serie de concluzii și analize referitoare la apartenența ramurală a instituției capacității juridice și definitivează o viziune apropiată referitoare la aspectul vizat.

Cuvinte-cheie: capacitate juridică; persoană fizică; limitarea capacității juridice; declararea incapacității; capacitate juridică de folosință; capacitate juridică de exercițiu; capacitatea juridică civilă; egalitate; capacitate mentală.

* * *

According to the legislation of republic of Moldova, we can conclude that the concept of legal capacity is a generic notion that covers the concepts of exercising legal capacity and legal capacity of use. The capacity of use, that is the ability of a person to have rights comes along with birth and lasts throughout life, no person may be limited or lacking in the capacity to use. Unlike the capacity to use, the exercise capacity is conditioned by the person's age, starting with the age of 18 years old or after the age of 16 years old, according to Civil Code of the Republic of Moldova. The exercise capacity of individuals may be limited or totally diminished according to our internal legal regulations.

Although the main regulations are stated in the civil legislation, the capacity institution covers all the human fields of life, like family, labor, criminal, constitutional law etc. Proceeding from these circumstances, the specialized doctrines treat differently the belonging of the legal capacity, some of the theorists consider that the institution of legal capacity refers to the civil law and others – that it refers to all the branches of law.

In this article the author presents a list of conclusions and analysis about the branch affiliation of the institution of legal capacity and defines own vision about the discussed aspect.

Keywords: legal capacity; natural person; limited legal capacity; incapacity; exercise legal capacity; legal capacity of use; equality; mental capacity.

Dreptul la capacitate juridică a fost recunoscut pentru prima dată de Pactul internațional privind drepturile civile și politice din 16 decembrie 1996, conform căruia fiecare persoană are dreptul de a i se recunoaște personalitatea juridică pretutindeni. Recunoașterea capacității juridice tuturor persoanelor reprezintă unul dintre cei mai importanți pași în ridicarea demnității și a personalității umane la rangul de prioritate internațională.

În literatura de specialitate, au fost oferite mai multe noțiuni cu privire la capacitatea juridică. Spre exemplu, autorii Gheorghe Avornic și Gheorghe Lupu definesc astfel capacitatea juridică – că ea constă în aptitudinea persoanei sau a colectivității de a fi titular de drepturi și obligații și de a le exercita [1]. În aceeași ordine de idei, capacitatea juridică civilă (capacitatea civilă) este definită ca fiind parte a capacității juridice a omului care constă în aptitudinea acestuia de a avea și de a exercita drepturi civile, de a avea și de a-și asuma obligații civile, prin încheierea de acte juridice [2].

Aptitudinea persoanei fizice sau juridice de a participa în nume propriu sau pentru altul, ca titular de drepturi și obligații la raporturile juridice, definește noțiunea de „capacitate juridică” [3]. Legislația civilă internă nu definește, în mod expres, această noțiune, însă reglementează părțile constitutive ale acesteia – capacitatea de exercițiu și capacitatea de folosință. Astfel, în conformitate cu art.18 CC, prin capacitatea de folosință a persoanei fizice se are în vedere capacitatea persoanei de a avea drepturi și obligații civile, iar capacitatea de exercițiu este aptitudinea persoanei de a dobândi prin fapta proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa. Așadar, din reglementările în vigoare, rezultă că noțiunea de „capacitate juridică” constituie o noțiune generică, care cuprinde, în mod cumulativ, noțiunile de „capacitate juridică de exercițiu” și „capacitate juridică de folosință”.

Capacitatea de folosință, adică aptitudinea persoanei de a avea drepturi, apare concomitent cu nașterea persoanei și durează pe parcursul întregii vieți,

nici o persoană nu poate fi limitată sau lipsită de capacitatea de folosință. Autorii Baieș Sergiu și Nicolae Roșca definesc capacitatea de folosință, drept o parte a capacității civile a oamenilor, constând în aptitudinea lor de a avea drepturi și obligații civile [4].

Unica excepție, în contextul apariției capacității de folosință, este reglementată în legătură cu apariția dreptului la moștenire, care, conform art. 1500 CC, apare în momentul concepțiunii persoanei, dacă aceasta este născută vie după decesul persoanei care a lăsat moștenirea.

Spre deosebire de capacitatea de folosință, capacitatea de exercițiu apare, de regulă, concomitent cu împlinirea vârstei de 18 ani a persoanei sau după vârsta de 16 ani, dacă, pentru motive temeinice, a fost încuviințată încheierea căsătoriei minorului de către autoritatea administrației publice locale, sau dacă minorului i-a fost atribuită capacitatea deplină de exercițiu prin hotărârea autorității tutelare sau a instanței de judecată, după caz, conform art.20 alin.(3) CC.

Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice, asemenea celei de folosință, durează întreaga viață, însă, spre deosebire de prima, capacitatea de exercițiu poate fi limitată sau diminuată în totalitate în condițiile reglementărilor legale interne. Limitarea sau lipsirea persoanei fizice majore de capacitate de exercițiu poate fi admisă doar în condițiile existenței unei hotărâri judecătorești în acest sens. Legislația în vigoare recunoaște, în egală măsură, tuturor persoanelor capacitatea juridică civilă și interzice orice acte de limitare sau lipsire în capacitatea de exercițiu a persoanei fizice decât în condițiile stabilite de lege.

Capacitatea limitată de exercițiu se referă la lipsirea persoanei fizice de posibilitatea de a dobândi și exercita drepturile și obligațiile indicate în hotărârea instanței de judecată de limitare în capacitate de exercițiu a persoanei, iar declararea incapacității persoanei fizice apare în temeiul art. 24 Cod civil, conform căruia, dacă persoana fizică suferă de tulburări psihice (boli mintale sau deficiențe mintale), din cauza cărora persoana nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale, poate fi declarată incapabilă prin hotărârea instanței de judecată.

Recunoașterea capacității juridice, în egală măsură, tuturor persoanelor fizice în plan normativ a fost realizată printr-o serie de acte internaționale la care țara noastră este parte, spre exemplu, art. 6 din Declarația Universală a Drepturilor Omului proclamă că *toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție juridică*. Art. 26 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice declară că *toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire legală din partea legii ... etc.*, art.16 al aceluiași act prevede că *orice om are dreptul de a i se recunoaște pretutindeni personalitatea juridică*. De asemenea, dreptul la capacitate juridică a fost recunoscut și prin art.15 al Convenției ONU asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femeii, care stabilește că *Statele-Părți recunosc femeia, în materie civilă, ca având capacitate juridică identică cu cea a bărbatului și aceleași posibilități pentru a le exercita*.

Totuși liniile directorii în materia capacității juridice sunt impuse în art.12 al Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, statele participante recunosc că *persoanele cu dizabilități beneficiază de aceeași capacitate juridică ca și alte persoane în toate aspectele vieții*, aceste prevederi constituind fundamentul necesităților de ajustare a legislației interne noilor rigori internaționale, dat fiind faptul că cele mai multe cazuri de discriminare în exercitarea capacității juridice au fost întâlnite referitor la persoanele cu dizabilități. Prin prevederile sale, acest act produce o schimbare totală a paradigmei asupra reglementărilor interne cu privire la capacitatea juridică, impactul acestor prevederi relevând din necesitatea următoare: capacitatea juridică să devină inclusivă și tolerantă față de diversitatea umană și flexibilă în raport cu necesitățile acestora. Cu alte cuvinte, esența capacității juridice nu rezultă din aptitudinea persoanei de a conștientiza sau dirija acțiunile sale, deci nu se confundă cu capacitatea mentală a persoanei, dar, dimpotrivă, esența capacității juridice rezultă din însăși calitatea de a fi persoană și subiect de drept, iar reglementările în vigoare trebuie să se preocupe de ce fel de suport necesită persoana pentru a-și exercita capacitatea juridică. În acest context, legislația națională trebuie să garanteze tuturor persoanelor, fără discriminare, dreptul la suport și adaptare rezonabilă în exercitarea capacității juridice și să nu admită, sub nici o formă, substituirea voinței și a intereselor persoanei cu cele ale reprezentanților lor.

International Disability Alliance, care constituie un for al organizațiilor internaționale și regionale în domeniul dizabilității și care a participat în mod activ la elaborarea textului Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, s-a exprimat asupra mai multor aspecte importante referitoare la interpretarea art.12 al Convenției. Printre acestea este inclusă și unitatea capacității juridice, negând dualitatea capacității de folosință și cea de exercițiu, astfel, conform poziției IDA, *termenul de „capacitate juridică” semnifică atât capacitatea de a avea drepturi, cât și capacitatea de a le exercita*. Deși această concepție a fost considerată plauzibilă în mai multe rânduri, numărul statelor care abordează în mod unitar capacitatea juridică este neînsemnat.

De asemenea, aspectele problematice care vizează această instituție nu se limitează aici, astfel, în doctrina de specialitate, prevalează două opinii referitoare la apartenența ramurală a instituției capacității juridice.

Într-o opinie [5] se consideră că acești termeni sunt identici, pornindu-se de la ideea generalității capacității juridice civile, nelimitându-se la aspectele de ramură ale acestei instituții, considerând-o o capacitate socială, dreptul civil având rolul de drept comun în raport cu capacitatea juridică. Într-o altă opinie, capacitatea juridică civilă nu poate fi confundată cu cea juridică, astfel capacitatea juridică civilă fiind specifică dreptului civil, limitându-se doar la drepturile și obligațiile care rezultă din această ramură. În opinia acestor autori, capacitatea juridică se extinde asupra tuturor drepturilor și obligațiilor, și nu se limitează la o ramură de drept specifică, spre deosebire de capaci-

tatea juridică civilă care se limitează doar la raporturile de drept civil [6]. Această a doua abordare este mai des acceptată de către teoreticienii de specialitate. Delimitând deosebirile dintre capacitatea juridică și cea specifică ramurii de drept civil, autorii evidențiază că acestea se referă la structura capacității juridice, începutul, conținutul și sfârșitul capacității juridice.

În ce privește structura capacității juridice civile, aceasta este constituită din *capacitate juridică de folosință și capacitate juridică de exercițiu*, așa cum am indicat *supra*. Atât în cazul capacității civile, cât și a celei juridice, în general, structura acestora este identică, ori deosebirile esențiale se referă la delimitarea dintre capacitatea juridică generală și capacitatea juridică specială. *Capacitatea juridică generală* este aptitudinea generală de a participa ca titular de drepturi și obligații juridice, în principiu, la toate raporturile juridice, fără ca legea să condiționeze această participare la îndeplinirea unor calități. Spre deosebire de cea generală, capacitatea juridică specială este posibilitatea recunoscută de lege de a participa ca subiect de drept în raporturile în care trebuie îndeplinite anumite condiții.

Dacă în raport cu capacitatea juridică de folosință, este unanim recunoscut că aceasta apare în momentul nașterii, cu excepția indicată *supra*, cea de exercițiu elucidează o serie de particularități, spre exemplu, sunt pasibile de răspundere penală persoanele care au atins vârsta de 16 ani sau de 14 ani, în condițiile stabilite în art. 21 alin.(2) Codul penal.

Capacitatea juridică este premisa calității de subiect de drept, reprezintă aptitudinea recunoscută de lege omului, de a avea drepturi și obligații juridice. În lipsa capacității juridice, nu ar fi posibilă participarea oamenilor sau a organizațiilor acestora la relațiile sociale reglementate de drept. Conținutul capacității juridice a persoanei este totalitatea drepturilor și obligațiilor care o formează. De aici rezultă că în delimitarea capacității juridice, în general, și cea civilă, în viziunea autorilor care deosebesc aceste tipologii, conținutul capacității civile se referă numai la raporturile de drept civil sau relațiile dintre oameni, care sunt reglementate de legislația civilă.

Pornind de la cea mai generală noțiune a capacității juridice, aceasta fiind definită ca *aptitudinea persoanei de a participa în calitate de titular de drepturi și obligații la raporturile juridice*, putem delimita, pe bună dreptate, această noțiune de cea a capacității civile. Totuși nu putem nega apropierea până la contopirea acestor noțiuni, date fiind generalitatea și multitudinea raporturilor juridice de drept civil, sau astfel cum se specifică în art.3 CC, că *legislația civilă reglementează raporturile privind realizarea și apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a altor valori nepatrimoniale sunt reglementate de legislația civilă* [7]. Cu alte cuvinte, indiferent de interpretările legislației, în doctrină este unanim recunoscut caracterul comun al dreptului civil. Dreptul civil este un drept aplicabil mai multor ramuri de drept, spre exemplu, comercial, dreptul muncii, dreptul familiei sau dreptul protecției sociale etc. În cazul în care legislația unei anumite ramuri de drept nu aco-

peră toate situațiile posibile din practică, acestora din urmă li se aplică legislația dreptului civil. Cunoaștem că dreptul civil este o ramură de drept privat, deci acesta devine un drept comun pentru ramurile de drept privat, totuși generalitatea reglementărilor de drept civil nu poate fi negată în raport cu unele reglementări de drept public. Spre exemplu, art.16 din Codul contravențional specifică că *este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică cu capacitate de exercițiu care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 18 ani*, sau art.109 alin.(3) din Codul penal specifică că *pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, împăcarea se face de reprezentanții lor legali. Cei cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege*, precum și alte texte de lege fac trimitere la aceste instituții, fără a specifica sub vreo formă conținutul capacității de exercițiu în sensul ramurii de drept specifice, mai mult, nici procedura de lipsire de capacitate de exercițiu a persoanei nu este reglementată de legislația specială sau de altă ramură de drept public.

Aceste exemple ne permit să constatăm că instituția capacității juridice civile este una generală și nu se limitează doar la reglementările de drept civil sau procesual civil și nici nu este aplicabilă doar acestor ramuri de drept.

Cu alte cuvinte, esența capacității juridice nu rezultă din aptitudinea persoanei de a conștientiza sau dirija acțiunile sale, deci nu se confundă cu capacitatea psihică [8] a persoanei, dar, dimpotrivă, esența capacității juridice rezultă din însăși calitatea de a fi persoană și subiect de drept, iar reglementările în vigoare trebuie să se preocupe de ce fel de suport necesită persoana pentru a-și exercita capacitatea juridică (luarea deciziei prin substituție și luarea de decizii asistată sau prin suport).

Referințe:

1. Lupu Gheorghe, Avornic Gheorghe. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău, 1997, p. 175.
2. Lupan Ernest. *Drept civil. Persoana fizică*. București, 1999, p. 15.
3. *Dreptul la capacitate juridică al persoanelor cu dizabilități. Studiu comparativ al legislației Republicii Moldova și standardelor internaționale în domeniu*. Centrul de asistență juridică al persoanelor cu dizabilități. Chișinău, 2013.
4. Baieș Sergiu, Roșca Nicolae. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Ediția IV. Chișinău. 2011, p. 243.
5. Vezi: Lupan Ernest, Săbău-Pop Ioan. *Tratat de drept civil român*. Vol. II. *Persoanele*. București, 2007, p. 15.
6. *Ibidem*, p. 7-12; Lupu Gheorghe; Avornic Gheorghe. *Op.cit.*, p. 175-177; Baieș Sergiu, Roșca Nicolae. *Op.cit.*, p. 242-262.
7. *Codul civil al Republicii Moldova*, nr. 1107-XV din 06 iunie 2002.
8. *Legea privind sănătatea mentală nr.1402 din 16 decembrie 1997*, art.1.

Recenzent:

Gheorghe AVORNIC,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

REFLECȚII TEORETICE PRIVIND REVIZUIREA CONSTITUȚIILOR

*Dragoș CRIGAN,
doctorand (USM)*

Având în vedere natura umană a creatorilor Constituției, ea nu este ferită de unele neajunsuri. Acest fapt nu poate fi un obstacol în dezvoltarea societății și de aceea este pasibilă de modificări. Însă la revizuirea Constituției, trebuie să ținem seama de momentul, metoda și aria modificărilor operate. Propunem o nouă clasificare a constituțiilor în funcție de modul de revizuire, după cum urmează: constituții ordinare, parlamentare și referendum.

Cuvinte-cheie: constituție; revizuirea constituției; clasificarea constituțiilor; adunare constituantă.

Given the human nature of the Constitution's creators, it is not free from shortcomings. This cannot be an obstacle to the society's development and therefore is liable to changes. In the process of the constitution revision, however, we should take into consideration the timing, method and modifications scope. We suggest a new constitutions classification according to its revision mode, as follows: ordinary, parliamentary and referendum constitutions.

Keywords: constitution; constitution revision; constitutions classification; Constituent Assembly.

Schimbările esențiale în viața social-politică a societății, precum și lupta forțelor politice pentru putere, au drept final logic adoptarea unei noi constituții sau revizuirea celei existente.

Prima operațiune sociojuridică menționată, ca urmare a impactului fundamental pe care îl are asupra societății, se produce după evenimente extraordinare, în majoritatea cazurilor ilegale, dar legitime, în final, prin dobândirea puterii de stat de către autori. Aceste evenimente, de obicei, țin de revoluții, ocupații, lovitură de stat ș.a. Cât nu este de banal, dar numai în unele situații adoptarea unei noi constituții are drept scop adaptarea ei la necesitățile social-politice existente în societate.

A doua procedură însă, cea de revizuire a Constituției, reprezintă o procedură deosebită, dar ordinară în evoluția unei formațiuni statale.

Ca urmare a evoluției societății, apar noi relații sociale, necunoscute în momentul adoptării constituției. Or, așa cum s-a exprimat prof. Simina Tănăsescu, „atunci când legilor li se pretinde perfecțiunea este bine să fie avută în vedere și natura umană a creatorilor și beneficiarilor lor” [1]. Deși este actul suprem al societății, constituția nu poate fi un obstacol în dezvoltarea acesteia, din care cauză este pasibilă de modificări. Savantul I. Guceac, în acest aspect, a menționat că activitățile din cadrul societății contemporane „sunt în permanență evoluție, legislatorul fiind nevoit să reacționeze la aceste transformări ce se produc în diverse domenii ale vieții sociale” [2]. În atare situație, se impune analiza cauzelor, care determină revizuirea relațiilor sociale fundamentale.

În opinia autorilor Ioan Muraru și Simina Tănăsescu, necesitatea modificării sau revizuirii constituției este dictată de următoarele situații:

1. Nerespectarea de către adunarea constituantă a regulilor tehnicii jurisdicționale și legislative.
2. Venirea la putere a unui nou grup de guvernanți cu viziuni politice diferite față de adunarea constituantă.
3. Schimbarea situației social-politice în societate.

4. Aderarea sau necesitatea aderării țării la diferite tratate internaționale.

5. Necesitatea modificării jurisdicției sau denumirii unor autorități publice [3].

Cu toate că constituția este o lege, pentru asigurarea stabilității constituției și preîntâmpinarea revizuirii arbitrare de către succesivele adunări reprezentative, este reglementată procedura de revizuire a constituției, care, de regulă, diferă de procedura modificării legilor. În opinia prof. I. Vida, ex-președinte al Curții Constituționale din România, „asigurarea stabilității Constituției este rezultatul interacțiunii mai multor factori. Unii țin de procedura de revizuire a Constituției, alții de modul în care prevederile constituționale sunt aplicate...” [4]. Susținem această opinie pe motiv că revizuirea constituțiilor nu trebuie să afecteze stabilitatea acestora și originea conceptului de lege supremă, care a fost pus la baza oricărei constituții adoptate.

În acest context, este de remarcat și faptul că pentru modificarea constituției, pe lângă termenul de „modificare”, mai este utilizat și un termen special, diferit de cel aplicat la modificarea legilor – „revizuirea”. Considerăm că acest termen este unul mai rigid în comparație cu cel de „modificare”. Aceasta se datorează, în viziunea noastră, faptului că orice schimbări, cât de minore, intervenite în textul constituției, pot duce la revizuirea întregului sistem de drept. Spre exemplu, dacă în art. 9 din Constituția Republicii Moldova, pe lângă proprietatea publică și privată, am mai include și proprietatea socialistă, aceasta ar însemna schimbarea orânduirii de stat și a întregului sistem de drept privat în Republica Moldova.

Este de menționat că Constituția Republicii Moldova nu face delimitare între termenii de „modificare” și „revizuire”. Astfel, la denumirea titlului VI, este utilizat termenul „revizuirea Constituției”, iar la art. 143, în toate reglementările, este utilizat termenul „modificarea Constituției”.

Considerăm că, în sens exegetic, termenii „modificare” și „revizuire” nu sunt identici și ar trebui utilizați diferit, în funcție de valoarea modificărilor operate în

conținutul constituției. Astfel, dacă prin modificarea operată, constituției i se aduc niște schimbări nu atât de importante în organizarea de stat, precum schimbarea denumirii unor autorități, am putea utiliza termenul de „modificare”. Este o altă situație atunci când sunt operate schimbări de anvergură, precum cele din 2000, când a fost schimbat regimul politic al statului nostru, aceste schimbări pot fi cu plenitudine nominalizate prin termenul de „revizuire”.

În aceeași ordine de idei, trebuie să menționăm că unele revizuii ale constituțiilor sunt de așa o amploare, încât unii autori aplică constituției revizuite titlatura de „noua constituție”. Un exemplu, în acest sens, pot servi exprimările aplicate în diferite surse privind Constituția României după modificările operate în 2003.

Unele constituții conțin și altă terminologie aplicată, precum: „revizuire totală” și „revizuire parțială”, cum este prevăzut în art.102 din Constituția Georgiei [5]. În același context se înscrie și aplicarea termenului de „reforma constituțională”, care reprezintă echivalentul termenului „revizuire”.

Pe lângă aceasta, după cum s-a exprimat prof. S.Tănăsescu „O lege fundamentală este oricând perfectibilă, trebuie doar cântărit atent momentul (când), metoda (cum) și doza (ce) de perfecționare care i se administrează” [6]. Astfel, această expresie ne aduce în fața limitelor revizuirii constituției, care sunt prevăzute în orice constituție scrisă pentru stabilitatea acesteia.

După cum recunosc majoritatea savanților [7], la revizuirea constituțiilor este necesar a respecta trei reguli incontestabile pentru noi:

1. Prima regulă ține de faptul că dreptul de a revizui constituția trebuie să aparțină autorității care a adoptat-o – Adunării Constituante. Este de menționat faptul că în calitate de Adunare Constituantă poate fi inclusiv Parlamentul, în cazul când acesta a adoptat inițial Constituția.

2. A doua regulă ține de tipul Adunării Constituante, care diferă de la stat la stat și de la constituție la constituție. Această Adunare, după cum am menționat, trebuie să fie o adunare special instituită inițial pentru adoptarea constituției și atunci ea va fi o Adunare Constituantă plenipotențiară, dar care ulterior trebuie să fie formată de fiecare dată când este necesară revizuirea constituției. În alte state, această Adunare este însuși Parlamentul, dar care adoptă legea de revizuire a constituției după o procedură specială, mai rigidă, precum: ședința unită a ambelor camere, o majoritate mai mare decât cea necesară pentru adoptarea legilor ș.a. În unele state, constituția este revizuită prin intermediul referendumului, poporul fiind cea autoritate ce se substituie Adunării Constituante.

3. A treia regulă se referă la procedura revizuirii, care, prin aplicarea principiului simetriei juridice, trebuie să fie cel puțin aceeași ca procedura de adoptare. Alături de aceasta, pentru respectarea principiului stabilității constituției, este necesar de a reglementa această procedură de revizuire pentru a fi mai rigidă, inclusiv mai rigidă și decât procedura de adoptare. Procedura vizată este necesară pentru a tempera dorința oricărui

grup ce se află la guvernare de a revizui și a modela constituția după bunul său plac.

Procedura de revizuire a constituției are o importanță substanțială pentru stabilitatea constituției, acest motiv a servit drept criteriu pentru clasificarea constituțiilor în două tipuri: **rigide** și **flexibile**. Ținem să menționăm că, în calitate de etalon de delimitare în aceste două tipuri de constituții, a servit procedura aplicată pentru modificarea legii ordinare.

Constituțiile rigide, după această clasificare, sunt cele care reglementează o procedură distinctă de revizuire, în raport cu legile ordinare. Această procedură poate fi expres reglementată numai în textul unei constituții scrise. Din aceste considerente, ținând seama că majoritatea constituțiilor moderne sunt scrise, majoritatea lor sunt și rigide.

Pentru orice societate democratică, în care reglementarea relațiilor sociale comportă o anumită stabilitate, sunt caracteristice constituțiile rigide. În aceste state, de revizuirea constituției, de regulă, sunt interesate forțele politice. La anumite etape, în funcție de platforma lor politică, ele tind să schimbe echilibrul puterii de stat în folosul sau în defavoarea puterii legislative sau executive. Rigiditatea procedurii de revizuire a constituției apare ca un obstacol în calea acestor tendințe temporare, care impune, prin textul constituției, părților implicate niște reguli dure. În consecință, partidele politice sau alte instituții politice sunt silite să țină cont de opinia publică, precum și de necesitatea respectării procedurilor democrației autentice.

Al doilea tip de constituții sunt constituțiile flexibile. Astfel, constituțiile care se revizuiesc după aceeași procedură, care este aplicată la modificarea legilor ordinare, sunt desemnate ca constituții flexibile. Având procedura de modificare a legii ordinare, ca criteriu de clasificare a constituțiilor după modul de revizuire, cercetătorii au inclus în rândul constituțiilor flexibile numai constituțiile nescrise, acestea fiind trei constituții – ale Marii Britanii, Israelului și Noii Zeelande. Statele nominalizate nu au constituții scrise, în care să fie reglementată separat procedura de revizuire a Legii Supreme. Constituțiile lor, în mare parte, sau în întregime, precum este Constituția Israelului, sunt alcătuite din legi. Totodată, aceste state nici nu au mai multe tipuri de legi, precum în Franța, România, Republica Moldova ș.a., unde sunt legi constituționale, organice și ordinare. În calitate de act legislativ, statele date au numai legea, care nu este de mai multe tipuri, din care cauză în aceste state toate legile sunt desemnate ca legi ordinare.

Acest număr mic de constituții flexibile ne duce la gândul că criteriul respectiv de delimitare nu este atât de elocvent, pentru că, spre exemplu, datorită acestui criteriu, Constituția Republicii Moldova, după procedura revizuirii se consideră a fi rigidă, la egal cu Constituția României. Analizând ambele proceduri de revizuire a constituțiilor acestor state, observăm o discrepanță vădită în procedurile de revizuire ale ambelor constituții. Astfel, procedura referendumului, care este obligatorie pentru revizuirea Constituției României, este o dovadă elocventă a

unui grad de rigiditate sporit al Constituției României, în raport cu cea a Republicii Moldova.

Din cele expuse *supra*, concluzionăm că pentru Franța, România, Republica Moldova și alte state, ca state ce, pe lângă legea ordinară și constituțională, au preluat legea organică în sistemul tehnicii lor legislative, pare stranie desemnarea legii ordinare ca etalon de delimitare a constituțiilor în rigide și flexibile.

Din considerentele pe care le-am expus în acest studiu, susținem ideea elaborării unei noi clasificări a constituțiilor după modul lor de revizuire. Astfel, în funcție de modul de revizuire, vom diviza constituțiile în: **constituții ordinare, parlamentare și referendare**. În cadrul acestei clasificări:

– **constituțiile ordinare**, sunt cele care se modifică prin intermediul legii ordinare, acestea, de obicei, fiind constituțiile cutumiare;

– **constituțiile parlamentare**, sunt cele ce se modifică numai de parlament, în calitatea sa de adunare constituantă, după o procedură deosebită, mai rigidă decât legea ordinară. Aceste tipuri de constituții pot avea și forma de constituții revizuite în cadrul unor ședințe speciale ale parlamentului, precum ședințele unite ale ambelor camere ale parlamentului;

– **constituțiile referendare**, sunt acele constituții, care după procedura de revizuire în cadrul parlamentului, mai necesită a fi ratificate de popor în cadrul referendumului.

Unii savanți constituționaliști consideră că textul constituției, adoptată în perioada de tranziție, suferă modificări în special în primii 10-15 ani, apoi are loc o stabilizare relativă a ei. Republica Moldova, a cărei Constituție a fost adoptată la 29 iulie 1994, în perioada de tranziție, servește drept confirmare a acestei teze.

Ca urmare, pe parcursul a peste două decenii, au fost modificate norme constituționale, care au vizat diverse domenii: incompatibilitățile, imunitatea și independența reprezentanților poporului, instituția cetățeniei, sistemul judecătoresc, statutul autorităților sătești și orașenești, investitura și competența Președintelui țării. Unele modificări au fost determinate de integrarea Republicii Moldova în structurile internaționale și angajamentul de a armoniza legislația internă la standardele internaționale privind drepturile omului, dintre care menționăm: abolirea pedepsei capitale, emiterea mandatului de către instanța judecătorească, implementarea garanțiilor suplimentare în vederea păstrării secretului corespondenței și în reglementarea cazurilor de restrângere a exercitiului drepturilor și libertăților cetățenilor ș.a.

În evoluția sa constituțională, Republica Moldova a parcurs etapa trecerii exprese de la o *constituție monarhică* la o *constituție socialistă* și etapa trecerii, relativ lente, de la o *constituție totalitară* la o *constituție democratică*.

Revizuirea constituției este un eveniment deosebit, poate extraordinar, în istoria dezvoltării unui sistem constituțional, o consecință a schimbării opțiunilor politice și juridice ale societății. Frecvent revizuirea constituției a dus la schimbarea esențială, uneori diametral opusă, a regimului politic, a formei de guvernământ și nemijlocit a esenței constituției.

Republica Moldova, într-o perioadă scurtă de la dobândirea suveranității și independenței, a încercat, în cadrul sistemului său constituțional, aceste modalități de revizuire.

Atât adoptarea constituției, cât și revizuirile ulterioare ale acesteia necesită a fi efectuate de o putere bine determinată – **puterea originară**, alta decât puterea legislativă. Puterea originară trebuie să aibă mandatul poporului pentru instituirea unui nou regim constituțional, deoarece se prezumă că la momentul adoptării constituției organele supreme ale puterii de stat nu sunt instituite. Puterea originară poate să se formeze și din precedentul sistem constituțional, după exemplul Republicii Moldova, dar poate să apară și ca rezultat al unui vid de putere, ca urmare a insurecțiilor sociale, revoluțiilor și altor mișcări sociale.

Procedura flexibilă de revizuire a Constituției a condus în Republica Moldova la lipsa unei stabilități constituționale. Societatea noastră consideră acest fenomen firesc, și nu extraordinar.

De la 29 iulie 1994 până în prezent, în Republica Moldova au fost adoptate 7 legi de revizuire a Constituției, printre care, din cele 143 de articole, au fost modificate, amendate sau reformulate 48 de norme constituționale. Toate aceste modificări au fost operate direct de Parlament, fără consultarea poporului. Mai mult ca atât, reforma constituțională din 2000, prin care s-a schimbat forma de guvernământ, a fost efectuată contrar voinței poporului, care prin referendumul din 23 mai 1999 s-a pronunțat pentru întărirea instituției prezidențiale, pentru angajarea de către Președinte a responsabilității pentru guvernarea țării, practic, pentru o republică prezidențială.

Referințe:

1. Tănăsescu S. *Despre evaluarea Constituțiilor*. În: <http://www.curieruljudiciar.ro/2010/06/30/despre-evaluarea-constitutiilor/>. Consultat 16.01.2016.
2. Guceac I. *Constituția la răscruce de milenii* / Academia de Științe a Moldovei, Institutul Cercetări Juridice și Politice. Chișinău, 2013, Tipografia Centrală. 416 p.
3. Muraru, I., Tănăsescu S. *Drept constituțional și instituții politice*. București: All Beck, 2004, p.36.
4. Vida I. *Obligativitatea deciziilor Curții Constituționale pentru instanțele judecătorești – factor de stabilitate a Constituției*. În: http://193.226.121.81/default.aspx?page=publications/buletin/7/vida#_ftn1. Consultat 16.01.2016.
5. Constituția Georgiei din 24.08.1995. <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346>. Consultat 16.01.2016.
6. Tănăsescu S. *Revizuirea Constituției (I): Fiecare popor are Constituția pe care o merita*. În: <http://m.ziare.com/politica/revizuirea-constitutie-i-fiecare-popor-are-constitu-tia-pe-care-o-merita-1217912-font1>. Consultat 16.01.2016.
7. Muraru, I., Tănăsescu S. *Op.cit.*, p.38; Cârnaț T. *Drept constituțional*. Ed. a II-a (revăzută și adăugată). Chișinău: Print-Caro, 2010, p.45.

Recenzent:
Veaceslav ZAPOROJAN,
doctor în drept, conferențiar universitar

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

ANUNȚ

Premiul Curții Constituționale „Constantin Stere”, Ediția 2016

Curtea Constituțională a Republicii Moldova anunță demararea concursului pentru decernarea Premiului Curții Constituționale „Constantin Stere”, Ediția 2016.

La concurs pot participa autori (persoane fizice, colective de autori sau asociații obștești) ai lucrărilor științifice publicate (monografii, cicluri de lucrări sau serii de articole științifice, publicate în revistele naționale sau internaționale și recunoscute drept publicații științifice de profil) în decursul ultimilor 2 ani.

Lucrările trebuie să urmărească stimularea soluționării efective a problemelor științifice și practice în domeniul dreptului, în general, și ale instituției dreptului constituțional, în particular, dezvoltarea sistemului jurisdicțional, susținerea cercetărilor fundamentale în domeniul dreptului comparat și al drepturilor omului, inclusiv prin prisma jurisdicției constituționale.

Autorilor lucrărilor științifice premiate li se conferă titlul de laureat al Premiului Curții Constituționale „Constantin Stere”, li se înmânează diploma de laureat și un premiu bănesc în mărime de 10.000 lei.

Candidații se pot înscrie în concurs prin depunerea dosarelor la sediul Curții Constituționale (or. Chișinău, str. A. Lăpușneanu, 28, tel. de contact: 022253732; 022253724).

Dosarul candidatului va include:

- a) adnotarea rezumativă (până la 3 pagini; semnată) în care va fi expusă actualitatea și noutatea științifică a temei cercetate în lucrare;
- b) recenzia unui specialist în domeniu;
- c) curriculum vitae al candidatului/candidaților (care să cuprindă numele, prenumele; anul nașterii; studiile; specialitatea; locul de muncă; funcția; lista lucrărilor științifice publicate; datele de contact); în cazul asociațiilor obștești se prezintă copia certificatului de înregistrare de stat, se indică adresa juridică și numele președintelui asociației;
- d) lucrarea /lucrările științifice publicate prezentate pentru participare la concurs.

Data limită de prezentare a dosarelor este 30 iunie 2016.

Regulamentul cu privire la decernarea distincțiilor Curții Constituționale poate fi accesat pe pagina de internet <http://www.constcourt.md>